

پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی

فصلنامه علمی پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی
سال چهارم، شماره ۲ (پیاپی ۱۲)، تابستان ۱۳۹۹

رابطه بین محافظه کاری مشروط و سودآوری شرکت‌ها؛ رویکرد مقایسه‌ای در
شرکت‌های اهرمی و سرمایه‌ای
عاطفه جشنی، فرزین خوشکار، داوود گرجی‌زاده

تاثیر رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر رابطه توانایی مدیران با ارزش
شرکت
زهرا شیخی

بررسی شرایط شرکت‌های هواپیمائی کشور در دوران گذار از کرونا
زهره کیا، نوش آفرین خان‌زاده

بررسی و تبیین تاثیر دستگاه حسابرسی بر کیفیت حسابرسی؛ نمونه موردی:
شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
سمیه سالخورده جهان‌تیغ، سیدعلی مفیدی، میثم مهدوی

رقابت در بازار محصول، بهره‌وری و اشتغال
حسین کاظمی، مریم قطبی‌زاده

تاثیر حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی با تاکید بر کیفیت حسابرسی
در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
عزیزاله مرادی، شهین پورعلی

نشریه

نشانی: کرج، بلوار امام خمینی (باغستان)، بین خیابان پنجم و ششم، روبروی مجموعه ورزشی انقلاب پلاک ۷۳۵، ساختمان پزند، واحد یک
۸۷ ۲۴ ۲۰ ۳۳ ۳۱ / ۰۲۱ ۷۶ ۷۸ ۳۴ ۳۴ ۲۶ ۲۴ ۲۴ ۸۵ ۷۱ ۴۳ ۲۱ ۰۲۱
www.JARES.ir
Shij.journals@gmail.com

چاپ

نشانی: تهران، افسریه ۱۵ متری اول، کوچه ۲۸، پلاک ۳۹۳
انتشارات هنر و علوم دانشگاهی، تلفن: ۰۲۱ ۳۳ ۸۴ ۷۹۲۰

صاحب امتیاز و مدیرمسئول: مهرداد فتحی زیر نظر شورای سردبیری مدیر اجرایی: منیژه ملائی

اعضای شورای علمی و داوری تحریریه: (به ترتیب حروف الفبا)

- دکتر عبدالمجید آهنگری، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید چمران
- دکتر محمدمامد اخگر، عضو هیئت علمی دانشگاه کردستان
- دکتر روح اله بیات، عضو هیئت علمی دانشگاه امام خمینی
- دکتر محسن حمیدیان، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی تهران جنوب
- دکتر اسماعیل رمضان پور، عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان
- دکتر منصور زراء نژاد، عضو هیئت علمی دانشگاه چمران اهواز
- دکتر نرجس زمانی، عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان
- دکتر مهدی ذوالفقاری، عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر مسعود طاهری نیا، عضو هیئت علمی دانشگاه لرستان
- دکتر علیرضا عرفانی، عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان
- دکتر حسین عظیمی، عضو هیئت علمی دانشگاه زنجان
- دکتر محبوبه فراهتی، عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان
- دکتر بهروز کاردان، عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد
- دکتر عبدالمحمد کاشیان، عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان
- دکتر حسین کاظمی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین
- دکتر وحید محمودی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین
- دکتر منصور مهنی زاده، عضو هیئت علمی دانشگاه یزد

فراخوان پذیرش مقاله:

نشریه «پژوهش در حسابداری و علوم اقتصاد» توسط موسسه مطبوعاتی مطالعات کاربردی شباک و با همکاری علمی اساتید برجسته دانشگاه های کشور به انتشار مقالات علمی در زمینه حسابداری و اقتصاد می پردازد. از این رو از تمام اساتید، صاحب نظران، کارشناسان، دانشجویان و پژوهشگران دعوت می شود با ارسال مقالات علمی خود از طریق وبسایت نشریه به نشانی www.Jares.ir در پربارتر کردن این نشریه، ما را یاری نمایند.
برای ارسال مقاله کافی است تا در وبسایت ثبت نام نموده و با ورود به پنل کاربری، مقاله خود را ثبت کنید.

محورها و موضوعات پذیرش مقاله:

مطالعات علوم اقتصاد:	مطالعات حسابداری:
- اقتصاد خرد، اقتصاد کلان و اقتصادسنجی	- تئوری ها و نظریات حسابداری
- اقتصاد اسلامی، برنامه ریزی و نظام های اقتصادی	- مباحث نوین در حسابداری و حسابرسی
- اقتصاد، توسعه و مطالعات اقتصادی ایران	- پژوهش های کاربردی در حسابداری و حسابرسی
- اقتصاد محیط زیست، منابع طبیعی و انرژی	- بورس، مدیریت مالی، سرمایه گذاری و حسابداری
- تاریخ تئوری ها، نظریات و سیاست های اقتصادی	- جایگاه حسابداری و حسابرسی در توسعه اقتصادی
- مدل سازی و پیش بینی در بازارهای اقتصادی	- آموزش و اخلاق حرفه ای در حسابداری، حسابرسی
- اقتصاد مالی، بانکداری و نظام پولی	- سیستم های اطلاعات حسابداری
- اقتصاد مقاومتی، کارآفرینی و اشتغال زایی	- حسابداری مالیاتی و حسابداری مدیریت
- اقتصاد و تجارت الکترونیک و بین الملل	- صنعت، تولید و حسابداری مدیریت
- اقتصاد تولید و اقتصاد صنعتی	- استانداردهای حسابداری و حسابرسی
- مطالعات میان رشته ای در اقتصاد	- مطالعات میان رشته ای در حسابداری

صفحه	عنوان مقاله
۱	رابطه بین محافظه کاری مشروط و سودآوری شرکتها؛ رویکرد مقایسه‌ای در شرکت‌های اهرمی و سرمایه‌ای عاطفه جشنی، فرزین خوشکار، داوود گرجی‌زاده
۷	تاثیر رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت زهره شیخی
۲۷	بررسی شرایط شرکت‌های هواپیمائی کشور در دوران گذار از کرونا زهره کیا، نوش آفرین خان زاده
۳۷	بررسی و تبیین تاثیر دستگاه حسابرسی بر کیفیت حسابرسی؛ نمونه موردی: شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران سمیه سالخورده جهانتیغ، سیدعلی مفیدی، میثم مهدوی
۴۷	رقابت در بازار محصول، بهره‌وری و اشتغال حسین کاظمی، مریم قطبی‌زاده
۵۷	تاثیر حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی با تاکید بر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران عزیزاله مرادی، شهین پورعلی

رابطه بین محافظه کاری مشروط و سودآوری شرکت‌ها (رویکرد مقایسه‌ای در شرکت‌های اهرمی و سرمایه‌ای)

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۴/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۱۱

کد مقاله: ۱۳۴۹۵

عاطفه جشنی^۱، فرزین خوشکار^۲، داوود گرجی‌زاده^۳

چکیده

هدف اصلی این تحقیق «بررسی رابطه بین محافظه کاری مشروط و سودآوری شرکت‌ها با شرایط اهرمی و سرمایه‌ای بودن در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷» می‌باشد. محافظه کاری مشروط به عنوان متغیر مستقل و سودآوری (نرخ بازده داراییها) به عنوان متغیر وابسته می‌باشند. اندازه شرکت، اهرم مالی، نسبت اقلام تعهدی و نسبت جریان نقدی عملیاتی نیز به عنوان متغیرهای کنترل می‌باشد. نمونه آماری تحقیق شامل ۳۰ شرکت سرمایه‌ای و ۸۶ شرکت اهرمی می‌باشد. روش گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و اسناد کاوی صورت‌های مالی می‌باشد. روش آماری تحقیق از روش آزمون همبستگی و رگرسیون چندگانه می‌باشد. نتایج فرضیه اول نشان داد بین محافظه کاری مشروط و سودآوری در شرکت‌های سرمایه‌ای بورس اوراق بهادار تهران رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج فرضیه دوم نشان داد بین محافظه کاری مشروط و سودآوری در شرکت‌های اهرمی بورس اوراق بهادار تهران رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج مربوط به متغیرهای کنترلی نشان داد بین اهرم مالی و نسبت اقلام تعهدی با سودآوری شرکت‌های بورسی تهران ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد. بین اندازه شرکت و سودآوری شرکت‌ها رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. در نهایت بین نسبت جریان نقدی عملیاتی و قیمت سهام رابطه معناداری یافت نشد.

واژگان کلیدی: محافظه کاری مشروط، سودآوری، محدودیت مالی، اندازه شرکت، اهرم مالی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران

۲- مدرس گروه حسابداری و مدیریت، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران؛ F.Khoshkar@hnhk.ac.ir

۳- مدرس گروه حسابداری و مدیریت، موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران

۱- مقدمه

میزان و دقت اطلاعات می تواند بر سودآوری شرکت تاثیر گذارد. معمولاً هر چه کیفیت و دقت اطلاعات بالا باشد؛ سودآوری افزایش می یابد. کیفیت بالایی اطلاعات و تقارن اطلاعاتی موجب هماهنگی بیشتر مدیران و سرمایه گذاری در رابطه با تصمیمات سرمایه گذاری می شود. برعکس هر چه عدم تطابق اطلاعاتی بین مدیران و سرمایه گذاران بیشتر باشد؛ سرمایه گذاران به جهت پذیرش بیشتر، هزینه سرمایه بالایی را مطالبه می کنند و این امر ممکن است موجب کاهش سودآوری شود (لاروس و کیو، ۲۰۱۵).

سودآوری یکی از مفاهیم اساسی در حوزه ادبیات مالی است که در تصمیمات مالی و سرمایه گذاری نقش اساسی بازی می کند و عامل اصلی در ایجاد شکاف بین سود حسابداری و سود اقتصادی است. مدیران باید راجع به سودآوری شرکت برای مواردی مانند: ۱- اتخاذ تصمیمات بودجه بندی سرمایه ۲- استقرار ساختار بهینه سرمایه ۳- تصمیم گیری نسبت به اجاره بلندمدت، جایگزینی اوراق قرضه، مدیریت سرمایه در گردش و غیره اطلاعات کافی داشته باشد (لی، ۲۰۱۰).

محافظه کاری حسابداری یکی از چالش برانگیزترین موضوعات حسابداری طی یک قرن اخیر بوده است. صاحب نظران حسابداری به بررسی ابعاد مثبت و منفی این ویژگی اطلاعاتی گزارشگری مالی پرداخته اند. از دید طرفداران، محافظه کاری از طریق محدود کردن توانایی مدیران در بروز رفتارهای فرصت طلبانه به نظارت و حاکمیت صاحبان سرمایه کمک کرده و در انتقال حق کنترل شرکت به تامین کنندگان سرمایه اثرگذار است. در مقابل، منتقدان خاطر نشان ساخته اند حسابداری محافظه کارانه باعث کاهش خالص دارایی ها و سود خالص دوره می شود که این امر دسترسی شرکت به منابع مالی را کاهش می دهد. محافظه کاری به عنوان یکی از اصول محدود کننده حسابداری سالهاست که مورد استفاده حسابداران قرار می گیرد و علیرغم انتقادهای فراوان بر آن همواره جایگاه خود را در میان سایر اصول حسابداری حفظ نموده است بطوریکه دوام و بقای محافظه کاری در مقابل انتقادهای وارده بر آن در طول سالیان طولانی را گواه بر مبانی بنیادین این اصل دانست. همچنین میتوان از محافظه کاری به عنوان مکانیزمی نام برد که اگر به درستی اعمال شود، منجر به حل بسیاری از مسایل نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی خواهد شد که بطور کلی از شکاف روزافزون بین مدیران و تامین کنندگان منابع مالی واحدهای تجاری ناشی می شود (الدرسون و همکاران، ۲۰۱۸).

۲- بیان مسأله

باسو^۴ (۱۹۹۷) محافظه کاری را به صورت زیر تعریف کرده است: محافظه کاری عبارتست از تاییدپذیری متفاوت لازم برای شناسایی درآمدها و هزینه ها، که منجر به کم-نمایی سود و دارایی ها می شود. این تعریف بیانگر محافظه کاری مشروط است. در تحقیقات اخیر محافظه کاری را به دو نوع تقسیم کرده اند: نوع نخست، محافظه کاری پیش رویدادی است که محافظه کاری مستقل از اخبار و محافظه کاری نامشروط نیز خوانده شده است. محافظه کاری پیش رویدادی از به کارگیری آن دسته از استانداردهای حسابداری ناشی می شود که سود را به گونه ای مستقل از اخبار اقتصادی جاری، می کاهشند. برای مثال، شناسایی بدون درنگ مخارج تبلیغات و تحقیق و توسعه به عنوان هزینه، حتی در صورتی که جریان های نقدی آتی مورد انتظار آنها مثبت باشد از این نوع است (لاروس و کیو، ۲۰۱۵).

نوع دیگر محافظه کاری، محافظه کاری پس رویدادی است که محافظه کاری وابسته به اخبار، محافظه کاری مشروط و عدم تقارن زمانی سود نیز خوانده شده است. محافظه کاری پس رویدادی به مفهوم شناسایی به موقع تر اخبار ناخوشایند نسبت به اخبار خوشایند در سود است. برای مثال، قاعده اقل بهای تمام شده یا ارزش بازار، حذف سرقتی در پی انجام آزمون کاهش ارزش و شناسایی نامتقارن زیان های احتمالی در مقابل سودهای احتمالی، از این نوع هستند. به طور کلی، اصول حسابداری شناسایی کاهش یا اخبار ناخوشایند درباره موجودی کالا، سرقتی و زیان های احتمالی را ایجاب می کنند؛ اما شناسایی افزایش ناشی از اخبار خوب را منع می کنند. انگیزه اصلی برای محافظه کاری نامشروط، سختی ارزیابی دارایی ها و بدهی ها است. انگیزه اصلی برای محافظه کاری مشروط، خنثی کردن انگیزه های مدیران برای گزارشگری اطلاعات حسابداری دارای جانبداری رو به بالا در موقعی که رویدادهای نامناسب اتفاق افتاده، می باشد. بیور و رایان اظهار کرده اند که محافظه کاری پیش رویدادی در دوره های قبلی، پیش انجام محافظه کاری پس رویدادی دوره های بعدی است. به بیان ساده، اگر محافظه کاری پیش رویدادی منجر به عدم شناسایی یک دارایی در دوره های گذشته شده باشد، اخبار ناخوشایند ناشی از کاهش ارزش این دارایی نمی تواند در سود دوره جاری شناسایی شود (الدرسون و همکاران، ۲۰۱۸).

1 Larrous And kiu

2 Lee

3 Eldersoun and et al

4 Basou

5 Larrous And kiu

اهمیت شرکتهای اهرمی و سرمایه ای این است که شرکتهای اهرمی شرکتهایی هستند که اهرم مالی بالایی نسبت به میانگین اهرم مالی بازار سرمایه دارند و یا بعبارت دیگر شرکتهایی هستند که بیشتر در معرض ورشکستگی می باشند. این شرکتها بعلاوه بالا بودن بدهیها؛ کمتر می توانند از فرصتهای رشد پیش رو استفاده کنند و بیشتر سعی در کاهش بدهیها و تأمین مالی شرکت هستند. شرکتهای سرمایه ای نیز شرکتهایی هستند که از منابع مالی بالایی برخوردارند و سطح بدهی این شرکتها کمتر از میانگین اهرم مالی شرکتها در بازار سرمایه می باشد. این شرکتها با در اختیار داشتن منابع مالی بهتر می توانند بر روی پروژه های سودآور سرمایه گذاری نمایند و از فرصتهای رشد استفاده کنند (بولان و یان، ۲۰۱۵).

با توجه به اهمیت برآورد سودآوری شرکت؛ مسئله اصلی تحقیق پاسخ به سؤال زیر می باشد:
آیا محافظه کاری مشروط در گزارشگری مالی بر سودآوری شرکت با توجه به شرایط اهرمی (با محدودیت مالی) و سرمایه ای بودن (بدون محدودیت مالی) شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معناداری دارد؟

۳- پیشینه تحقیق

فروغی و ساکیانی (۱۳۹۷) در تحقیقی به بررسی تأثیر سررسید بدهی بر قیمت سهام پرداخته اند. به منظور دست یابی به اهداف پژوهش تعداد ۱۰۲ شرکت از بین شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۸۸ الی ۱۳۹۵ انتخاب گردید. به منظور آزمون فرضیه های پژوهش با استفاده از دو معیار سقوط قیمت سهام از الگوی رگرسیون چند متغیره و داده های ترکیبی استفاده شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که سررسید بدهی بر سقوط آتی قیمت سهام تأثیر منفی دارد. به بیان دیگر با کوتاه تر شدن سررسید بدهی احتمال سقوط قیمت سهام نیز کاهش پیدا می کند.

کرمی و عمرانی (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر چرخه عمر شرکت و محافظه کاری بر قیمت سهام پرداختند. نتایج نشان می دهد که سرمایه گذاران اهمیت (وزن) بیشتری به خالص دارایی های عملیاتی و سود عملیاتی غیرعادی شرکت های در مرحله رشد نسبت به شرکت های مراحل بلوغ و افول می دهند.

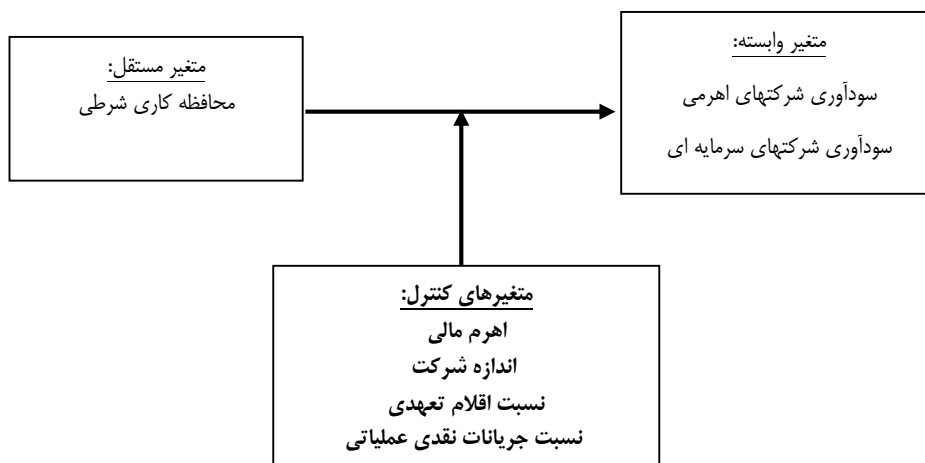
همچنین نتایج نشان می دهد که در مراحل رشد و بلوغ، سرمایه گذاران اهمیت (وزن) بیشتری به خالص دارایی های عملیاتی و سود عملیاتی غیرعادی شرکت های محافظه کار (نسبت به شرکت هایی که از رویه های حسابداری متهورانه استفاده می کنند) می دهند و در مرحله افول عکس این موضوع صادق است.

الدرس و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیقی به بررسی رابطه بین محافظه کاری مشروط و سودآوری شرکتها با شرایط اهرمی و سرمایه ای بودن در شرکتهای بورسی بخارست پرداخته اند. نمونه آماری تحقیق شامل ۳۹۹ شرکت سرمایه ای و ۱۸۸ شرکت اهرمی می باشد. روش آماری تحقیق از روش آزمون همبستگی و رگرسیون چندگانه می باشد. نتایج فرضیه اول نشان داد بین محافظه کاری مشروط و سودآوری در شرکتهای سرمایه ای رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج فرضیه دوم نشان داد بین محافظه کاری مشروط و سودآوری در شرکتهای اهرمی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد.

گریس لی (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان محافظه کاری شرطی، هزینه های نمایندگی، ویژگی های قراردادی بدهی ها به این نتیجه رسیدند که اولاً رابطه ی وجود و میزان اهرم با محافظه کاری شرطی یک رابطه ی مثبت و معنادار است و همچنین بدهی های خارج از ترازنامه که ایجادکننده اهرم غیر ترازنامه ای است بر روی محافظه کاری مشروط تأثیر مثبت و معناداری دارد. ثانیاً ویژگی های قراردادی بدهی ها، از طریق تغییر هزینه های نمایندگی و انگیزه های ارزیابی، بر سطح محافظه کاری شرطی تأثیر دارد. از جمله این ویژگی ها می توان به خصوصی یا عمومی، سررسید، قابلیت تبدیل، اولویت دار بودن، وثیقه دار بودن بدهی ها اشاره کرد. وی دریافت شرکت هایی با سطوح بزرگتر از بدهی عمومی، کوتاه مدت، تبعی (در اولویت دوم)، بدون وثیقه، تشخیص به موقع تری از زیان ها (محافظه کاری مشروط) فراهم می کنند و بعد از کنترل اعمال تبدیل، شرکت هایی با سطوح بزرگتری از بدهی قابل تبدیل محافظه کاری کمتری فراهم می کنند.

۴- تدوین فرضیه ها

۱. بین محافظه کاری شرطی و سودآوری شرکت در شرکتهای اهرمی بورس اوراق بهادار تهران ارتباط معناداری وجود دارد.
۲. بین محافظه کاری شرطی و سودآوری شرکت در شرکتهای سرمایه ای بورس اوراق بهادار تهران ارتباط معناداری وجود دارد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق (Eldersoun and et al, 2018)

مدل رگرسیونی تحقیق جهت آزمون فرضیه های تحقیق که یک بار برای شرکتهای اهرمی و یکبار برای شرکتهای سرمایه ای محاسبه می شود؛ نیز در زیر آورده شده است:

$$1) P leverage_{i,t} = \alpha_0 + \beta_1 CON_{i,t} + \beta_2 FL_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} + \beta_4 ACC_{i,t} + \beta_5 OCF_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

$$2) P Capital_{i,t} = \alpha_0 + \beta_1 CON_{i,t} + \beta_2 FL_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} + \beta_4 ACC_{i,t} + \beta_5 OCF_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در آن : $P leverage$: سودآوری شرکتهای اهرمی، $P Capital$: سودآوری شرکتهای سرمایه ای، CON : محافظه کاری شرطی، FL : اهرم مالی، $SIZE$: اندازه شرکت، ACC : نسبت اقلام تعهدی، OCF : نسبت جریانات نقدی عملیاتی

۵- روش تحقیق

این پژوهش از نظر طبقه بندی به لحاظ هدف، پژوهشی کاربردی است و از نظر روش، شبه آزمایشی و از نوع پس رویدادی می باشد. این نوع پژوهش ها بیشتر بر مؤثرترین اقدام تأکید دارند و علت ها را کمتر مورد توجه قرار می دهند. همچنین از نظر طبقه بندی پژوهش برحسب روش و نحوه گردآوری داده ها، این پژوهش توصیفی - همبستگی است و از روش شناسی مبتنی بر بازار استفاده شده است. پژوهش های توصیفی به بررسی شرایط موجود جهت شناخت بیشتر به منظور کمک به فرآیند تصمیم گیری مورد استفاده قرار می گیرند (جنت رستمی، ۱۳۸۶).

۵-۱- روش گردآوری اطلاعات

در این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات نظری مورد نیاز و همچنین پیشینه پژوهش از روش کتابخانه ای، یعنی مطالعه و بررسی متون، پایان نامه ها، مقالات و کتب تخصصی فارسی و انگلیسی و همچنین اطلاعات دریافتی از پایگاه های اینترنتی استفاده شده است. داده های پژوهش و اطلاعات مالی مورد نیاز، از طریق بررسی اسناد و مدارک گزارش شده توسط سازمان بورس اوراق بهادار تهران به دست آمده است. این اطلاعات با مراجعه به صورت های مالی شرکت ها و یادداشت های توضیحی همراه تأمین شده است. از طریق نرم افزار ره آورد نوین برای به دست آوردن اطلاعات مالی شرکت های بورسی استفاده گردید. از سی دی های منتشر شده توسط «واحد روابط عمومی سازمان بورس اوراق بهادار» نیز برای دستیابی به صورت های مالی و یادداشت های توضیحی همراه استفاده شد. در نهایت برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصله و دستیابی به نتیجه ای قابل اتکا، نرم افزار EVIEWS11 مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

۶- تعاریف متغیرها

در این پژوهش محافظه کاری شرطی به عنوان متغیر مستقل می باشد. سودآوری شرکت به عنوان متغیر وابسته می باشد. اهرم مالی، اندازه شرکت، نسبت اقلام تعهدی و نسبت جریانات نقدی عملیاتی به عنوان متغیرهای کنترل می باشند.

الف) متغیر وابسته: سودآوری شرکت (p)

در این پژوهش؛ معیار سودآوری شرکت؛ نرخ بازده داراییها می باشد.

تعریف مفهومی: نسبت نرخ بازده داراییها در واقع بیانگر این مطلب است که قابلیت سودآوری شرکت تا چه اندازه به کل داراییهای آن ارتباط دارد (بنی مهد و باغبانی، ۱۳۹۳).

تعریف عملیاتی: نرخ بازده داراییها از تقسیم سودخالص به جمع کل داراییهای شرکت بدست می آید (الدرس و همکاران، ۲۰۱۸).

ب: متغیر مستقل: محافظه کاری شرطی (CON)

تعریف مفهومی: یکی از انواع محافظه کاری، محافظه کاری پس رویدادی است که محافظه کاری وابسته به اخبار و محافظه کاری مشروط نیز خوانده میشود و به مفهوم شناسایی به موقع تر اخبار بد نسبت به اخبار خوب در سود است. برای مثال قاعده ی اقل بهای تمام شده یا ارزش بازار، حذف سرقفلی در پی انجام آزمون کاهش ارزش و شناسایی نامتقارن زیانهای احتمالی در مقابل سودهای احتمالی. محافظه کاری عبارتست از تایید پذیری متفاوت لازم برای شناسایی درآمدها و هزینه ها که منجر به کم نمایی سود و دارایی ها میشود این تعریف بیانگر محافظه کاری مشروط است (خانلاری، ۱۳۹۵).

تعریف عملیاتی: محاسبه محافظه کاری مشروط براساس ضریب هبستگی منفی تغییر در سود عملیاتی نسبت به تغییرات منفی در مقابل تغییرات مثبت است (این معیار توسط: باسو، شیاکومر و راداک (۲۰۰۸) استفاده شده است). برای تحقق این امر مدل رگرسیون (۱) به شرح زیر برآورد می شود (الدرس و همکاران، ۲۰۱۸):

$$OI_t = D_{0t} + D_{1t} DOI_{t-1} + d_2 \Delta OI_{t-1} + (-CON_{1t}). DOI_{t-1} \Delta OI_{t-1}$$

OI_t : تغییر در سود عملیاتی سال t که بوسیله ارزش بازار اول دوره سرمایه همگن شده است.

DOI_{t-1} : برابر ۱ است اگر OI_{t-1} منفی باشد؛ در غیر اینصورت صفر است

CON_{1t} : میزان معیار محافظه کاری برای سال t

ج) متغیرهای کنترل:

۱) اهرم مالی (FI)

این نسبت رابطه منابع مالی مورد استفاده واحد تجاری را از لحاظ بدهیها یا حقوق صاحبان سهام تعیین و ارزیابی می کند و در واقع نحوه ترکیب آنها را بررسی می نماید (آقایی و چالاکی، ۱۳۸۵).

در این پژوهش، برای اندازه گیری اهرم مالی شرکت از تقسیم ارزش دفتری بدهیهای بلندمدت بر کل داراییها استفاده می شود (جندقی، ۱۳۹۱).

$$FL = BV / TOTL \text{ ASSETS}$$

$$BV = \text{ارزش دفتری بدهیهای بلند مدت}$$

۲) اندازه شرکت (SIZE)

اندازه بانک از طرق مختلفی مانند داراییها محاسبه می شود که در این پژوهش از طریق داراییها محاسبه شده است. یعنی لگاریتم نپری کل داراییها به عنوان معیار سنجش اندازه شرکت می باشد (نورانی، ۱۳۸۵).

$$\text{کل داراییها} = \log(\text{اندازه شرکت})$$

۳) نسبت اقلام تعهدی (ACC)

اقلام تعهدی اقلامی هستند که شامل موارد نقدی در صورتهای مالی نمی شوند و مواردی هستند که می توانند در معرض دستکاری توسط مدیران قرار گیرند مانند هزینه استهلاک (چن، ۲۰۰۴).

کل اقلام تعهدی (TAI_t) از تفاوت میان سود قبل از اقلام غیرمترقبه $(EARN_{i,t})$ و جریانههای نقد حاصل از فعالیتهای عملیاتی $(CFO_{i,t})$ بدست می آید. کل اقلام تعهدی تقسیم بر کل داراییها نشانگر نسبت اقلام تعهدی می باشد (حساس یگانه و همکاران، ۱۳۸۸).

1. Eldersoun and et al

2 Basou, Shiakpumer, Radak

3 Chen

۴) جریانات نقدی عملیاتی (OCF)

فعالیت‌های عملیاتی عبارت از فعالیت‌های اصلی مولد درآمد عملیاتی واحد تجاری است. فعالیت‌های مزبور متضمن تولید و فروش کالا و ارائه خدمات است و هزینه‌ها و درآمدهای مرتبط با آن در تعیین سود یا زیان عملیاتی در صورت سود و زیان منظور می‌شود. جریانهای نقدی ناشی از فعالیت‌های عملیاتی اساساً دربرگیرنده جریانهای ورودی و خروجی نقدی مرتبط با فعالیت‌های مزبور است. جریان نقدی عملیاتی شامل جریانهای نقدی ورودی و خروجی ناشی از فعالیت‌های عملیاتی (فعالیت‌های اصلی و مولد درآمد عملیاتی) و نیز آن دسته از جریانهای نقدی است که ماهیتاً بطور مستقیم قابل ارتباط با سایر طبقات جریانهای نقدی صورت جریان وجوه نقد نباشد (رسائیان، ۱۳۹۲).

برای محاسبه جریان نقدی عملیاتی از فرمول زیر استفاده می‌شود:

$$CFO = NI + NCC + \Delta WC$$

که در آن: NI سود خالص و NCC هزینه‌های غیرنقدی که می‌بایست به سود خالص اضافه شود؛ زیرا این نوع هزینه‌ها موجب کاهش سود خالص شده اما از بابت آن وجهی خارج نشده است مانند استهلاک (ریکاردو، ۲۰۱۲).

۷- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۷-۱- آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

جدول ۱- تحلیل توصیفی متغیرهای تحقیق شرکتهای اهرمی

متغیر	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	ضریب کشیدگی
سودآوری	۳۳۰	۰/۰۱۳	۰/۷۳۵	۰/۲۲۶	۰/۱۵۴	۰/۳۱۲	۲/۱۲۱
محافظه کاری شرطی	۳۳۰	۰/۰۹۸	۰/۶۸۳	۰/۲۹۵	۰/۱۱۷	۰/۱۶۳	۲/۵۲۱
اهرم مالی	۳۳۰	۰/۲۸۷	۰/۶۹۹	۰/۳۶۴	۰/۱۵۹	۰/۹۴۳	۱/۳۸۹
اندازه شرکت	۳۳۰	۵/۱۳۲	۹/۸۴۳	۶/۳۶۵	۱/۱۴۲	۲/۳۹۹	۱/۲۱۳
نسبت جریان نقدی عملیاتی	۳۳۰	۰/۰۸۵	۰/۴۳۳	۰/۲۰۹	۰/۲۷۶	۰/۳۶۹	۲/۱۶۳
نسبت اقلام تعهدی	۳۳۰	۰/۱۰۳	۰/۵۲۸	۰/۳۳۶	۰/۲۱۹	۱/۳۵۵	۲/۲۷۴

با توجه به آماره توصیفی، شاخص پراکندگی این متغیرها در شرکتهای مختلف کم است. بالاترین انحراف معیار مربوط به متغیر اندازه شرکت و پایین ترین انحراف معیار مربوط به متغیر محافظه کاری مشروط می باشد. بالاترین میانگین مربوط به متغیر اندازه شرکت و پایین ترین میانگین مربوط به متغیر نسبت جریان نقدی عملیاتی می باشد.

جدول ۲- تحلیل توصیفی متغیرهای پژوهش شرکتهای سرمایه ای

متغیر	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	ضریب کشیدگی
سودآوری	۱۵۰	۰/۱۴۳	۰/۸۴۵	۰/۴۸۹	۰/۱۷۳	۰/۴۰۲	۲/۸۸۳
محافظه کاری شرطی	۱۵۰	۰/۲۰۴	۰/۸۳۳	۰/۵۰۱	۰/۱۲۷	۰/۳۲۷	۲/۹۹۲
اهرم مالی	۱۵۰	۰/۱۰۹	۰/۴۲۶	۰/۲۵۷	۰/۱۷۷	۰/۷۳۵	۳/۶۴۸
اندازه شرکت	۱۵۰	۶/۸۲۹	۱۱/۳۱۱	۸/۹۱۸	۱/۸۴۴	۳/۹۲۵	۲/۴۴۷
نسبت جریان نقدی عملیاتی	۱۵۰	۰/۱۵۴	۰/۴۷۷	۰/۲۲۵	۰/۱۶۵	۰/۸۳۳	۳/۴۷۶
نسبت اقلام تعهدی	۱۵۰	۰/۱۸۵	۰/۴۲۲	۰/۲۰۳	۰/۱۵۵	۱/۴۴۹	۲/۳۰۸

با توجه به آماره توصیفی، شاخص پراکندگی این متغیرها در شرکتهای مختلف کم است. بالاترین انحراف معیار مربوط به متغیر اندازه شرکت و پایین ترین انحراف معیار مربوط به متغیر محافظه کاری مشروط می باشد. بالاترین میانگین مربوط به متغیر اندازه شرکت و پایین ترین میانگین مربوط به متغیر نسبت اقلام تعهدی می باشد.

مقایسه شرکتهای اهرمی و سرمایه ای نشان می دهد میانگین اهرم مالی و نسبت اقلام تعهدی در شرکتهای اهرمی بیش از شرکتهای سرمایه ای می باشد و میانگین محافظه کاری مشروط در شرکتهای سرمایه ای بیش از شرکتهای اهرمی می باشد. مقایسه متغیر اندازه شرکت در شرکتهای اهرمی و سرمایه ای نشان می دهد بطور میانگین شرکتهای سرمایه ای؛ اندازه بزرگتری دارند.

۷-۲- آزمون نرمال بودن متغیرها

این آزمون جهت بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های یک متغیر کمی مورد استفاده قرار می‌گیرد که در این تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS، این مهم، میسر شده است. اگر «سطح معنی‌داری» بیشتر از ۰/۰۵ باشد فرض H_0 پذیرفته می‌شود و ادعای نرمال بودن متغیر انتخابی تأیید می‌گردد. در این آزمون سطح معناداری در همه متغیرهای وابسته بیش از ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین متغیرهای تحقیق دارای توزیع نرمال می‌باشند.

۷-۳- بررسی همبستگی میان متغیرهای تحقیق

جدول ۳- آزمون همبستگی پیرسون متغیرهای تحقیق در شرکت‌های اهرمی

متغیر	سودآوری	محافظة کاری شرطي	اهرم مالی	اندازه شرکت	نسبت جریان نقدی عملیاتی	نسبت اقلام تعهدی
سودآوری	۱	Sig(0/001)	Sig(0/021)	Sig(0/000)	Sig(0/302)	Sig(0/007)
محافظة کاری شرطي		۱	Sig(0/105)	Sig(0/103)	Sig(0/115)	Sig(0/045)
اهرم مالی			۱	Sig(0/063)	Sig(0/173)	Sig(0/216)
اندازه شرکت				۱	Sig(0/229)	Sig(0/062)
نسبت جریان نقدی عملیاتی					۱	Sig(0/095)
نسبت اقلام تعهدی						۱

با توجه به جدول آزمون همبستگی در شرکت‌های اهرمی؛ چون داده‌ها نرمال بوده از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. براساس نتایج؛ بین اندازه شرکت با سودآوری رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین بین محافظه کاری مشروط، اهرم مالی و نسبت اقلام تعهدی با سودآوری ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد. بین نسبت جریان نقدی عملیاتی با سودآوری نیز همبستگی معناداری یافت نشد.

جدول ۴- آزمون همبستگی پیرسون متغیرهای تحقیق در شرکت‌های سرمایه‌ای

متغیر	سودآوری	محافظة کاری شرطي	اهرم مالی	اندازه شرکت	نسبت جریان نقدی عملیاتی	نسبت اقلام تعهدی
سودآوری	۱	Sig(0/003)	Sig(0/045)	Sig(0/000)	Sig(0/155)	Sig(0/000)
محافظة کاری شرطي		۱	Sig(0/102)	Sig(0/094)	Sig(0/107)	Sig(0/103)
اهرم مالی			۱	Sig(0/063)	Sig(0/173)	Sig(0/216)
اندازه شرکت				۱	Sig(0/274)	Sig(0/096)
نسبت جریان نقدی عملیاتی					۱	Sig(0/133)
نسبت اقلام تعهدی						۱

با توجه به جدول آزمون همبستگی در شرکت‌های سرمایه‌ای؛ چون داده‌ها نرمال بوده از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. براساس نتایج؛ بین اهرم مالی با سودآوری رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین بین اندازه شرکت و محافظه کاری مشروط با سودآوری ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. بین نسبت اقلام تعهدی با سودآوری ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد. بین نسبت جریان نقدی عملیاتی با سودآوری نیز همبستگی معناداری یافت نشد.

۷-۴- آزمون هم خطی

شاخص وضعیت با بیشتر از ۱۵ نشان دهنده احتمال هم خطی بین متغیرهای مستقل است و مقادیر بیش از ۳۰ بیانگر مشکل جدی در استفاده از رگرسیون در وضعیت موجود می‌باشد (حساس یگانه و دیگران، ۱۳۸۸). از طرفی تمامی شاخص‌های وضعیت کوچکتر از ۱۵ می‌باشند که نشان‌دهنده عدم وجود هم خطی بین متغیرهای مستقل است.

۷-۵- آزمون عدم همبستگی

آماره دوربین- واتسون در هریک از آزمون فرضیات نشان دهنده آزمون خودهمبستگی بین متغیرهای پژوهش می‌باشد. از آنجایی که این آماره در هریک از جداول آزمون رگرسیون بین ۱,۵ تا ۲,۵ می‌باشد، بنابراین بین متغیرهای تحقیق مشکل خود همبستگی وجود ندارد.

۷-۶- آزمون F لیمر و هاسمن

در آزمون F فرضیه صفر استفاده از روش داده های تلفیقی را در مقابل فرضیه مخالف، یعنی استفاده از روش داده های تابلویی نشان می‌دهد. با توجه به سطح معناداری نتیجه این آزمون بیانگر این مطلب است که مقاطع مورد بررسی ناهمگن و استفاده از داده‌های روش تابلویی مناسبتر است. نتایج در آزمون هاسمن بیانگر رد فرضیه H_0 در سطح اطمینان 95 درصد برای هر کدام از مدل ها بوده، بر استفاده از روش اثرات ثابت دلالت دارد.

۷-۷- آزمون فرضیه های تحقیق

۷-۷-۱- آزمون فرضیه اول

جدول ۵- نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره محافظه کاری شرطی و سودآوری در شرکتهای اهرمی

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
متغیر وابسته	Y	سودآوری در شرکتهای اهرمی			
مقدار ثابت	α	آلفا	۰/۷۶۵	۲/۹۴۴	۰/۰۰۶
متغیر مستقل	X1	محافظه کاری مشروط	۰/۲۷۳*	-۳/۷۳۱	۰/۰۰۰
متغیرهای کنترل		اندازه شرکت	۰/۲۳۶*	۲/۷۸۱	۰/۰۱۸
		اهرم مالی	۰/۳۲۸*	-۲/۰۳۴	۰/۰۴۴
		نسبت اقلام تعهدی	۰/۱۱۸*	-۲/۷۷۵	۰/۰۲۵
		نسبت جریانات نقدی عملیاتی	۰/۵۳۸	۱/۸۲۵	۰/۰۸۴
مقدار آماره F		۱۴/۰۰۲	احتمال آماره F		۰/۰۰۰
ضریب تعیین		۰/۱۷۹	دوربین واتسون		۱/۷۷۵
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۱۷۸	P-value آماره برش پاگان		۰/۶۳۲

*: سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ می‌باشد.

همانگونه که این نگاره نشان می‌دهد، بین محافظه کاری مشروط، اهرم مالی، اندازه شرکت و نسبت اقلام تعهدی (p-value < 5%) و سودآوری شرکتهای اهرمی تاثیر معنا داری دارند. ضریب متغیرها نشان می‌دهد که ارتباط بین اهرم مالی و سودآوری شرکتهای اهرمی نسبت به بقیه متغیرها بیشتر است.

بین متغیر اندازه شرکت با سودآوری شرکتهای اهرمی ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. بین محافظه کاری مشروط، اهرم مالی و نسبت اقلام تعهدی با سودآوری شرکتهای اهرمی ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد.

با توجه به مقدار آماره F الگوی رگرسیون برازش شده معنادار است و با توجه به ضریب تعیین، این متغیرها ۱۷/۹ درصد از تغییرات سودآوری شرکتهای اهرمی را توضیح می‌دهند. آماره دوربین واتسون نیز چون بین ۱/۵ تا ۲/۵ می‌باشد پس می‌توان نتیجه گیری کرد که بین متغیرها مشکل خودهمبستگی وجود ندارد. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ فرضیه اول تأیید می شود بدینگونه که بین محافظه کاری مشروط و سودآوری شرکتهای اهرمی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد.

۷-۷-۲- آزمون فرضیه دوم

جدول ۶- نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره محافظه کاری شرطی و سودآوری در شرکتهای بدون محدودیت مالی

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی دار
متغیر وابسته	Y	سودآوری در شرکتهای بدون محدودیت مالی			
مقدار ثابت	α	آلفا	۱/۵۴۵	۲/۹۳۵	۰/۰۰۷
متغیر مستقل	X1	محافظه کاری مشروط	۰/۲۴۷*	۲/۸۵۰	۰/۰۱۵
متغیرهای کنترلی		اندازه شرکت	۰/۲۴۵*	۲/۸۴۰	۰/۰۱۹
		اهرم مالی	۰/۳۳۳*	۲/۷۰۴	۰/۰۳۳
		نسبت اقلام تعهدی	۰/۵۹۳*	-۲/۹۹۳	۰/۰۰۰
		نسبت جریانات نقدی عملیاتی	۰/۶۳۳	۱/۰۴۰	۰/۱۱۱
مقدار آماره F		۶/۹۵۰	احتمال آماره F		۰/۰۰۰
ضریب تعیین		۰/۲۰۴	دوربین واتسون		۱/۹۲۱
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۲۰۴	P-value آماره برش پاگان		۰/۰۹۵

*: سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ می باشد.

همانگونه که این نگاره نشان می دهد، بین محافظه کاری مشروط، اهرم مالی، اندازه شرکت و نسبت اقلام تعهدی (p-value < 5%) و سودآوری شرکتهای سرمایه ای تاثیر معنا داری دارند. ضریب متغیرها نشان می دهد که ارتباط بین اهرم مالی و سودآوری شرکتهای سرمایه ای نسبت به بقیه متغیرها بیشتر است.

بین متغیر اهرم مالی با سودآوری شرکتهای سرمایه ای ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. بین نسبت اقلام تعهدی با سودآوری شرکتهای سرمایه ای ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد. بین اندازه شرکت و محافظه کاری مشروط با سودآوری شرکتهای سرمایه ای ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد.

با توجه به مقدار آماره F الگوی رگرسیون برازش شده معنادار است و با توجه به ضریب تعیین، این متغیرها ۲۰/۴ درصد از تغییرات سودآوری شرکتهای سرمایه ای را توضیح می دهند.

آماره دوربین واتسون نیز چون بین ۱/۵ تا ۲/۵ می باشد پس می توان نتیجه گیری کرد که بین متغیرها مشکل خودهمبستگی وجود ندارد. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ فرضیه دوم تأیید می شود بدینگونه که بین محافظه کاری مشروط و سودآوری شرکتهای سرمایه ای رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

۷-۸- خلاصه نتایج

خلاصه نتایج آزمون فرضیات

ردیف	فرضیه	نتیجه
۱	بین محافظه کاری شرطی و سودآوری در شرکتهای اهرمی بورس اوراق بهادار تهران ارتباط معناداری وجود دارد.	رابطه معکوس و معنادار
۲	بین محافظه کاری شرطی و سودآوری در شرکتهای سرمایه ای بورس اوراق بهادار تهران ارتباط معناداری وجود دارد.	رابطه مستقیم و معنادار

بحث و نتیجه گیری

میزان و دقت اطلاعات می تواند بر روی سودآوری شرکتها تاثیر گذارد. معمولاً هر چه کیفیت و دقت اطلاعات بالا باشد؛ سودآوری افزایش می یابد. کیفیت بالای اطلاعات و تقارن اطلاعاتی موجب هماهنگی بیشتر مدیران و سرمایه گذارانی در رابطه با تصمیمات سرمایه گذاری می شود. برعکس هر چه عدم تطابق اطلاعاتی بین مدیران و سرمایه گذاران بیشتر باشد؛ سرمایه گذاران به جهت پذیرش ریسک بیشتر، هزینه سرمایه بالایی را مطالبه می کنند و این امر ممکن است موجب کاهش قیمت سهام و کاهش سودآوری شرکت شود (لاروس و کیو^۱، ۲۰۱۵). یافته های تحقیق حاضر به شرح زیر می باشد:

براساس نتایج فرضیه اول؛ بین محافظه کاری مشروط و سودآوری در شرکتهای اهرمی بورس اوراق بهادار تهران در سالهای ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. پس می توان ادعا کرد که محافظه کاری مشروط به عنوان مسئله ای منفی در شرکتهای اهرمی می باشد و این محافظه کاری مشروط موجب افزایش خطر سقوط سهام و کاهش سودآوری در شرکتهای اهرمی می گردد. شرکتهایی که با محدودیت مالی روبرو هستند؛ کمتر می توانند سرمایه گذاریهای جدید انجام دهند و بیشتر سعی بر کاهش بدهیهای خود و کاهش ریسک ورشکستگی هستند که این امر سودآوری و عملکرد مالی شرکت را کاهش می دهد. بنابراین محافظه کاری شرطی که بیشتر سعی بر تکیه بر اخبار بد و نشان دادن شرایط نه چندان خوب شرکت است؛ موجب افزایش ریسک و خطر سقوط قیمت سهام و کاهش سودآوری در شرکتهای با محدودیت مالی (اهرمی) می گردد.

براساس نتایج فرضیه دوم؛ بین محافظه کاری مشروط و سودآوری در شرکتهای سرمایه ای بورس اوراق بهادار تهران در سالهای ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ رابطه مستقیم و معناداری دارد. پس می توان ادعا کرد که محافظه کاری مشروط به عنوان مسئله ای مثبت در شرکتهای سرمایه ای می باشد و این محافظه کاری مشروط موجب افزایش سودآوری در شرکتهای سرمایه ای می گردد. بنابراین محافظه کاری شرطی برای شرکتهای سرمایه ای می تواند مسئله ای مثبت تلقی شود و مانع از توقف سودآوری شرکتهای بدون محدودیت مالی گردد و سودآوری شرکت نیز افزایش می یابد. نتایج مربوط به متغیرهای کنترلی نشان داد: بین اهرم مالی و سودآوری شرکت های اهرمی بورسی تهران ارتباط معکوس و معناداری وجود دارد. بالا رفتن اهرم مالی شرکتها موجب بالا رفتن احتمال ورشکستگی آنها می شود و نمی توانند از فرصتهای سرمایه گذاری بدلیل کمبود منابع مالی لازم استفاده کنند؛ بنابراین سودآوری و عملکرد مالی شرکت کاهش می یابد. بین اندازه شرکت و سودآوری شرکتها رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. پس

می‌توان ادعا کرد که عموماً در شرکت‌های بزرگتر، افزایش سودآوری بیشتر اتفاق می‌افتد که این نتیجه به این مهم اشاره دارد که شرکت‌هایی که اندازه بزرگتری دارند و یا بعبارت دیگر میزان دارایی‌های زیادی دارند بیشتر اقدام به سرمایه‌گذاری در پروژه‌های سودده می‌کنند؛ بین نسبت اقلام تعهدی و سودآوری شرکت‌ها رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. پس می‌توان ادعا کرد که عموماً شرکت‌هایی که نسبت اقلام تعهدی بالایی دارند، کاهش سودآوری بیشتر اتفاق می‌افتد.

منابع

۱. بنی مهد بهمن، باغبانی ته‌مین (۱۳۹۳). اثر محافظه‌کاری حسابداری، مالکیت دولتی، اندازه شرکت و نسبت اهرمی بر زیان‌دهی شرکت‌ها. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی: دوره ۱۶، شماره ۵۸، از صفحه ۵۳ تا صفحه ۷۰.
۲. بنی مهد، بهمن، نیکومرام، هاشم (۱۳۹۲). ارائه الگویی برای برآورد محافظه‌کاری حسابداری، در شرکت‌های ایرانی. دانش مالی، تحلیل اوراق بهادار. شماره ۹.
۳. جنت رستمی، محسن (۱۳۸۶). "بررسی نقش و قابلیت سود در پیش‌بینی سود و جریان‌های نقدی آتی سرمایه‌گذاری در سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" بررسی حسابداری و حسابرسی. شماره ۱۳.
۴. خانلاری، احمدرضا (۱۳۹۵). "بررسی محتوای اطلاعاتی عایدات حسابداری محافظه‌کارانه و غیر محافظه‌کارانه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران." پایان‌نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه بین‌المللی امام.
۵. داریوش فروغی، پیمان قاسم زاد (۱۳۹۶). تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریت بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام. مقاله پژوهشی. دانش حسابداری مالی. مقاله ۳، دوره ۲، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۶، صفحه ۵۵-۷۱.
۶. داریوش فروغی امین ساکیانی (۱۳۹۶). تأثیر سررسید بدهی بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام فصلنامه پژوهش حسابداری. مقاله ۶، دوره ۵، شماره ۴، بهار ۱۳۹۵، صفحه ۹۹-۱۱۶.
۷. فروغی، داریوش؛ میرزایی، منوچهر (۱۳۹۱). تأثیر محافظه‌کاری شرطی حسابداری بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز، ۲: ۷۷-۱۱۷.
۸. قائمی، محمدحسین؛ ودیعی، محمدحسین، و حاجی پور، میثم (۱۳۹۶). تأثیر محافظه‌کاری برپایداری سود و نسبت قیمت به سود، دانش حسابداری، سال اول، شماره ۲، ص ۷۳-۵۵.
۹. کرمی، غلامرضا و حامد عمرانی (۱۳۹۶). بررسی تأثیر چرخه عمر شرکت و محافظه‌کاری بر قیمت سهام شرکت. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۹، ص ۷۹ تا ۹۶.
۱۰. مهرانی، کاوه. ثانی وافی، جلال. حلاج، محمد (۱۳۹۵). بررسی رابطه اندازه شرکت و قراردادهای بدهی با محافظه‌کاری در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی. دوره ۱۷، شماره ۵۹، صفحه ۱۱۲ تا ۹۷.
۱۱. مهرانی، کاوه، حلاج، محمد، و حسنی، عباس (۱۳۹۶). بررسی محافظه‌کاری در سود حسابداری و رابطه آن با قیمت سهام در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات حسابداری، شماره ۳، ص ۱۰۷-۸۸.
12. Ahmed, A, Billings B, Morton R, and Stanford-Harris M, (2017);. the Role of Accounting Conservatism in Mitigating Bondholder-shareholder Conflicts Over Dividend Policy and in Reducing Debt Costs. The Accounting Review, 77: 867-890.
13. Basu, S. (1997). "Discussion of 'Conditional and unconditional conservatism: Concepts and modeling'". Review of Accounting Studies
14. Boulan, R., Yhan, S. (2015). "The effect of international institutional factors on Conservatism of accounting earnings". Journal of Accounting and Economics, 29(1), 1-51.
15. Eldersoun, J. Morrise, K. Weston, J. (2018), The effect of Conditional Conservatism on Profitability: A Comparative Approach in Leverage and Capital Companies in Bokharest Stock Exchange
16. Grissly, S. (2013). "The conservatism principle and the asymmetric
17. Kowang, M. (2016). "Big auditors, private firms and accounting conservatism: Spanish evidence". European Accounting Review, 19(1), 131-159.
18. LaFond, R., Watts, R. (2010) "the information role of conservatism" The Accounting Review, 83(2): 447-478.
19. Larrous Key. (2016). "The accuracy of Forecast information disclosed in the IPO prospectus of Honk Kong companies", The international Journal of Accounting; 132 (3): 301-319.
20. Lee, Pae, (2014), Accounting Conservatism an Inefficiency in Analysts' Earnings Forecasts "Queen's University, School of Business Kingston, Canada, June
21. Rikardo Paek, Lucy Huajing Chen, (2014). "Accounting Conservatism, Earnings Persistence and Pricing Multiples on Earnings", February.
22. Watts, R., (2003), Conservatism in Accounting, Part I: Explanations and Implication, Accounting Horizons, No 17, 3, pp 207-221.

تاثیر رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۵/۲۳

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۲۲

کد مقاله: ۲۷۵۸۱۴

زهرا شیخی^۱

چکیده

اهداف اصلی این تحقیق بررسی تاثیر توانایی مدیران، رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت و نیز نقش تعدیل کنندگی حاکمیت شرکتی و رقابت در بازار محصول بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت می باشد. همچنین دستاورد این پژوهش، افزایش دانش مخاطبین در زمینه عوامل تعیین کننده ارزش شرکت و شناسایی مکانیزم هایی که بر آن ها تاثیرگذار می باشند است. در این پژوهش که از نوع توصیفی می باشد به منظور آزمون فرضیات تحقیق، از الگوی رگرسیونی چند متغیره استفاده شده است و همانند شهباز شیخ (۲۰۱۸) ارزش شرکت از نسبت کیوتوبین بدست آمده است و برای اندازه گیری توانایی مدیریت از الگوی ارائه شده به وسیله دمرجیان و همکاران (۲۰۱۲) که مبتنی بر متغیرهای حسابداری است استفاده شده است. همچنین برای بازار محصول از شاخص هرفیندال هیرشمن استفاده شده است و در نهایت برای کارایی نظام راهبری شرکتی از ۷ مؤلفه برای داده های شرکت طی ۵ سال اندازه گیری شده است. در این راستا پنج فرضیه تدوین گردید که با استفاده از مدل و روش های آماری تشریح شده و آزمون گردید و در نتیجه می توان گفت توانایی مدیران بر ارزش شرکت، رقابت در بازار محصول بر ارزش شرکت و حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت و رابطه بین توانایی مدیران و ارزش شرکت تاثیر دارد. همچنین از آموزن ها اینطور نتیجه گرفته شد که رقابت در بازار محصول بر رابطه بین توانایی مدیران با ارزش شرکت تاثیر ندارد.

واژگان کلیدی: رقابت بازار محصول، حاکمیت شرکتی، توانایی مدیران، ارزش شرکت

نتایج پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد یکی از عوامل تعیین‌کننده ارزش شرکت، توانایی مدیران است. در ادبیات حسابداری، توانایی مدیران یکی از ابعاد سرمایه‌های انسانی شرکت هاست که به عنوان دارایی نا مشهود طبقه بندی می‌شود. شناسایی معیارهای کمی توانایی مدیران بر اساس معیارهای مختلف از جمله ویژگیهای شخصی، هوشی و سبکهای رهبری از اهداف مطالعات پیشین بوده است. درواقع شرکتهایی را مشاهده میکنیم که با داشتن توان عملیاتی و منابع فراوان در اختیار زیان ده هستند. بنابراین انتخاب مدیران مناسب و ارزیابی عملکرد آنها برای تصمیمگیری در خصوص ابقا یا اخراج آنها و همچنین در صورت جذب مدیران جدید تعیین حقوق و مزایا و پاداش مناسب از اهمیت ویژه ای در شرکتها برخوردار است. (کوشافر و همکاران، ۱۳۹۶)

درخصوص معیارهای ارزیابی برای توانایی و کارایی مدیران تحقیقات محدودی صورت گرفته است. از تحقیقات پیشین چنین برمی آید که ویژگیهای خاص مدیر (توان، استعداد، اعتبار و سبک) بر برآیند اقتصادی تاثیرگذار بوده و به همین دلیل پژوهش در حوزه اقتصادی، سرمایه گذاری، حسابداری و مدیریتی به همان میزانی که در اجرا مهم است از اهمیت مطالعاتی بالایی نیز برخوردار است باتوجه به اینکه کارایی و عملکرد شرکتها با عملکرد و کارایی مدیران ارشد آن شرکتها گره خورده است که البته شرکتها ویژگیها و محدودیتهای خاصی نیز دارند که میتواند توانایی مدیر را افزایش و یا آن را محدود کند. بنابراین ابتدا کارایی شرکت را محاسبه و سپس با شناسایی ویژگیهای مختص شرکتها و کنترل آنها، باقیمانده را به مدیریت نسبت میدهم. همچنین با توسعه شرکتها سهامی و با تفویض اختیارات نامحدود از سوی مالکان شرکت به هیات مدیره و مطرح شدن تئوری نمایندگی، توجه به نظام حاکمیت شرکتی به صورت چشم گیری افزایش یافته است (معین الدین و همکاران، ۱۳۸۸) و در سراسر جهان دولتها با این چالش روبرو هستند که چگونه ساختار سازمانی یک شرکت را طراحی کنند تا متضمن دستیابی به اهداف سودآوری و نیز پاسخگوئی مجموعه مدیران در قبال صاحبان سهام و نیز رفتاری عادلانه با سهامداران باشد بنابراین حاکمیت شرکتی به عنوان مکانیزمی تاثیرگذار هم در انتخاب مدیران و هم در افزایش ارزش و عملکرد شرکت میباشد (آندرو و همکاران، ۲۰۱۳؛ ممتازیان و کام نژاد، ۱۳۹۴)

پژوهش‌های متعددی به بررسی ارتباط بین توانایی مدیریت و ارزش شرکت، ارتباط بین حاکمیت شرکتی و ارزش عملکرد شرکت، ارتباط حاکمیت شرکتی و توانایی مدیریت پرداخته اند ولی در هیچ یک به تاثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر همسوسازی توانایی مدیریت با حداکثرسازی ارزش شرکت پرداخته نشده است. روشهای تامین مالی برای تداوم فعالیت و اجرای پروژه های سودآور در فرآیند رشد شرکتها بسیار مؤثرند و موجب ادامه حیات شرکتها در دنیای رقابتی امروز میشوند. شرکتها میتوانند منابع مالی مورد نیاز خود را از داخل یا خارج از شرکت تأمین کنند. هدف اصلی شرکت ها، افزایش بازده حقوق صاحبان سهام است. افزایش بازده حقوق صاحبان سهام و در نتیجه کاهش هزینه سرمایه، ارزش شرکت را بالا میبرد (مشایخ و شاهرخ، ۱۳۸۵)، علاوه بر موارد ذکر شده ضرورت انجام این تحقیق علاوه بر اینکه ویژگی ها و توانایی مدیران به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار در جریان سرمایه و حرکت کلی بازار سرمایه است، بررسی این مقوله می تواند موجب افزایش آگاهی سرمایه گذاران و مدیران شرکتها شود تا با دانشی بیشتر در خصوص سرمایه گذاری در شرکتها تصمیم گیری نمایند. همچنین، در این پژوهش رفتار مدیرانی مورد بررسی قرار می گیرد که در دهه اخیر نیز از سوی سیاست گذاران اقتصادی در سند چشم انداز توسعه کشور و ابلاغیه سیاستهای کلی اصل چهل و چهار قانون اساسی نیز مورد توجه بوده اند و یکی از بازیگران اصلی در بازار سرمایه می باشند.

اهداف اصلی این تحقیق بررسی تاثیر توانایی مدیران، رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت و نیز نقش تعدیل کنندگی حاکمیت شرکتی و رقابت در بازار محصول بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت می‌باشد. تعیین ارزش شرکت و عوامل مؤثر بر آن در تصمیم گیری سرمایه گذار نقش قابل توجهی دارد. زیرا سرمایه گذار قبل از خرید انواع اوراق بهادار، علاقه مند است از ارزش آن شرکت آگاهی یابد. ارزش اوراق بهادار به وسیله حقوق صاحبان سهام و سود بالقوه تعیین می‌شود. علاوه بر آن محیط اقتصادی و عملکرد بنگاه اقتصادی در صنعت بر ارزش اوراق بهادار و نرخ بازدهی آن مؤثر است. با تبیین ارزش شرکت در فرایند ارزشیابی اوراق بهادار، شواهدی به دست می آید که بر پایه آن بتوان عملکرد شرکت را اندازه گیری نمود و در خصوص بازدهی آتی اوراق بهادار و تداوم فعالیت شرکت راه کارهای عملی و اجرایی ارائه کرد. از طرف دیگر، در پژوهشهای پیرامون موضوع ارزش شرکت و نیز رقابت در بازار محصول، توجهی به ویژگیهای مدیران نشده است. مدیران شرکت ها تاثیر قابل توجهی بر تصمیمات استراتژیک شرکت دارند، بنابراین می توانند بر تصمیمات خرد و کلان شرکت تاثیر مستقیم و قابل تاملی بگذارند. ما در این پژوهش با توجه به نیاز توجه به توانایی مدیران و رقابت در بازار محصول و همچنین تاثیر حاکمیت شرکتی به بررسی اینکه آیا توانایی مدیران و حاکمیت شرکتی و رقابت در بازار محصول بر ارزش شرکت تاثیر گذار هست یا خیر و همچنین، بررسی تاثیر رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر توانایی مدیران نیز پرداخته ایم.

¹ Andreu

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

نتایج پژوهش (صالحی و همکاران، ۱۳۸۶) حاکی از آن بود که بین توانایی مدیران و کیفیت سود رابطه مستقیم وجود دارد. آن‌ها توانایی مدیران را با استفاده از تحلیل پوششی داده‌ها و برای متغیرهای ورودی و خروجی از مدل درجیان استفاده نمودند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که بین پاداش و توانایی مدیریت به دلیل ناکارا بودن بازار بورس در ایران رابطه‌ای وجود ندارد و به جای اینکه پاداش عوامل بنیادی داشته باشد بیشتر تحت تأثیر عوامل سیاسی و روانی است. از اهداف اصلی شرکت‌ها افزایش ارزش شرکت و بیشینه‌سازی ثروت سهامداران است. همچنین (رهبری، خرازی، ۱۳۸۸) با بررسی وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار ایران و مقایسه آن با کشورهای جهان، میزان رعایت حقوق سهام داران را مورد مطالعه قرار داده است. نتایج حاکی از آن است که حقوق سهام داران در ایران رعایت نمی‌شود. پژوهش حسینی رابطه با حاکمیت شرکتی و بازده سهام داران را مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش با مطالعه سهام داران نهادی و بررسی اثر آن بر بازده سهام داران، سعی بر آن شده است میزان بازده اضافی سهام داران در شرکت‌های با حاکمیت خوب محاسبه شود. نتایج حاکی از آن است که بین سهام داران نهادی و بازده سهام داران در ایران رابطه‌ای وجود ندارد. یکی از سرمایه‌های انسانی، که نقش مهمی در تبدیل منابع شرکت به درآمد و خلق ثروت برای سهامداران دارد، مدیران شرکت‌های تجاری هستند. اطلاعات مرتبط با قابلیت مدیران شرکت‌ها، از قبیل توانایی آنها در استفاده از فرصت‌های سرمایه‌گذاری، تأمین منابع، تخصیص بهینه منابع، و دانش و تجربه آنها، یکی از ابعاد مهم و ارزشمند دارایی‌های نامشهود شرکت‌های تجاری محسوب می‌شوند. با وجود نقش مهم مدیران در موفقیت یا شکست شرکت‌ها، توجه چندانی به این موضوع نشده است. به عبارت دیگر، اثر نقش مدیران در موفقیت یا شکست شرکت‌ها از نظرها مغفول مانده است. (حاجیه و قیلاوی، ۱۳۸۹) پژوهشی تحت عنوان سنجش توانایی مدیریت شرکت‌های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام دادند. در این تحقیق برای ارزیابی توانایی‌های مدیریت با استفاده از داده‌های مالی از روش ریاضی تحلیل پوششی داده‌ها استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که ظرفیت بالای به کارگیری این تکنیک در محاسبه امتیاز توانایی مدیریت در مقایسه با متغیرهایی مانند بازده سهام و اندازه شرکت است که در گذشته به عنوان معیار محاسبه توانایی مدیریت به کار گرفته می‌شد. (صفرزاده و رفیعی، ۱۳۹۲) با در نظر گرفتن ۸۰ شرکت بین سالهای ۱۳۸۸ - ۱۳۹۲ به بررسی ارتباط بین رقابت در بازار محصول و راهبری شرکتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان داد ساختارهای راهبری شرکتی در صنایع رقابتی (صنایع دارای قدرت اند در بازار) ضعیف تر هستند. یافته‌های آنان همچنین نشان داد که رقابت در بازار محصول تأثیر قابل ملاحظه‌ای بر راهبری شرکتی دارد و به عنوان یک جایگزین برای راهبری شرکتی محسوب می‌شود. علاوه بر این، نتایج آنان بیانگر داین بود که با تفکیک شاخص ترکیبی راهبری شرکتی به اجزای بیشتر، اکثر الگوها غیر معنادار می‌شود و توان توضیح دهنده‌ی آنها کاهش می‌یابد. (مراد زاده فرد، ۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی توانایی مدیریتی، کارایی سرمایه‌گذاری پرداخت. یافته‌های او نشان داد که توانایی مدیریتی، سرمایه‌گذاری کمتر از حد را کاهش، سرمایه‌گذاری بیش از حد را تقویت و در مجموع سبب افزایش انحراف در سطح سرمایه‌گذاری مورد انتظار می‌شود. (آبدین و کمال، ۱۳۹۵) به روش مدیریت، تأثیر مدیران بر سیاست‌های شرکت، به بررسی ویژگی‌های فردی مدیران با رفتار سازمانی و عملکرد شرکت پرداختند. نتایج حاکی از آن است که مدیران با ویژگی‌های شخصی و روش مدیریتی مناسب ارتباط مستقیم با تأثیرات ناشی از مدیریت بر عملکرد شرکت داشته و مدیران با عملکرد بهتر پاداش بهتری دریافت کرده و حاکمیت شرکتی مناسب تری داشته‌اند. (جعفری سیاهگورابی، ۱۳۹۵). مدیران در اجرای برنامه‌های تجاری، از توان انتخاب راهبردهای مختلف مدیریتی برخوردارند که هر یک از این روش‌ها منجر به ایجاد جریان‌های نقدی متفاوتی خواهد شد که در نهایت، کارایی مدیریت، مستلزم انتخاب راهبردهایی است که به بالاترین ارزش مورد انتظار برای شرکت بی‌انجامد. (هدایتی، ۱۳۹۵) بررسی‌ها نشان داده، رقابت در بازار محصول به عنوان یک ساز و کار حاکمیتی برون سازمانی و یک عامل مهم و حیاتی در اتخاذ تصمیمات افشای اطلاعات توسط شرکت‌ها مطرح شده و به عنوان یک مولفه اثرگذار بر ارزش سهام شرکت‌ها نیز نقش آفرینی می‌کند. (نیکبخت و همکاران، ۱۳۹۷) به بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر رقابت در بازار محصول پرداخت. در این راستا، توانایی مدیریت به صورت تمرکز توان مدیر برای بالا بردن میزان کارایی منابع شرکت تعریف کرده است. برای محاسبه رقابت نیز از شاخص‌های لرنر، لرنر تعدیل شده و هرفیندال - هیرشمن استفاده کرده است. جامعه آماری مورد بررسی آنها شامل ۷۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده که به روش تلفیق کل داده‌ها و رگرسیون حداقل مربعات معمولی مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند و در نهایت به این نتیجه رسیدند که بین توانایی مدیران و رقابت در بازار محصول رابطه معناداری وجود دارد. (برتراد و اسچوار، ۲۰۰۳) در پژوهش خود تحت عنوان روش مدیریت، تأثیر مدیران بر سیاست‌های شرکت، به بررسی ویژگی‌های فردی مدیران با رفتار سازمانی و عملکرد شرکت پرداختند. نتایج حاکی از آن است که مدیران با ویژگی‌های شخصی و روش مدیریتی مناسب ارتباط مستقیم با تأثیرات ناشی از مدیریت بر عملکرد شرکت داشته و مدیران با عملکرد بهتر پاداش بهتری دریافت کرده و حاکمیت شرکتی مناسب تری داشته‌اند. (یور و همکاران، ۲۰۰۸) یافته‌های تجربی حاکی از آن است که توانایی مدیران موجب بهبود عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در

بورس اوراق بهادار شده است و از طرفی عملکرد مالی بهتر، خطر ورشکستگی آنها را کاهش داده است. در نتیجه، بر اساس یافته های تجربی نیز انتظار می رود توانایی مدیران برای بهبود عملکرد مالی، خطر ورشکستگی این شرکت ها را کاهش دهد. انتظار بر این است که با افزایش توانایی مدیریت، ارزش بنگاه اقتصادی بیشتر شود. مدیران دارای توانایی بالا، قادر به درک بهتری از شرایط داخلی و خارجی شرکت در کنار هم دارند و با احتمال بیشتری در طرح هایی سرمایه گذاری میکنند که ارزش فعلی مثبت بالاتری دارد و همچنین توانایی بهتر و بیشتری در اجرای مناسب آن خواهند داشت. در نتیجه قادر به تأمین منابع مالی بیشتر و با نرخهای کمتر و دوره طولانیتر را دارند چرا که در این شرایط انتظار بر این است که هزینه ورشکستگی و ریسک عدم پرداخت بدهی کمتر باشد. مدیر توانا باید تمام جنبه ها و موقعیتهای شرکت را در نظر گرفته و با توجه به آنها منابع تأمین مالی درستی را انتخاب کنند. (تی و گریس، ۲۰۰۹) از روش تحلیل پوششی داده ها برای سنجش توانایی مدیریت بهره گرفتند. ورودی پژوهش آنها نیروهای انسانی و خروجی میزان خسارتهای واقعی بود. آنها دریافتند که توانایی مدیران یک ارتباط معکوس با مدت زمان باقی ماندن شرکت در بحران مالی و احتمال ورشکستگی دارد. بهطوریکه مدیران شرکتهای ورشکسته مهارت و توانایی کمتری نسبت به مدیران سایر شرکتها دارند. (آلن و همکاران، ۲۰۰۹) بیان میکنند در صنایعی با رقابت بازار محصول شدید، نقش نظارتی هیات مدیره بسیار کم رنگ تر از نقش ابتکاری و اجرایی هیات مدیره است. آنان استدلال میکنند که در صنایع با رقابت بازار قوی بازار خود به عنوان مکانیزم نرارتی عمل میکند. آنان همچنین بیان کردند انجام نظارت مضاعف از طریق حاکمیت شرکتی قوی و بازار غیر قابل تحمل است و این نرارت اضافی میتواند باعث جابه جایی مدیران کلیدی شود که به نوبه ی خود میتواند اثر منفی در عملکرد و جایگاه شرکت در بازار رقابتی داشته باشد. از سوی دیگر، آنان بیان میدارند در بازارهایی که سط رقابت ضعیف است اطلاعات محرمانه ی زیادی وجود دارد. بنابراین، استقلال هیات مدیره پیش شرط ترم برای تداوم بلندمدت یک شرکت در بازار رقابت ضعیف است. (مارسیوکاتیت و همکاران، ۲۰۱۰) در تحقیق خود نشان دادند که رقابت بازار باعث کاهش هزینه های نمایندگی شده و در نتیجه مدیریت سود کاهش و مربوط بودن میزان سود حسابداری افزایش مییابد. همچنین، آنان بیان کردند که در صنایع با رقابت قوی، عدم تقارن اطلاعاتی نیز میان مدیران و بازار کاهش می یابد.

(گوادلپ و پرز، ۲۰۱۰) در مطالعه ی خود به این نتیجه رسیدند که هر اندازه سط رقابت در بازار محصول در صنعت بیشتر باشد، سطح راهبری شرکتی بهبود خواهد یافت. تاثیر رقابت بر راهبری شرکتی ناشی از بهبود شفافیت اطلاعاتی شرکتها و ترس از ورشکستگی است. (دمرجیان و همکاران ۲۰۱۰) رابطه بین توانایی مدیریت و کیفیت سود را طی دوره زمانی ۲۰۰۷-۱۹۸۹ در آمریکا بررسی کردند. آنها دریافتند که کیفیت سود به طور کلی با توانایی مدیریت رابطه ای مثبت دارد. (جو و همکاران ۲۰۱۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که شرکت های فعال در صنایع رقابتی، دارای ساختار راهبری شرکتی ضعیف تری هستند. (جو و همکاران، ۲۰۱۱) در پژوهش خود تحت عنوان استفاده از تکنیک پوششی داده ها به منظور الگو برداری با تأکید بر نرخ بازده دارایی با استفاده از ۸۹ شرکت در بازارهای سرمایه آمریکا پرداختند و با استفاده از تکنیک تحلیل پوشش داده ها به سنجش کارایی فنی، فنی خالص و ترکیبی این شرکتها با مدل دارایی کل (ورودیها: دارایی جاری، دارایی ثابت و سایر داراییها و خروجی درآمد) و مدل دارایی جاری (ورودیها: پول نقد، معادل پول نقد، حسابها و اسناد دریافتی و خروجی: درآمد فروش) (مدل هزینه (ورودی: بهای تمام شده کالای فروش رفته، هزینه های اداری و فروش، استهالک و خروجی: درآمد فروش) پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که شرکت والمارت به عنوان کاراترین واحد از هر سه مدل برگرفته از مفهوم نرخ بازده دارایی (ROA) است. (تکسمانا و یانگ، ۲۰۱۱) در تحقیق به بررسی رقابت بازار محصول بر انگیزه های مدیران برای مدیریت سود جهت نیل به سودهای از پیش تعیین شده، پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که ارتباط منفی بین تلاش مدیران برای دستیابی به سودهای از پیش تعیین شده و رقابت بازار محصول وجود دارد. (دمرجیان و همکاران ۲۰۱۱) اندازه گیری توانایی مدیریتی را به عنوان یک آزمون معتبر و جدید مورد بررسی قرار دادند. روش بکار گرفته شده آن ها برای اندازه گیری توانایی مدیریتی، روش تحلیل پوشش داده ای بوده و نشان می دهد که این معیار به میزان قابل توجهی با ویژگی های استعداد مدیریت از قبیل عملکرد قیمت سهام، پاداش مدیران اجرایی و فرصت های سرمایه گذاری مرتبط است. آن ها همچنین رابطه منفی که با بازده غیرعادی سهام برقرار بود را از طریق فاکتور توانایی مدیریتی کاهش دادند. آنها از مفهوم نرخ بازده دارایی به اندازه گیری توانایی مدیریتی پرداختند. آن ها برای اولین بار الگوی جدیدی در ارتباط با سنجش توانایی مدیریت در شرکت ها ارائه کردند. آنان ابتداء، با استفاده از تحلیل پوششی داده ها و با در نظر گرفتن متغیرهای فروش، بهای تمام شده کالای فروش رفته، هزینه های فروش، اداری و عمومی، هزینه های تحقیق و توسعه، دارایی های ثابت مشهود و دارایی های نامشهود شرکت کارایی شرکت را محاسبه کردند. سپس، با در نظر گرفتن کارایی محاسبه شده به عنوان متغیر وابسته و در نظر گرفتن اندازه شرکت، سهم بازار، شاخص جریان نقد آزاد، عمر شرکت، پیچیدگی عملیات و فعالیت برون مرزی به عنوان متغیر مستقل، الگوی رگرسیون مناسب را برازش کردند. به اعتقاد دمرجیان و همکاران مقدار باقیمانده این رگرسیون نشان دهنده توانایی مدیریت شرکت در کارایی به بررسی رابطه توانایی مدیران است. (آندرو و همکاران ۲۰۱۳) در پژوهشی نشان دادند که توانایی مدیریت با عملکرد شرکت رابطه مثبت و معناداری دارد. نتایج پژوهش آنان نشان داد که شرکتهای با مدیران توانا تر در دوره های بحرانی خود، سرمایه گذاری بیشتری انجام میدهند، سود بیشتری عاید

شرکت میکنند و چنانچه روند سودآوری مناسب نباشد، از ابزار تأمین مالی به نحو مناسب استفاده میکنند. همچنین، توانایی مدیریت با نامتقارنی اطلاعات رابطه منفی و معناداری دارد. به بیان بهتر، مدیر توانمند میتواند موجب عملکرد بهتر شرکت، افزایش سرمایه گذاری، افزایش سودآوری، استفاده مناسب از منابع و کاهش نامتقارنی اطلاعات شود. آنان همچنین دریافتند که توانایی مدیران بر عملکرد شرکتهایی که با بحران مواجه هستند، تأثیر بسزایی دارد. آنها نتیجه گرفتند که توانایی مدیران ارتباط معکوس با مدت زمان باقی ماندن شرکت در بحران مالی و احتمال ورشکستگی دارد؛ به طوری که مدیران شرکتهای ورشکسته مهارت و توانایی کمتری نسبت به مدیران سایر شرکتهای دارند. (به ناو همکاران، ۲۰۱۴) به بررسی تأثیر رقابت در بازار محصول و ساختار مالکیت شرکتهای پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان داد با افزایش رقابت در بازار محصول، تمرکز مالکیت شرکتهای کاهش مییابد. آنان در واقع نشان دادند، از آنجایی که شرکتهای فعال در رقابت بازار قوی، توسط مکانیزم قوی بازار کنترل میشوند، نیازی به کنترل توسط سهامداران کنترل کننده ندارند و اغلب سهام این گونه شرکتهای پراکنده است. (چن و همکاران، ۲۰۱۵) در پژوهش خود به بررسی اینکه آیا توانایی مدیریت منجر به تسهیل موفقیت در نوآوری شرکت میشود؟ پرداختند. در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که توانایی مدیران یکی از اجزای اصلی موفقیت در تصمیمگیریهای نوآوری بوده و دارای ارتباط مثبتی با ارزش بازار شرکتهاست. (آیک و همکاران، ۲۰۱۵) به بررسی نقش مکانیزم حاکمیت شرکتی بر رقابت بازار محصول و تأثیر آن بر عملکرد مدیریت و سود پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان میدهد که رقابت بازار محصول بر عملکرد شرکتهای خانوادگی و دولتی تأثیرگذار نیست. (چانگ و همکاران، ۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی رابطه میان حاکمیت شرکتی، رقابت در بازار محصول و ساختار سرمایه پرداختند. نتایج حاصل از آزمون فرضیههای پژوهش مذکور، حاکی از وجود رابطه مثبت و معنادار میان حاکمیت شرکتی، رقابت در بازار محصول و ساختار سرمایه بود. در پژوهش قدرت مدیرعامل، رقابت بازار محصول و ارزش سرمایه (شهباز شیخ، ۲۰۱۸) به صورت تجربی به بررسی فاکتور رقابت بازار محصول در ارتباط بین قدرت مدیر عامل و ارزش شرکت می پردازد. با استفاده از شاخص قدرت که شامل ابعاد ساختاری، مالکیت و متخصصان قدرت شرکت مدیران و صنایع وابسته هستند با روش کیو-توبین ارزش سرمایه را اندازه گیری کرده است، وی متوجه شده است که که قدرت مدیر عامل شرکت دارای ارزش مثبت و قابل توجهی در ارزش شرکت است. با این حال، این رقابت به دلیل رقابت بازار محصول به عنوان قدرت مدیرعامل، تنها در بازارهای رقابتی با ارزش واقعی ارزش مثبت و ارزش بازار را در بازارهای رقابتی کم نشان می دهد. همچنین متوجه شد که قدرت مدیرعامل با ارزش واقعی در بازارهای رقابتی بالا ارتباط دارد، در حالی که حاکمیت شرکتی قوی است که نشان می دهد که رقابت و حاکمیت شرکت ها مکمل هستند. به طور کلی، نتایج نشان داده که که رقابت در بازار محصول، مدیران اجرایی قدرتمند را تحریک می کند تا از قدرت خود برای تصمیم گیری های افزایش ارزش استفاده کنند.

۳- روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از دیدگاه هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از دیدگاه ماهیت و روش از جمله تحقیقات توصیفی و از نوع همبستگی محسوب می شود. همچنین از لحاظ جمع آوری اطلاعات، تحقیقی پس رویدادی است که به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی، استنباطی- روش رگرسیون چند متغیره- استفاده شده است.

۴- روش و ابزار جمع آوری اطلاعات و جامعه آماری

برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز در بخش مبانی نظری و پیشینه پژوهش، از روش کتابخانه ای (پایان نامه، مقالات فارسی و لاتین و کتب) استفاده می شود. پژوهش حاضر از نوع پژوهش های پس رویدادی (با استفاده از اطلاعات گذشته) است که بر اساس اطلاعات مندرج در صورت های مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و گزارش هیئت مدیره به مجمع عمومی انجام می شود. داده های مورد نیاز در بخش ادبیات پژوهش از کتب، مجلات تخصصی فارسی و لاتین، مقالات، رسانه ها و در مواردی از پژوهش های انجام شده مرتبط استخراج شده (روش کتابخانه ای) و برای جمع آوری داده های پژوهش از بانک اطلاعاتی نرم افزار ره آورد نوین، تدبیرپرداز و سایت www.Irbourse.com، www.Codal.ir و www.tsetmc.com استفاده خواهد شد. جامعه آماری این پژوهش شامل شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران غیر از شرکتهای سرمایه گذاری می باشد که دارای شرایط زیر بوده اند:

- ۱- در سالهای مالی مورد تحقیق در بورس حضور داشته اند.
- ۲- پایان سال مالی آنها آخر اسفند هر سال بوده و در طول دوره فوق الذکر تغییری در سال مالی نداده اند.
- ۳- در همه سالهای مورد بررسی در پایان سال مالی اطلاعات و داده های مورد نیاز آنها در دسترس باشد.
- ۴- در همه سالهای مورد بررسی سهام شرکت حداقل یک مرتبه معامله شده باشد.

طول دوره پژوهش شش سال طی سالهای ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۶ می‌باشد. انتخاب نمونه به روش حذفی و با توجه به قلمرو زمانی و مکانی پژوهش است. از آنجایی که برای محاسبه برخی از متغیرهای پژوهش، به داده های یک سال قبل و یک سال بعد از دوره زمانی پژوهش نیاز بوده است، همچنین برای استفاده از مدل تحلیل پوششی داده ها، استفاده از داده های زیادی برای کسب نتیجه صحیح از این مدل الزامی است، بنابراین باید شرکت ها قبل از سال از آن خارج نشده و تا آخر در بورس پذیرفته باشند و اطلاعات آن ها در این بازه زمانی در دسترس باشد. با توجه به ماهیت تحقیق و به خصوص مدل تحلیل پوششی داده ها، باید شرکت تولیدی یا خدماتی باشد. به عبارت دیگر، شرکت منتخب برای نمونه نباید متعلق به صنایع "بانک ها"، "واسطه"، "مؤسسات اعتباری و سایر نهادهای پولی گری های "سرمایه"، "گذاری های مالی" و "شرکت های چند رشته ای صنعتی" باشد. همچنین جزو صنایعی نباشد که تعداد شرکت مورد است. در مدل تحلیل های بورسی آن کمتر از پوششی داده ها که یک نوع مدل تصمیم گیری است، واحدهای تصمیم گیری (در این پژوهش شرکت) باید دارای شرایط یکسانی باشند، به همین دلیل فرض شده است شرکت هایی دارای شرایط یکسان هستند که طبق طبقه بندی سازمان بورس در یک نوع صنعت قرار گرفته اند و هر سال شرکت به عنوان واحد تصمیم گیری مستقل در نظر گرفته شده است. به جهت حفظ قابلیت مقایسه اطلاعات، پایان سال مالی شرکت ها پایان اسفندماه هر سال بوده و در طول دوره پژوهش، تغییر سال مالی نداده باشند.

۵- متغیرهای پژوهش

متغیرهای مورد مطالعه در این تحقیق شامل متغیرهای مستقل، وابسته و کنترلی به شرح زیر اندازه گیری شده اند:

۵-۱- متغیر وابسته

- ارزش شرکت: (Value)

در این پژوهش همانند شیخ (۲۰۱۸) ارزش شرکت از نسبت کیوتوبین بدست می آید که از مجموع ارزش بازار حقوق صاحبان سهام و ارزش دفتری بدهی ها تقسیم بر ارزش دفتری مجموع دارایی ها بدست می آید. این نسبت توسط آقای جیمز توبین در تجزیه و تحلیل های اقتصاد کلان به منظور پیش بینی آینده فعالیت های سرمایه گذاری در سال ۱۹۷۸ مطرح شد. هدف وی برقراری یک رابطه علت و معلومی بین شاخص کیوتوبین و میزان سرمایه گذاری انجام شده توسط شرکت بود. اگر شاخص کیوتوبین محاسبه شده برای شرکت بازار بزرگتر از یک باشد، انگیزه زیادی برای سرمایه گذاری وجود دارد، به عبارتی نسبت کیوتوبین بالا، معمولاً نشانه ارزشمندی فرصت های رشد شرکت می باشد. اگر نسبت کیوتوبین کوچکتر از یک باشد سرمایه گذاری متوقف می شود. در صورتی که شرکت از تمامی فرصت های سرمایه گذاری بهره برداری کند ارزش نهایی کیوتوبین به سوی عدد واحد یک میل پیدا می کند، یعنی چنانچه ارزش بازار شرکت بیش از دارایی های آن باشد، این شرکت توانسته به نحوی بهینه، از دارایی های خود استفاده نماید. در این صورت ارزش سهام بیش از ارزش فعلی آن است. در صورتی که ارزش بازار شرکت، کمتر از ارزش دارایی های شرکت باشد، شرکت نتوانسته از دارایی های خود، به صورت بهینه استفاده کند.

۵-۲- متغیر مستقل

- توانایی مدیران

در این پژوهش برای اندازه گیری توانایی مدیریتی از الگوی ارائه شده به وسیله دمرجیان و همکاران (۲۰۱۲) که مبتنی بر متغیرهای حسابداری است استفاده شده است. در این الگو با استفاده از کارایی شرکت به عنوان متغیر وابسته و کنترل ویژگیهای ذاتی شرکت، توانایی مدیریت محاسبه می شود. به منظور اندازه گیری کارایی شرکت، دمرجیان و همکاران از الگوی تحلیل پوششی داده ها (DEA) استفاده کرده اند.

- کارایی شرکت

کارایی بیان کننده ی این مفهوم است که یک سازمان چگونه از منابع خود در برای تولید نسبت به بهترین عملکرد در مقطعی از زمان استفاده کرده است. کارایی در واقع نسبت خروجی واقعی به خروجی مورد انتظار با مقیاس ورودی واقعی است. با این تعریف کارایی در مقایسه بین منابع مصرف شده و منابع مورد انتظاری که برای رسیدن به مقاصد خاص باید مصرف شوند تبیین میشود. (یگانه و دیدار). برای محاسبه کارایی از چندین ورودی و خروجی با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها، برای محاسبه کارایی استفاده می شود. در تحقیقات مختلفی از جمله دمرجیان و همکاران از روش تحلیل پوششی داده ها، برای این منظور استفاده شده است. از ایرادات محاسبه کارایی به روش تحلیل پوششی داده ها (دمرجیان) تعداد کم شرکت ها در هر صنعت به عنوان جامعه آماری می باشد که می تواند منجر به نتایج نادرست در ارزیابی شود.

۶- فرضیات تحقیق

مفروضاتی که در این تحقیق مدنظر گرفتیم به شرح زیر می باشد:

فرضیه اول: توانایی مدیران بر ارزش شرکت تاثیر دارد.

فرضیه دوم: رقابت در بازار محصول بر ارزش شرکت تاثیر دارد.

فرضیه سوم: حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت تاثیر دارد.

فرضیه چهارم: رقابت در بازار محصول بر رابطه بین توانایی مدیران با ارزش شرکت تاثیر دارد.

فرضیه پنجم: حاکمیت شرکتی بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت تاثیر دارد.

۷- انتخاب نمونه و جمع آوری داده ها

مدل ۱، ۲ و ۳ برای آزمون فرضیات ۱، ۲ و ۳ و مدل ۴ و ۵ به ترتیب برای آزمون فرضیه ۴ و ۵ بکار می رود.

(رابطه ۱)

$$\text{Value it} = a_0 + \beta_1 \text{ABILITY}_{i,t} + \beta_2 \text{Capexp}_{i,t} + \beta_3 \text{SIZE}_{i,t} + \beta_4 \text{LEV}_{i,t} + \beta_5 \text{Profit}_{i,t} +$$

(رابطه ۲)

$$\text{Value it} = a_0 + \beta_1 \text{competition}_{i,t} + \beta_2 \text{Capexp}_{i,t} + \beta_3 \text{SIZE}_{i,t} + \beta_4 \text{LEV}_{i,t} + \beta_5 \text{Profit}_{i,t} +$$

(رابطه ۳)

$$\text{Value it} = a_0 + \beta_1 \text{Gover}_{i,t} + \beta_2 \text{Capexp}_{i,t} + \beta_3 \text{SIZE}_{i,t} + \beta_4 \text{LEV}_{i,t} + \beta_5 \text{Profit}_{i,t} +$$

(رابطه ۴)

$$\text{Value it} = a_0 + \beta_1 \text{ABILITY}_{i,t} + \beta_2 \text{competition}_{i,t} + \beta_3 \text{ABILITY}_{i,t} \times \text{competition}_{i,t} + \beta_2 \text{Capexp}_{i,t} + \beta_3 \text{SIZE}_{i,t} + \beta_4 \text{LEV}_{i,t} + \beta_5 \text{Profit}_{i,t} +$$

(رابطه ۵)

$$\text{Value it} = a_0 + \beta_1 \text{ABILITY}_{i,t} + \beta_2 \text{Gover}_{i,t} + \beta_3 \text{ABILITY}_{i,t} \times \text{Gover}_{i,t} + \beta_2 \text{Capexp}_{i,t} + \beta_3 \text{SIZE}_{i,t} + \beta_4 \text{LEV}_{i,t} + \beta_5 \text{Profit}_{i,t} +$$

۷-۱- متغیر وابسته

- ارزش شرکت: (Value)

در این پژوهش همانند شیخ (۲۰۱۸) ارزش شرکت از نسبت کیوتوبین بدست می آید که از مجموع ارزش بازار حقوق صاحبان سهام و ارزش دفتری بدهی ها تقسیم بر ارزش دفتری مجموع دارایی ها بدست می آید.

این نسبت توسط آقای جیمز توبین در تجزیه و تحلیل های اقتصاد کلان به منظور پیش بینی آینده فعالیت های سرمایه گذاری در سال ۱۹۷۸ مطرح شد. هدف وی برقراری یک رابطه علت و معلومی بین شاخص کیوتوبین و میزان سرمایه گذاری انجام شده توسط شرکت بود. اگر شاخص کیوتوبین محاسبه شده برای شرکت بازار بزرگ تر از یک باشد، انگیزه زیادی برای سرمایه گذاری وجود دارد، به عبارتی نسبت کیوتوبین بالا، معمولاً نشانه ارزشمندی فرصت های رشد شرکت می باشد. اگر نسبت کیوتوبین کوچک تر از یک باشد سرمایه گذاری متوقف می شود. در صورتی که شرکت از تمامی فرصت های سرمایه گذاری بهره برداری کند ارزش نهایی کیوتوبین به سوی عدد واحد یک میل پیدا می کند، یعنی چنانچه ارزش بازار شرکت بیش از دارایی های آن باشد، این شرکت توانسته به نحوی بهینه، از دارایی های خود استفاده نماید. در این صورت ارزش سهام بیش از ارزش فعلی آن است.

در صورتی که ارزش بازار شرکت، کمتر از ارزش دارایی های شرکت باشد، شرکت نتوانسته از دارایی های خود، به صورت بهینه استفاده کند.

۷-۲- متغیر مستقل

- توانایی مدیران

در این پژوهش برای اندازه گیری توانایی مدیریت از الگوی ارائه شده به وسیله دمرجیان و همکاران (۲۰۱۲) که مبتنی بر متغیرهای حسابداری است استفاده شده است. در این الگو با استفاده از کارایی شرکت به عنوان متغیر وابسته و کنترل ویژگی های ذاتی شرکت، توانایی مدیریت محاسبه می شود. به منظور اندازه گیری کارایی شرکت، دمرجیان و همکاران از الگوی تحلیل پوششی داده ها (DEA) استفاده کرده اند.

$$\text{Max } v_0 = \frac{\text{sale}}{v_1 \text{CoGS} + v_2 \text{SG\&A} + v_3 \text{PPE} + v_4 \text{Opslease} + v_5 \text{R\&D} + v_6 \text{Good Will} + v_7 \text{Intan}}$$

-کارایی شرکت

کارایی بیان کننده ی این مفهوم است که یک سازمان چگونه از منابع خود در برای تولید نسبت به بهترین عملکرد درمقطعی از زمان استفاده کرده است. کارایی در واقع نسبت خروجی واقعی به خروجی مورد انتظار با مقیاس ورودی واقعی است. با این تعریف کارایی در مقایسه بین منابع مصرف شده و منابع مورد انتظاری که برای رسیدن به مقاصد خاص باید مصرف شوند تبیین میشود. (یگانه و دیدار)، برای محاسبه کارایی از چندین ورودی و خروجی با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها، برای محاسبه کارایی استفاده می شود. در تحقیقات مختلفی از جمله دمرجیان و همکاران از روش تحلیل پوششی داده ها، برای این منظور استفاده شده است. از ایرادات محاسبه کارایی به روش تحلیل پوششی داده ها (دمرجیان) تعداد کم شرکت ها در هر صنعت به عنوان جامعه آماری می باشد که می تواند منجر به نتایج نادرست در ارزیابی شود.

$$Firm\ Efficiency_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 Ln (Total\ Assets)_{i,t} + \alpha_2 Market\ Share_{i,t} + \alpha_3 Positive\ Free\ Cash\ Flow\ Indicator_{i,t} + \alpha_4 Ln (Age)_{i,t} + \alpha_5 Foreign\ Currency\ Indicator_{i,t} + \varepsilon_0$$

که در آن :

$Firm\ Efficiency_{i,t}$: کارایی شرکت که از رابطه تحلیل پوششی داده ها بدست آمده است.

$Ln (Total\ Assets)$: اندازه شرکت ز در سال t است و برابر است با لگاریتم طبیعی مجموع داراییهای شرکت.

$Market\ Share$: سهم بازار شرکت ز در سال t است که برابر است با نسبت فروش شرکت به فروش کل صنعت.
 $Positive\ Free\ Cash\ Flow\ Indicator$: افزایش (کاهش) در جریانهای نقد عملیاتی شرکت ز در سال t را نشان می دهد که در صورت مثبت بودن جریانهای نقدی عملیاتی برابر ۱ و در صورت منفی بودن برابر صفر در نظر گرفته شده است.
 $Ln (Age)$: عمر پذیرش شرکت ز در بورس اوراق بهادار و برابر است با لگاریتم طبیعی تعداد سالهایی که شرکت در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده است.

$Foreign\ Currency\ Indicator$: صادرات شرکت ز در سال t و برای شرکتهایی که صادرات داشته اند، برابر ۱ و در غیر این صورت، صفر در نظر گرفته می شود.
 ε_0 : و (باقیمانده ی الگو) نیز نشان دهنده میزان توانایی مدیریت (Ability) است که هرچه مقدار کمتر باشد نشان دهنده بهتر بودن توانایی مدیران میباشد.

۷-۳- متغیرهای تعدیل کننده

-رقابت در بازار محصول: (Competition)

تهدید بازار محصول، یک ریسک عملیاتی مهم است که توسط هیچ شرکتی نمی تواند نادیده گرفته شود. درجه ریسک بازار محصول وابسته به سطح تمرکز بازار است و تمرکز بازار اغلب با شاخص هرفیندال هیرشمن اندازه گیری می شود، که بصورت زیر تعریف می شود (نمازی و همکاران، ۱۳۹۳):
 شاخص هرفیندال-هیرشمن از حاصل جمع توان دوم سهم بازار تمامی بنگاههای فعال در صنعت به صورت فرمول زیر به دست می آید:

$$HHI = \sum_{i=1}^K (S_i)^2$$

که در آن

HHI : شاخص هرفیندال هیرشمن،

K : تعداد بنگاههای فعال در بازار

S_i : سهم بازار شرکت i است که از رابطه زیر بدست می آید:
 رابطه ۷)

$$S_i = X_j / \sum_{j=1}^n X_j$$

که در آن X_j شان دهنده فروش شرکت j ام و n نشان دهنده نوع صنعت است. شاخص هرفیندال هیرشمن میزان تمرکز صنعت را اندازه گیری می کند. هر چه این شاخص بزرگ تر باشد، میزان تمرکز بیشتر بوده و رقابت کمتری در صنعت وجود دارد و ریسک بازار محصول کمتر است و بالعکس.

-حاکمیت شرکتی: (Gover)

کارایی نظام حاکمیت شرکتی از ۷ مؤلفه زیر برای داده های شرکت طی ۵ سال گذشته اندازه گیری می شود. به این منظور ابتدا شرکت ها بر اساس هر یک از معیارهای زیر رتبه بندی شده و سپس بر اساس جمع رتبه ها نمره کلی راهبری شرکتی محاسبه می شود:

۱.نسبت اعضای غیر موظف (Outsiders): تعداد اعضای غیرموظف هیئت مدیره به تعداد کل اعضای هیئت مدیره.این متغیر، متغیر موهومی است، به طوری که اگر مشاهده ای از میانگین مجموع مشاهدات بیشتر باشد عدد یک و در غیر اینصورت عدد صفر به خود اختصاص می دهد.

۲.درصد سهامداران نهادی (Inist): درصد سهام تحت تملک شرکت های حقوقی، بیمه، بانک، سرمایه گذاری ها، شرکت های وابسته به دولت. این متغیر، متغیر موهومی است، به طوری که اگر مشاهده ای از میانگین مجموع مشاهدات بیشتر باشد عدد یک و در غیر اینصورت عدد صفر به خود اختصاص می دهد.

۳.تمرکز مالکیت (Owncon): مجموع درصد تملک سهامدارانی است که حداقل ۵درصد سهام شرکت را در اختیار دارند. این متغیر، متغیر موهومی است، به طوری که اگر مشاهده ای از میانگین مجموع مشاهدات بیشتر باشد عدد یک و در غیر اینصورت عدد صفر به خود اختصاص می دهد.

۴.کیفیت حسابرسی (AQ):متغیر مجازی که به عنوان کیفیت حسابرسی می باشد. با توجه به تقسیم بندی ۲۵۶ موسسه حسابرسی در تارنمای جامعه حسابداران رسمی ایران (www.iacpa.ir) به ۴ دسته الف، ب، ج، د. اگر حسابرس، سازمان حسابرسی و موسسه هایی که جزء دسته الف باشد؛ عدد ۱ و در غیر اینصورت عدد صفر.

۵.درصد اعضای مستقل کمیته حسابرسی (INDEP):بیانگر تعداد اعضای کمیته حسابرسی که دارای مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه ای داخلی یا معتبر بین المللی در امور حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصادی، سایر رشته های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورتهای مالی و گزارش های مالی و کنترل های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی است (سازمان بورس اوراق بهادار، ۱۳۹۱). برای سنجش این متغیر در پژوهش حاضر از نسبت اعضای متخصص مالی به کل اعضای کمیته حسابرسی استفاده می شود. در مرحله بعد به متغیر موهومی تبدیل می شود، به طوری که اگر مشاهده ای از میانگین مجموع مشاهدات بیشتر باشد عدد یک و در غیر اینصورت عدد صفر به خود اختصاص می دهد.

۶.تخصص مالی کمیته حسابرسی (ACEXP):برابر است با درصد اعضای دارای تخصص مالی در کمیته حسابرسی. بند شش ماده ۱ منشور کمیته حسابرسی، تخصص مالی اعضا را مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه ای داخلی یا معتبر بین المللی در امور مالی (حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصاد، سایر رشته های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی) همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورتهای و گزارشهای مالی و کنترلهای داخلی حاکم بر گزارشگری مالی، تعریف کرده است (سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱). این متغیر، متغیر موهومی است، به طوری که اگر مشاهده ای از میانگین مجموع مشاهدات بیشتر باشد عدد یک و در غیر اینصورت عدد صفر به خود اختصاص می دهد.

۷.تعداد اعضای کمیته حسابرسی (AC_SIZE):کمیته حسابرسی طبق بند ۱ ماده ۵ منشور کمیته از سه تا پنج عضو با انتخاب و انتصاب هیئت مدیره تشکیل میگردد (سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱). این متغیر، متغیر موهومی است، به طوری که اگر مشاهده ای از میانگین مجموع مشاهدات بیشتر باشد عدد یک و در غیر اینصورت عدد صفر به خود اختصاص می دهد.

۷-۴-متغیرهای کنترلی

لگاریتم طبیعی مجموع دارایی ها: Size

اهرم مالی که برابر نسبت مجموع بدهی ها به مجموع داراییها می باشد: LEV

نسبت سودآوری که از تقسیم سود خالص بر ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام بدست می آید: Profit

مجموع مخارج سرمایه ای تقسیم بر مجموع دارایی ها:Capexp

۸-نتایج آزمون فرضیه های پژوهش

بعد از بررسی آمار توصیفی پژوهش و برخی فروض کلاسیک مربوط به رگرسیون که متناسب با مدل پژوهش می باشد، نرم افزار Eviews ۹ برای تشخیص رابطه موجود بین متغیرها به کار گرفته شده است. فرضیه اول: توانایی مدیران بر ارزش شرکت تاثیر دارد.

جدول ۱- نتایج تخمین مدل ۱

$Value_{it} = a_0 + \beta_1 ABILITY_{it} + \beta_2 Capexp_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 LEV_{it} + \beta_5 Profit_{it} + \varepsilon_{it}$					
متغیر وابسته: ارزش شرکت					
روش: رگرسیون حداقل مربعات معمولی (تابلویی - اثرات ثابت)					
دوره زمانی: ۱۳۹۱-۱۳۹۶ تعداد مشاهدات: ۹۹۰					
متغیر	نماد	ضریب برآوردی	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
مقدار ثابت (عرض از مبدأ)	C	-۷,۷۰۸	۳,۵۹۱	-۲,۱۴۵	۰,۰۳۲۳
توانایی مدیران	ABILITY	۰,۲۰۶	۰,۰۹۷	۲,۱۱۷	۰,۰۳۶۸
مخارج سرمایه ای	Capexp	۰,۴۳۷	۰,۲۴۷	۱,۷۶۶	۰,۰۷۷۹
اندازه شرکت	Size	۶,۸۵۸	۰,۸۹۱	۷,۶۹۱	۰,۰۰۰۰
اهرم مالی	LEV	۲,۲۴۲۶	۰,۸۰۱	-۲,۷۹۸	۰,۰۰۵۳
نسبت سودآوری	Profit	۰,۰۸۷	۰,۰۴۲	۲,۰۶۰	۰,۰۳۹۶
ضریب تعیین					۰,۳۳
ضریب تعیین تعدیل شده					۰,۳۰۷
دوربین-واتسون					۲,۴۳۴
آماره F					۱۱,۶۱۰
احتمال (آماره F)					۰,۰۰۰۰۹۷

فرضیه دوم: رقابت در بازار محصول بر ارزش شرکت تاثیر دارد.

جدول ۲- نتایج تخمین مدل ۲

$Value_{it} = a_0 + \beta_1 competition_{it} + \beta_2 Capexp_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 LEV_{it} + \beta_5 Profit_{it} + \varepsilon_{it}$					
متغیر وابسته: ارزش شرکت					
روش: رگرسیون حداقل مربعات معمولی (تابلویی - اثرات ثابت)					
دوره زمانی: ۱۳۹۱-۱۳۹۶ تعداد مشاهدات: ۹۹۰					
متغیر	نماد	ضریب برآوردی	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
مقدار ثابت (عرض از مبدأ)	C	۸,۷۸۳۵	۳,۴۲۳	۲,۵۶۵۸	۰,۰۱۰۵
رقابت در بازار محصول	competition	۶,۸۹۳	۰,۸۹۲	۷,۷۲۰	۰,۰۰۰۰
مخارج سرمایه ای	Capexp	۰,۱۸۶	۰,۰۷۹	۲,۳۴۷	۰,۰۲۸۰
اندازه شرکت	Size	۱,۶۵۰	۱,۳۰۸	۱,۲۶۰	۰,۲۰۷۹
اهرم مالی	LEV	-۲,۶۲۵	۰,۸۵۳	-۳,۰۷۵	۰,۰۰۲۲
نسبت سودآوری	Profit	۰,۵۰۵	۰,۲۴۲	۲,۰۸۱	۰,۰۳۷۸
ضریب تعیین					۰,۳۶
ضریب تعیین تعدیل شده					۰,۳۳۲
دوربین-واتسون					۲,۴۴۳
آماره F					۹,۶۳۹۲۴۰
احتمال (آماره F)					۰,۰۰۰۰۵۲

فرضیه سوم: حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت تاثیر دارد.

جدول ۳- نتایج تخمین مدل ۳

$Value_{it} = a_0 + \beta_1 Gover_{it} + \beta_2 Capexp_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 LEV_{it} + \beta_5 Profit_{it} + \varepsilon_{i,t}$					
متغیر وابسته: ارزش شرکت روش: رگرسیون حداقل مربعات معمولی (تابلویی - اثرات ثابت) دوره زمانی: ۱۳۹۱-۱۳۹۶ تعداد مشاهدات: ۹۹۰					
متغیر	نماد	ضریب برآوردی	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
مقدار ثابت (عرض از مبدأ)	C	۳,۰۱۸	۱,۷۵۷	۱,۷۱۶	۰,۰۸۶
حاکمیت شرکتی	Gover	۳,۴۸۰	۱,۳۱۸	۲,۶۳۹	۰,۰۰۸
مخارج سرمایه ای	Capexp	۰,۴۳۷	۰,۲۸۱	۱,۵۵۲	۰,۱۲۰
اندازه شرکت	Size	۲,۳۶۶	۱,۳۵۱	۱,۷۵۱	۰,۰۸۳
اهرم مالی	LEV	-۰,۰۷۱	۰,۰۲۶	-۲,۷۱۹	۰,۰۰۷
نسبت سودآوری	Profit	۰,۲۱۶	۰,۰۵۴	۳,۹۷۲	۰,۰۰۰
ضریب تعیین					۰,۳۴۴
ضریب تعیین تعدیل شده					۰,۳۱۵
دوربین-واتسون					۲,۲۹۹
آماره F					۸,۷۸۸
احتمال (آماره F)					۰,۰۰۰۰۸۰

فرضیه چهارم: رقابت در بازار محصول بر رابطه بین توانایی مدیران با ارزش شرکت تاثیر دارد.

جدول ۴- نتایج تخمین مدل ۴

$Value_{it} = a_0 + \beta_1 ABILITY_{it} + \beta_2 competition_{it} + \beta_3 ABILITY_{it} \times competition_{it} + \beta_2 Capexp_{it} + \beta_3 SIZE_{it} + \beta_4 LEV_{it} + \beta_5 Profit_{it} + \varepsilon_{i,t}$					
متغیر وابسته: ارزش شرکت روش: رگرسیون حداقل مربعات معمولی (تابلویی - اثرات ثابت) دوره زمانی: ۱۳۹۱-۱۳۹۶ تعداد مشاهدات: ۹۹۰					
متغیر	نماد	ضریب برآوردی	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
مقدار ثابت (عرض از مبدأ)	C	-۱,۵۳۳	۲,۵۴۳	-۰,۶۰۳	۰,۵۴۷
توانایی مدیران	ABILITY	۰,۰۱۰	۰,۰۴۳	۰,۲۴۷	۰,۰۴۴
رقابت در بازار محصول	competition	۰,۳۰۰	۰,۰۴۷	۶,۳۲۵	۰,۰۰۰
توانایی مدیران × رقابت در بازار محصول	ABILITY × competition	۰,۰۲۰	۰,۲۳۴	۰,۰۸۷	۰,۰۹۵
مخارج سرمایه ای	Capexp	۰,۲۹۱	۰,۰۵۳	-۵,۴۲۳	۰,۱۲۰
اندازه شرکت	SIZE	۰,۴۹۱	۰,۲۱۴	۲,۲۸۹	۰,۰۲۳۴
اهرم مالی	LEV	-۰,۰۱۱	۰,۰۳۰	-۰,۳۷۶	۰,۰۲۴
نسبت سودآوری	Profit	۰,۰۹۹	۰,۰۲۳	۴,۱۹۶	۰,۰۰۰
ضریب تعیین					۰,۳۹
ضریب تعیین تعدیل شده					۰,۳۷
دوربین-واتسون					۲,۱۹۹
آماره F					۷۹,۸۸۲
احتمال (آماره F)					۰,۰۰۰

فرضیه پنجم: حاکمیت شرکتی بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت تاثیر دارد.

جدول ۵- نتایج تخمین مدل ۵

$Capexp_{i,t} + \beta_3 SIZE_{i,t} ABILITY_{i,t} \times Gover_{i,t} + \beta_2 Gover_{i,t} + \beta_3 ABILITY_{i,t} + \beta_2 Value_{i,t} = a_0 + \beta_1 \beta_5 Profit_{i,t} + \varepsilon_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t}$					
وابسته: ارزش شرکت					
روش: رگرسیون حداقل مربعات معمولی (تابلویی - اثرات ثابت)					
دوره زمانی: ۱۳۹۱-۱۳۹۶					
تعداد مشاهدات: ۹۹۰					
متغیر	نماد	ضریب برآوردی	خطای استاندارد	آماره t	احتمال
مقدار ثابت (عرض از مبدأ)	C	۰.۲۱۰۰	۰.۵۷۰	۳۷۷.۰۰	۷۰۶.۰
توانایی مدیران	ABILITY	۰.۳۲۹	۰.۰۲۲	۱۴.۶۷۱	۰.۰۰۰
حاکمیت شرکتی	Gover	۰.۰۶۶	۰.۰۳۱	۲.۱۴۱	۰.۰۳۲
توانایی مدیران × حاکمیت شرکتی	ABILITY × Gover	۰.۱۰۱	۰.۰۲۳	۴.۲۹۶	۰.۰۰۰
مخارج سرمایه ای	Capexp	۷۸.۱۴	۸۵.۱۷	۱.۵۷۴	۰.۱۱۵
اندازه شرکت	SIZE	۰.۸۹۰	۰.۵۴۴	۶۳۷.۱	۰.۱۰۱
اهرم مالی	LEV	-۰.۳۸۲	۰.۱۵۱	-۲.۵۲۳	۰.۰۱۲
نسبت سودآوری	Profit	۰.۱۶۹	۰.۲۰۱	۰.۸۴۲	۰.۰۳۹
ضریب تعیین					۰.۴۱۲
ضریب تعیین تعدیل شده					۳۹۸.۰
دوربین-واتسون					۰.۸۷.۲
آماره F					۲۰۴.۸۴
احتمال (آماره F)					۰.۰۰۰

نتیجه گیری

اهداف اصلی این تحقیق بررسی تاثیر توانایی مدیران، رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت و نیز نقش تعدیل کنندگی حاکمیت شرکتی و رقابت در بازار محصول بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت می باشد. در این جاست که دانش حسابداری و مدیریت مالی به کمک سرمایه گذاران می آید، تا آن ها را در تصمیمات خود یاری دهد. تعیین ارزش شرکت و عوامل موثر بر آن در تصمیم گیری سرمایه گذار نقش قابل توجهی دارد. زیرا سرمایه گذار قبل از خرید انواع اوراق بهادار، علاقه مند است از ارزش آن شرکت آگاهی یابد. ارزش اوراق بهادار به وسیله حقوق صاحبان سهام و سود بالقوه تعیین می شود. علاوه بر آن محیط اقتصادی و عملکرد بنگاه اقتصادی در صنعت بر ارزش اوراق بهادار و نرخ بازدهی آن مؤثر است. با تبیین ارزش شرکت در فرایند ارزشیابی اوراق بهادار، شواهدی به دست می آید که بر پایه آن بتوان عملکرد شرکت را اندازه گیری نمود و در خصوص بازدهی آتی اوراق بهادار و تداوم فعالیت شرکت راه کارهای عملی و اجرایی ارائه کرد.

از طرف دیگر، در پژوهشهای پیرامون موضوع ارزش شرکت و نیز رقابت در بازار محصول، توجهی به ویژگیهای مدیران نشده است. مدیران شرکت ها تاثیر قابل توجهی بر تصمیمات استراتژیک شرکت دارند، بنابراین می توانند بر تصمیمات خرد و کلان شرکت تاثیر مستقیم و قابل تاملی بگذارند. اهمیت بررسی توانایی مدیران در آنست که موضوع کارایی مدیریت یکی از موضوعات مهم مورد بحث در متون حسابداری می باشد. افزایش شرکت های پذیرفته شده در بورس و خصوصی سازی شرکت ها و همچنین تفکیک مالکیت از مدیریت، کارایی مدیر را نزد سهامداران و سایر ذینفعان واحد تجاری موضوعی بااهمیت می نماید.

در این تحقیق پس از جمع آوری اطلاعات و داده های لازم، متغیرهای مورد مطالعه در شرکت های نمونه محاسبه شده و تاثیر رقابت در بازار محصول و حاکمیت شرکتی بر رابطه توانایی مدیران با ارزش شرکت با استفاده از فروض کلاسیک رگرسیون و روش تخمین، مدل با توجه به نتایج آزمون اف-لیمر و هاسمن برآورد گردید. در این پژوهش برای تشخیص ناهمسانی واریانس ها از آزمون بروش-پگان-گادفری و برای تشخیص وجود خود همبستگی بین متغیرها از آزمون خود همبستگی سریالی بروش-گادفری استفاده شده است. در نهایت نرم افزار Eviews۹ برای تشخیص رابطه موجود بین متغیرها به کار گرفته شده است.

در نتیجه می توان گفت بین توانایی مدیران و متغیر وابسته (ارزش شرکت) رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در نتیجه می توان گفت بین رقابت در بازار محصول و متغیر وابسته (ارزش شرکت) رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به بیانی دیگر،

حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت تاثیر دارد. در نتیجه می توان گفت رقابت در بازار محصول بر رابطه بین توانایی مدیران با ارزش شرکت تاثیر ندارد. با این نتیجه می توان گفت حاکمیت شرکتی بر رابطه بین توانایی مدیران و ارزش شرکت تاثیر دارد.

یافته های این پژوهش معانی کلیدی متعددی را دارند، نخست این که توانایی مدیریت یکی از عوامل مهم در موضوع سودآوری و ارزش شرکت میباشد که شاید در مطالب حسابداری کمتر به آن پرداخته شده و از اهمیت آن غافل شده ایم، ولی به دلیل اینکه محاسبه توانایی مدیریت از دریافت اطلاعات دقیقی همچون فروش، هزینه ها و دارایی های یک شرکت بدست می آید می تواند بسیار مورد بحث باشد و نتایج آن کمک شایانی برای تعیین ارزش شرکت داشته باشد. در عصر پرشتاب امروزی، وجود سیستم مدیریت با کفایت و کارا برای هدایت عملیات شرکت و باقی ماندن در عرصه رقابت، ضروری است. بدیهی است هر چه توانایی مدیریت در کنترل واحد تجاری بیشتر باشد، فرآیند راهبری آن بهتر صورت گرفته و در نهایت، شرکت توانایی لازم برای باقی ماندن در صحنه رقابت را خواهد داشت. دوم، رقابت در بازار محصول یا همان تهدید بازار محصول، یک ریسک مهم عملیاتی به شمار می آید که ریسک بازار محصول برای صنعت های خاص را مد نظر قرار می دهد و برای رویه های حسابداری میتواند مورد توجه قرار گیرد. سوم نشان میدهد که حاکمیت شرکتی فراتر از آن است که تنها رابطه شفاف بین مدیران و سهامداران برقرار کند و ساختاری ارائه میکند که از طریق آن، اهداف شرکت، ابزار دستیابی به آن، اهداف و نظارت بر عملکرد شرکت تعیین می شود. در اینجا می توان گفت که یافته های تحقیق با تحقیقات دیگران همچون (نیکبخش و همکاران، ۱۳۹۷) به بررسی تاثیر توانایی مدیریت بر رقابت در بازار محصول پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بین توانایی مدیران و رقابت در بازار محصول رابطه معناداری وجود دارد و (ممتازیان و کام نژاد ۱۳۶۲) که بیان کردند توانایی مدیران یکی از عواملی است که موجب بهبود عملکرد مالی شرکت ها می شود و (آبدین و کمال، ۱۳۹۵) که دریافتند مدیران با ویژگی های شخصی و روش مدیریتی مناسب ارتباط مستقیم با تاثیرات ناشی از مدیریت بر عملکرد شرکت داشته و مدیران با عملکرد بهتر پاداش بهتری دریافت کرده و حاکمیت شرکتی مناسب تری داشته اند و نتایج پژوهش (صالحی و همکاران، ۱۳۸۶) که بین توانایی مدیران و کیفیت سود و ارزش شرکت رابطه مستقیم وجود دارد و (زارع وسطی، ۱۳۹۵) نشان دادند، رقابت در بازار محصول به عنوان یک ساز و کار حاکمیتی برون سازمانی و یک عامل مهم و حیاتی در اتخاذ تصمیمات افشای اطلاعات توسط شرکت ها مطرح شده و به عنوان یک مولفه اثرگذار بر ارزش سهام شرکت ها نیز نقش آفرینی می کند و تاجیکی (۱۳۹۳) که به بررسی رابطه بین راهبری شرکت و رقابت بازار محصول پرداخت و (دمرجیان و همکاران ۲۰۱۱) اندازه گیری توانایی مدیریتی را به عنوان یک آزمون معتبر و جدید مورد بررسی قرار دادند و (یور و همکاران، ۲۰۰۸) که توانایی مدیران موجب بهبود عملکرد شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار شده است و (چانگ مالی، ۲۰۱۴) که شرکتهای دارای درصد پایین اعضای غیرموظف هیئت مدیره، کمتر دچار بحران و درماندگی مالی می شوند و رابطه مثبتی بین اندازه هیئت مدیره و درماندگی مالی وجود دارد و دیگر محققین ساپورت شده و نتایج تحقیقات پیشین، نتایج تحقیق مورد نظر را تأیید میکنند.

با توجه به تاثیر مثبت و معنادار توانایی مدیریت بر ارزش شرکت، پیشنهاد میگردد که زمینه های لازم برای شکوفایی استعداد های مدیریت هر واحد تجاری، فراهم شده و از این منظر، عملکرد مدیریت را تقویت نموده و در نهایت مزیت های رقابتی واحد تجاری را افزایش داد. با توجه به نتایج حاصله، هر چه شرایط لازم برای بروز توانایی مدیریت واحد تجاری، بیشتر فراهم گردد، ارزش شرکت نیز افزایش خواهد یافت. همچنین به مراجع حرفه ای و استاندارد گذاری پیشنهاد میگردد که مکانیزم های لازم را برای شناسایی و استاندارد گذاری فاکتورهای سنجش توانایی مدیریت را در گزارشات مالی، اعم از یادداشتهای همراه صورت های مالی و یا افشای مستمر این اطلاعات در گزارشات هیأت مدیره و مجمع عمومی صاحبان سهام را تدوین نموده و تمهیدات لازم را برای توجه بیشتر به این فاکتور مهم را فراهم آورند.

با توجه به تاثیر رقابت در بازار محصول بر ارزش شرکت به تحلیلگران مالی پیشنهاد میگردد که در زمینه تحلیل بنیادی عوامل مؤثر بر رقابت در بازار محصول، به فاکتور مهم ارزش شرکت توجه نموده و از اثرات مهم و مثبت آن بهره مند گردند. همچنین به سرمایه گذاران فردی و مشارکت کنندگان در بازارهای سرمایه پیشنهاد میگردد به وجود افشای اطلاعات کافی درباره فاکتورهای سنجش توانایی مدیریت نیز توجه لازم را داشته باشند.

با توجه به تاثیر حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت قانون گذران نیز میتوانند برای تخصیص بهتر منابع اقتصادی، جذب سرمایه گذران و حفاظت از سرمایه از طریق سیاست ها و قانون گذاری های جدید، شرایط ارزش گذاری شرکت ها را توسعه بخشند.

با توجه به اهمیت راهبری شرکتی در رابطه با ارزش شرکت توسط مدیریت، پیشنهاد این پژوهش برای اقدام عملی، تهیه و گزارش منظمی از درجه و رتبه بندی وضعیت حاکمیت شرکتی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است، و با توجه به وضع قوانین راهبری شرکتی در شرکتهای بورسی، پیگیری های لازم از جهت الزامی شدن و اجرایی شدن آن قوانین بعمل آید.

به سرمایه گذاران و فعالان بازار سرمایه پیشنهاد می شود که قدرت رقابت در بازار محصول را به عنوان یکی از معیارهای ارزیابی شرکت مورد توجه قرار دهند و در خصوص سرمایه گذاری در شرکت های فعال در محیط های رقابتی دقت بیشتری اعمال دارند. به نظر میرسد بررسی ساختار مالکیتی و حاکمیتی این شرکت ها قبل از سرمایه گذاری منجر به اتخاذ تصمیمات مطلوب تری

خواهد شد. به سرمایه گذاران و سهامداران اقلیت توصیه میشود که در تصمیمات سرمایه گذاری ساختار مالکیت و حاکمیت شرکتی را به عنوان یکی از متغیرهای تصمیم گیری لحاظ کرده و شرایط حاکمیت شرکتی از نظر آنها غافل نماند زیرا که بسیاری از تصمیمات آنها می تواند تحت تاثیر حاکمیت شرکتی باشد.

با توجه به رابطه مثبت بین حاکمیت شرکتی و ارزش شرکت مشخص شد بالاتر ارزش شرکت در نتیجه افزایش کیفیت حاکمیت شرکتی حاصل میشود. به سازمان بورس اوراق بهادار به عنوان نهاد قانونگذار در تدوین قوانین و مقررات پیشنهاد می شود انگیزه کافی برای تشکیل مؤسسات رتبه بندی مستقل در زمینه های حاکمیت شرکتی و ارزش را هرچه سریعتر ایجاد کند. استقبال سرمایه گذاران به شرکتهایی که از این نظر رتبه بالاتری دارند، منجر به قیمتگذاری بیشتر این گونه شرکتهای میشود و انگیزه های لازم را به منظور افزایش شفافیت از سوی مدیریت و سهامداران عمده ایجاد میکند. به سرمایه گذاران، اعتباردهندگان و تحلیلگران پیشنهاد میشود در تجزیه و تحلیلهای خود در بازار رقابتی، برای تصمیم گیری صحیح، به ساختار هیئت مدیره و تأثیری که بر ارزش شرکت میگذارد، توجه کنند. همچنین، حسابرسان با استفاده از نتایج این پژوهش میتوانند با مدنظر قراردادن مؤلفه های ساختار هیئت مدیره و تأثیری که در بازار رقابتی بر ارزش شرکت می گذارد، روش حسابرسی را به شکل مناسبتری اتخاذ کنند. به سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می شود با توجه به ناکارایی هیئت مدیره در ایفای نقش حاکمیتی خود، زمینه های اجرای سریعتر آیین نامه نظام حاکمیت شرکتی را فراهم کند.

منابع

۱. دیدار، حمزه، منصورفر، غلامرضا، زارع، الهام. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر کیفیت حاکمیت شرکتی بر کیفیت افشا با تأکید بر نقش تعدیل کننده رقابت بازار محصول در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهش های حسابداری مالی، ۹(۱)، ۹۷.
۲. خواجوی، شکراله، محسنی فرد غلامعلی، رضایی غلامرضا، حسینی راد سیدداوود. (۱۳۹۲). بررسی ارتباط بین ساختار رقابتی بازار محصول و کیفیت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، دوره اول، شماره سه، صص ۱۱۹-۱۳۳.
۳. ابراهیمی، محمدحسین، (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین رقابتی بودن بازار محصول و ساختار سرمایه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
۴. انوارپرستی، علی اصغر، حسین اعتمادی و مرضیه موحدمجد، بررسی تأثیر ساختارهای رقابتی بازار محصول بر سیاستهای تقسیم سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، سال اول، شماره ۷۷۷ ص ۲ پیاپی شماره ۲.
۵. باغومیان، رافیک و سجاد نقدی، تأثیر سازوکار حاکمیت شرکتی بر میزان افشای اختیاری در گزارشگری سالانه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، مجله دانش حسابداری، سال پنجم، شماره ۷۶، صص ۷۹۶-۷۷۳.
۶. تاجیکی، سیما، (۱۳۹۶)، بررسی رابطه بین راهبری شرکت و رقابت بازار محصول با مدیریت وجه نقد در شرکتهای عرضه کننده اولیه سهام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه مازندران، دانشکده علوم اداری و اقتصاد.
۷. خدارحمی پور، احمد و یونس بزرایی، (۱۳۹۱)، بررسی عوامل حاکمیتی مؤثر بر کیفیت افشا و تأثیر رقابت بازار بر رابطه بین آنها"، فصلنامه حسابداری مالی، شماره ۵، صص ۴۷-۲۲.
۸. خواجوی، شکراله، غلامعلی محسنی فرد، غلامرضا رضا ییوسید داوود حسینی راد، (۱۳۹۴). بررسی اثرهای رقابت در بازار محصول بر مدیریت سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، مجله مدیریت دارایی و تأمین مالی، سال اول، شماره سوم، شماره پیاپی ۹، ۷۷۳-۷۹۴ صص.
۹. رحمانی، علی، میرسجاد مسجد موسوی و روح اله قیطاسی، بررسی رابطه سودآوری و بازده با توجه به چرخه عمر و اندازه شرکت"، نشریه تحقیقات حسابداری و حسابرسی.
۱۰. غلامی، غلامرضا، (۱۳۹۵)، بررسی ارتباط بین تغییرات اهرمهای عملیاتی، مالی و مرکب با تغییرات بازده سهام شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران.
۱۱. معصومینیا، علی، بازار مطلوب، رقابت کامل"، مجله اقتصاد اسلامی، سال چهارم، ۵۵-۷۹ صص.
۱۲. نمازی، محمد و شهاب ابراهیمی، ۱۳۹۰ ارتباط بین ساختار رقابتی بازار محصول و بازده سهام"، فصلنامه پژوهشهای تجربی حسابداری مالی، شماره ۷، صص ۲۷-۳.
۱۳. نیکویان، حسن، ۱۳۸۸ بررسی تأثیر میزان استفاده از رایانه بر چگونگی اعمال نقشهای مدیریتی در شرکت ملی صنایع مس ایران"، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.
14. Ahsan Habib, Mostafa Monzur Hasan (2017). Managerial ability, investment efficiency and stock price crash risk. Research in International Business and Finance, Volume 42, December 2017, Pages 262-274.

15. Andreou, Panaviotis C, Ehrlich, D and Ch.(2011, Managerial Ability and Firm Performance: Evidence From the Global Financial Crisis, 2013, Working Paper. <http://www.mfsociety.org>.
16. Berk, J., R. Stanton. 2007. Managerial ability, compensation and the closed-end fund discount. *J. Finance* 62(2) 529–556.
17. Bertrand, M., Schoar, A., 2003. Managing with style: The effect of managers on firm. 20- Bertrand, M., S. Mullainathan. 2003. Enjoying the quiet life? Corporate governance and managerial preferences. *J. Political Econom.* 111(5) 1043–1075. □
18. Becht, Marco, Patrick, Bolton and Ailsa Rell. (2005).Corporate Governance and Control. This paper can be downloaded without charge from: http://ssrn.com/abstract_id=343461 .
19. Chen, M.C., S.J. Cheng, and Y. Hwang. (8002). An empirical investigation of the relationship between p' financial performance. *Journal of Intellectual*
20. Demerjian, P., B. Lev, and S. McVay. (2012), "Quantifying managerial ability: A new measure and validity tests". *Management Science*, forthcoming
21. Diemo. Dietrich, Bjorn. Jindra. (2010).Corporate governance in the multinational enterprise: A financial contracting perspective. *International Business Review* 19.446–456. 19.
22. Hadlock. 2003. Raids, rewards, and reputations in the market for managerial talent. *Rev. Financial Stud.* 16(4) 1315–1357
23. Selarka, E, (2012), "Corporate Governance and Product Market Competition,"
24. Working Paper, Madras School of Economics, India.

بررسی شرایط شرکت‌های هواپیمائی کشور در دوران گذار از کرونا

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۵/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۲۲

کد مقاله: ۴۸۶۴۸

زهرة کیا، نوش آفرین خان زاده^۲

چکیده

اقتصاد ایران در سالهای اخیر با چالش‌های بسیاری مواجه بوده است که اوضاع را برای مشاغل گوناگون در سطح خرد و کلان بسیار آشفته کرده است. حال مهمان ناخوانده‌ای به نام ویروس کرونا به این شرایط آشفته دامن زده و بسیاری از مشاغل را نابود کرده و تعداد زیادی از سازمان‌ها را نیز تا مرز ورشکستگی پیش برده است. در شرایط کنونی اگر تدابیری برای خروج از رکود و ورشکستگی حتمی سازمان‌ها اندیشیده نشود می‌تواند منجر به یک فاجعه ملی، رکود تورمی در سطوح بسیار بالا، کاهش تولید ناخالص ملی و در نهایت کاهش رشد اقتصادی و فقر شدید گردد. اما تمام این موارد تنها ابعاد قابل اندازه‌گیری شرایط پس از کرونا را نشان می‌دهند و ابعاد غیرقابل اندازه‌گیری بسیاری مانند افزایش آمار افسردگی، خودکشی، طلاق و ... هستند که هرچند آمار آن تا حدودی قابل ارائه می‌باشد اما هرگز ارزش این ابعاد و تأثیرات آن در رشد و توسعه اقتصادی کشور محاسبه نمی‌گردد. با این حال صحبت از این متغیرها در این مقال نمی‌گنجد و سعی ما بررسی راهکارهای اقتصادی موجود جهت خروج شرکت‌های هواپیمائی از بحران کرونا می‌باشد که از جمله این راهکارهای می‌توان به ادغام مبتنی بر نظریه بازی‌ها، مقررات زدایی و تعدیل هزینه‌ها اشاره کرد.

واژگان کلیدی: شرکت‌های هواپیمائی، ویروس کرونا، اقتصاد ایران، مقررات زدایی، ادغام

۱- کارشناس ارشد اقتصاد دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، Z_kia2001@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی

۱- مقدمه

کرونا باعث به وجود آمدن بحران های بسیاری در اقتصاد جهانی، منطقه ای و کشوری گردیده است. سقوط قیمت نفت، سقوط ارزش سهام در بسیاری از کشورها، سقوط قیمت برخی از کالاها و خدمات و در مقابل آن افزایش بی سابقه قیمت برخی کالاهای دیگر و بسیاری از اتفاقات بزرگ و کوچک که در سطوح گوناگون پیش آمده است یا در سال جدید پیش خواهد آمد! بر اثر شیوع ویروس کرونا، در حوزه اشتغال هر دو سمت عرضه و تقاضای بازار کار تحت تاثیر قرار خواهد گرفت. به نظر می رسد در سال ۱۳۹۹ با کاهش نرخ مشارکت و کاهش اشتغال مواجه خواهیم بود. بیشترین ضربه اقتصادی را کسانی متحمل خواهند شد که دارای شغل دائم نیستند. هرچه فعالیت کسب و کارها کاهش یابد، درآمدهای مالیاتی دولت نیز کاهش می یابد. بنابراین کسری بودجه دولت تشدید خواهد شد. با توجه به این موضوع و افزایش نقدینگی، تورم نیز روند صعودی به خود خواهد گرفت. اگر شیوع این ویروس در سه ماهه ابتدای سال جاری به طور کامل به اتمام برسد، می توان انتظار داشت که تولید به شرایط قبل بازگردد و در ۶ ماهه ابتدای سال با تورم ۲۵ درصدی، رشد اقتصادی نزدیک به صفر دور از انتظار نخواهد بود. اما اگر این شیوع طولانی تر شود، تحلیل های فوق از درجه اعتبار ساقط خواهد شد و به نظر می رسد کشور وارد یک دوره رکود بسیار عمیق گردد و در ۶ ماهه ابتدای سال شاهد رکود تورمی خواهیم بود. کما اینکه صندوق بین المللی پول پیش بینی تورم ۳۱ درصدی را برای اقتصاد ایران در سال ۲۰۲۰ داشته است. برآورد اقتصاددانان آن است که در شرایط بدبینانه، احتمال سقوط تولید داخلی ایران به دو سوم میزان فعلی (کاهش ۳۳ درصدی) و کسری بودجه حدود ۱۰ میلیارد دلاری در سال جاری وجود خواهد داشت.^۱

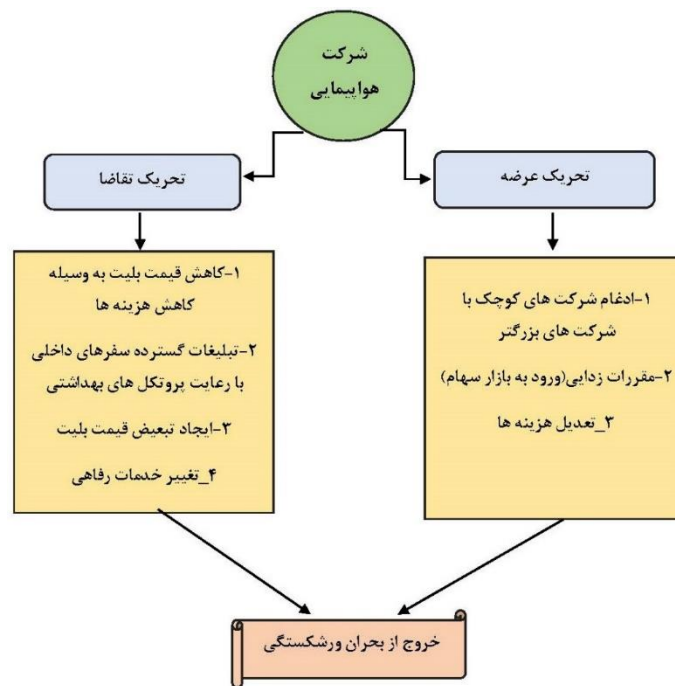
حال با شرایط پیش آمده شرکت های بسیاری در ایران ورشکست شده و یا در آستانه ورشکستگی قرار دارند. شرکت های موجود در سازمان هواپیمایی کشور نیز به دلایل تحریم های بسیار و حال بر اثر کووید ۱۹ ضررهای بسیاری را متحمل شده و در شرایط دشواری به سر می برند. پرواز های درون مرزی کاهش بسیار چشمگیری داشته و پرواز های مسافری برون مرزی به دلیل بسته شدن مرزهای اکثر کشورها، لغو گردیده اند. بر اساس تحقیقات و نظر سنجی های صورت گرفته توسط سازمان بین المللی حمل و نقل هوایی یاتا، کاهش مسافرتها ی هوایی در سال پیش رو نه تنها به دلیل محدودیت های به وجود آمده است بلکه ۴۰ درصد از مسافران سفرهای هوایی خود را دست کم به مدت شش ماه به تعویق خواهند انداخت. با تمام این اوصاف ما نیازمند اندیشیدن تدابیری هستیم تا از ورشکستگی حتمی بسیاری از شرکت های هواپیمایی ایران جلوگیری به عمل آوریم. در مقاله پیش رو تعدادی از راه حل های موجود را بررسی خواهیم کرد.

۲- راهکارها

از اواسط ماه ژانویه میزان پروازها در دنیا شیب ملایمی را آغاز کرد که با شیوع کرونا در اواسط مارس (اواخر اسفند ماه) سرتاسر جهان با سقوط ناگهانی پروازها مواجه شد. شرکت های هواپیمایی بسیاری پول نقد خود را از دست دادند. کاهش این پروازها و سفرها سبب شد کشورهایی با ورودی توریست بالا (تایلند، مکزیک، چین، ترکیه و...) دچار مشکل شوند. در اقتصاد جدید وابسته به زنجیره ی عرضه، که دنیا با آن مواجه است قطعاً پیوندهای حمل و نقل هوایی سریع، برای عملکرد کسب و کارها حیاتی می باشد.^۲ در مدل مفهومی زیر راه کارهای ارائه شده را بصورت کلی مشاهده می نمایید.

(۳) روزنامه دنیای اقتصاد، ۲۰ فروردین ۱۳۹۹، شماره خبر ۳۶۴۲۲۰۱

4) Pearce, 'COVID_19 Wider economic impact from air transport collapse, www.iata.org.

شکل شماره ۱_مدل مفهومی راهکارها

از دو سمت می توان به راه کارها پرداخت. بخش عرضه و بخش تقاضا. قسمت اصلی که باید روی آن تمرکز شود، بخش تقاضا است که خود محرک افزایش عرضه می شود. باتوجه به اینکه طبق آمارهای سال ۹۷ حدود ۷۵٪ پروازها داخلی بوده است^۱ بنابراین نه تنها بسیاری از شرکت های هواپیمایی بخش عمده درآمد خود را از پروازهای داخلی کسب می نمایند بلکه می توان با محدود شدن سفرهای خارجی این حجم از سفرها را به سمت سفرهای داخلی سوق داد و به دست آوردن این بخش از سید خانوارها نیازمند تبلیغات گسترده، تبعیض های قیمتی و ارائه ی خدمات مفیدتر می باشد. با در نظر گرفتن این نکته که بسیاری از سفرهای خانواده ها که در فرصت تعطیلات عید صورت می گرفت هنوز به صورت بالقوه باقی مانده است. البته با توجه به آمار بیشترین مسافرتهاى هوایی در فصل پیش رو، یعنی تابستان صورت می گیرد. نکته ی دیگر مسأله ی مقررات زدایی می باشد. در اغلب موارد هنگامی که یک شرکت هواپیمایی در معرض ورشکستگی قرار می گیرد، از این راهکار برای بسط گستره ی تصمیم گیری های مفید به جهت مقابله با این معضل بهره می برد. البته منظور ما از مقررات زدایی تغییر قوانین نیست بلکه تعلیق قوانین به مدت معین مورد نیاز است. در ادامه به بررسی راه کارها در قالب دسته عمده عرضه و تقاضا و زیرمجموعه ی آن ها می پردازیم.

۲-۱- راهکارهای سمت عرضه

طی سالهای اخیر شرکت های هواپیمایی زیادی به عرصه ناوگان هوایی کشور افزوده شده اند و سازمان هواپیمایی کشور در گذشته بدون هیچ توجهی به شرایط اقتصادی مجوزهای زیادی را برای تاسیس این ایرلاین ها صادر کرده است که در حال حاضر تعداد آنها به ۱۵ ایرلاین افزایش یافته است. هم اکنون به جز چهار ایرلاین سایر شرکت ها کمتر از ده ناوگان دارند که طبق گفته کارشناسان تأسیس برخی از این شرکت ها از منطق اقتصادی برخوردار نیستند، به گونه ای که استاندارد خدمات و ایمنی پرواز در شرکت های هواپیمایی داخلی پایین تر از استاندارد جهانی است. در این خصوص دبیر انجمن شرکت های هواپیمایی نیز معتقد است که در حال حاضر نیروی انسانی واجد شرایط برای اداره این تعداد ایرلاین وجود نداشته و همین امر باعث پایین آمدن سطح کیفیت خدمات این پرواز ها می گردد. وی بهترین راه حل را ادغام ایرلاین ها برای رسیدن به بلوغ کاری عنوان می کند. در همین حال محمود فرنودی کارشناس حمل و نقل هوایی با ذکر این مطلب که شرکت های هواپیمایی موجود در کشور در وضعیت نا مطلوبی به سر می برند تصریح کرد: «در واقع می توان گفت که به نوعی شرکت های مزبور ورشکسته شده اند». ادغام شرکت ها از هم اکنون و اداره ی آنها توسط یک متولی چه خصوصی و چه دولتی لازمی جلوه گیری از ورشکستگی حتمی است. از ۱۲ سال پیش تا کنون ادغام شرکت های هواپیمایی آغاز شده است و معمولاً به چند دسته ی دورپرواز منطقه ای و داخلی تقسیم شده اند.^۲

(۱) مبتنی بر آمارها و جداول سال ۹۷ سازمان هواپیمایی کل ایران
(۲) روزنامه سرمایه، ۱۰ مهر ۱۳۸۶.

اگر ادغام صورت گیرد و شرکت های بزرگ هواپیمایی ایران مسئولیت پروازهای دوربرد را بر عهده بگیرند و شرکت های کوچکتر که در آستانه ورشکستگی حتمی می باشند مسئولیت پروازهای داخلی و کوتاه برد را بر عهده داشته باشند، هم قیمت بلیط ها به تعادل رسیده و هم تقاضا افزایش پیدا می کند. در نتیجه این امر می تواند تا حد بسیار زیادی شرکتهای را از ورشکستگی حتمی نجات دهد.

۲-۱-۱- ادغام

تعریف ادغام: طبق بند ۱۶ ماده یک قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی: ادغام دو یا چند شرکت عبارت است از اقدامی که بر اساس آن، چند شرکت ضمن محو شخصیت حقوقی خود، شخصیت حقوقی واحد و جدیدی تشکیل دهند یا در شخصیت حقوقی دیگری جذب شوند. بنابراین در نظام حقوقی ایران با دو نوع ادغام مواجه هستیم: نوع اول؛ ادغامی که موجب از دست رفتن شخصیت حقوقی همه شرکت های مورد ادغام و تشکیل شخصیت حقوقی جدید است.

نوع دوم؛ ادغامی است که موجب محو شخصیت یک یا چند شرکت در یکی از شرکت های مورد ادغام می باشد. در قانون تجارت ایران نیز مقررات خاصی درباره ادغام شرکت ها وجود ندارد، اما ادغام شرکت ها عملاً به دو شکل اتفاق می افتد یعنی؛

الف: تاسیس یک شرکت به وسیله چند شرکت موجود و انتقال اموال و دارایی ها به شرکت تازه تاسیس و سپس انحلال شرکت های موجود.

ب: ادغام یک یا چند شرکت از طریق انتقال سهام و اموال و سپس انحلال آن ها به شرکت اصلی.

شرایط ممنوعه جهت ادغام:

(ماده ۴۸ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی)

۱- در جریان اقامت در نتیجه آن اعمال مذکور در ماده ۴۵ اعمال شود.

۲- حرکات در جریان ادغام، قیمت کالا و خدمات به طور نامتعارفی افزایش یابد.

۳- هرگاه اقدام موجب ایجاد تمرکز شدید در بازار شود.

۴- هرگاه ادغام منجر به ایجاد بنگاه یا شرکت کنترل کننده در بازار شود.

تبصره ۱) در مواردی که پیشگیری از توقف فعالیت بنگاه ها و شرکت ها یا دسترسی آنها به دانش فنی جز از طریق ادغام، امکان پذیر نباشد هر چند ادغام منجر به بندهای ۳ و ۴ این ماده شود مجاز است.

تبصره ۲) دامنه تمرکز شدید را شورای رقابت تعیین و اعلام می کند.

شرایط مالیاتی پس از ادغام (ماده ۱۱۱ قانون مالیات های مستقیم):

شرکت هایی که با تاسیس شرکت جدید یا با حفظ شخصیت حقوقی یک شرکت، در هم ادغام یا ترکیب می شوند از لحاظ مالیاتی مشمول مقررات زیر می باشند:

الف) تاسیس شرکت جدید یا افزایش سرمایه شرکت موجود تا سقف مجموع سرمایه های ثبت شده شرکت های ادغام یا ترکیب شده از پرداخت نیم در هزار حق تمرکز موضوع ماده (۴۸) این قانون معاف است.

ب) انتقال دارایی های شرکت های ادغام یا ترکیب شده به شرکت جدید یا شرکت موجود حسب مورد به ارزش دفتری مشمول مالیات مقرر در این قانون نخواهد بود.

ج) عملیات شرکت های ادغام یا ترکیب شده در شرکت جدید یا شرکت موجود مشمول مالیات دوره انحلال موضوع بخش مالیات بر درآمد این قانون نخواهد بود.

د) استهلاك دارایی های منتقل شده به شرکت جدید یا شرکت موجود باید براساس روال قبل از ادغام یا ترکیب ادامه یابد.

ه) هرگاه در نتیجه ادغام یا ترکیب، درآمدی به هر یک از سهامداران در شرکت های ادغام یا ترکیب شده تعلق گیرد طبق مقررات مربوط مشمول مالیات خواهد بود.

و) کلیه تعهدات و تکالیف مالیاتی شرکت های ادغام یا ترکیب شده به عهده شرکت جدید یا موجود حسب مورد می باشد.

ز) آیین نامه اجرایی این ماده حداکثر ظرف شش ماه از تاریخ تصویب این اصلاحیه به پیشنهاد مشترک وزارتخانه های امور اقتصادی و دارایی و صنایع و معادن به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.^۱

ادغام شرکت های بزرگ هواپیمایی با شرکت های کوچک تر، جهت افزایش سرمایه و تعداد ناوگان های هوایی برای ارائه ی پروازهای بیشتر صورت می گیرد. با توجه به تغییر نوع کسب و کار (به الکترونیکی) که پس از مواجه شدن با شرایط کرونا بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت، حمل و نقل هوایی اهمیت ویژه ای پیدا کرده است.

شرکت های هواپیمایی با بهره گیری به موقع می توانند از این رویکرد استفاده ی مفید نموده و با افزایش میزان ناوگان هوایی این خدمات رسانی را تسریع بخشند. برای نمایش این منظور می توان از نظریه بازی ها استفاده کرد. نظریه بازی^۱ در خصوص ارائه ی راه کارهایی در زمینه ی علوم انسانی ارائه شده است. و نظریه های زیرمجموعه آن با کاربردهای گوناگونی مطرح شده اند. بازی که در اینجا مورد نیاز است از انواع همکارانه^۲ بوده و برای نمایش مفید بودن یا غیرمفید بودن عمل ادغام شرکت های هواپیمایی، از ارزش شیلی^۳ می توان استفاده کرد. بازی همکارانه، همکاری و ائتلافی است که میان بازیکنان به وجود می آید و برای آن ها منافی به بار می آورد. از میان راه حل های بازی همکارانه، ارزش شیلی مهمترین آن ها است (عبدلی ۱۳۹۰) که در این روش ارزش افزوده ای که هریک از بازیکنان وارد شده به بازی به ائتلاف می افزاید، محاسبه می شود. برای این منظور لازم است پیامد ائتلاف را زمانی که بازیکن i در ائتلاف است و زمانی که از آن کناره گیری می کند را از هم کم کنیم و بر تعداد حالات ایجاد شده تقسیم کنیم. در آخر با محاسبه ی ارزش شیلی هر بازیکن، بردار ارزش شیلی به دست می آید. در این روش چهار قاعده ی کلی وجود دارد: اول اصل کارایی که ارزش این ائتلاف میان بازیکنان پخش می شود. دوم اصل تقارن، که بازیکنان در موقعیت مشابه، منافع یکسان دریافت می نمایند (منظور اینکه وقتی بازیکنی به بازی وارد می شود، اگر شرایط مشابهی با بازیکن دیگر داشته باشد، منافع هردو یکسان خواهد بود). سوم اصل بازیکن بی اثر، که گویای منفعت صفر برای بازیکنی است که مشارکت نمی کند. و چهارم اصل جمع پذیری می باشد. یعنی اگر بازیکنی در دو ائتلاف حضور داشته باشد فرقی نمی کند که ارزش شیلی را برای جمع دو تابع ائتلاف محاسبه کنیم یا برای هر تابع به صورت جدا محاسبه کنیم و سپس منافع آن ها را با هم جمع کنیم (هارالد ویز ۲۰۱۰).^۴ در ادامه از برخی داده های دردسترس شرکت های هواپیمایی استفاده کردیم و تحلیل حاضر ارائه نموده ایم.

جدول شماره ۱ _ استخراج شده از کتاب آماری حمل و نقل هوایی کشور منتشر شده توسط سایت سازمان هواپیمایی کشور (۱۳۹۷)

تعداد پرسنل (نفر)	تعداد صندلی	تعداد ناوگان هوایی (فروند)	میزان جابجاییستی (نفر)	درصد بلیط فروش زنده پرواز داخلی	تعداد پرواز (داخلی)	ساعات پرواز (داخلی)	میزان جابجایی مسافران (داخلی)	میزان جابجایی مسافران (خارجی)	شرکت
۴۷۵۹	۱۳۵۷۹	۶۲	+۶۲۳ ۹۷۷ =۱۶۰۰	۲۱٪	۲۰۲۸۵	۳۰۲۶۹	۲۸۳۸۴۱۰	۳۷٪	A
۸۴۹۲	۹۸۰۱	۶۲	+۶۴۰ ۱۷۴ =۸۱۴	۲۹٪	۲۳۱۷۲	۳۳۴۳۹	۱۵۴۲۵۰۴	۲۱٪	B
۳۲۷۲	۴۵۲۲	۳۸	۰	۱۱٪	۲۸۴۰۱	۴۰۹۹۰	۲۷۱۲۲۳۰	۱٪	C
۸۲۴	۳۰۸۴	۱۸	۰	۳۴٪	۸۶۸	۲۲۳۱	۱۸۴۴۴۷۲	۲٪	D
۴۳۰	۱۱۹۲	۶	۰	۸٪	۱۹۸۸	۳۱۸۴	۲۹۳۴۹۸	۱٪	W
۱۸۷	۲۴۷	۸	۰	۳۳٪	۱۳۱۷	۱۲۶۸	۳۶۲۴۸	بسیار کم	Z

با توجه به تعداد و ساعات پرواز و در نظر گرفتن میزان مسافر جابجا شده می توان نتیجه گرفت شرکت A از ناوگان های بزرگتری نسبت به شرکت B جهت حمل و نقل استفاده کرده است و شرکت C با توجه به دارا بودن هفت فروند بوئینگ، از ناوگان های کوچکتر جهت حمل و نقل مسافر، بیشتر استفاده نموده است. درواقع شرکت C با تعداد ناوگان و صندلی کمتر نسبت به دو شرکت دیگر عملکرد بهتری در جابجایی مسافرین پروازهای داخلی داشته است.

^۱ Game theory

^۲ Cooperative Game

^۳ The Shapley Value

(۴) برای محاسبه ارزش شیلی در این مقاله، قصد داشتیم از سود به عنوان پیامد شرکت های هواپیمایی استفاده نماییم اما به علت در دسترس نبودن داده ها این امکان فراهم نبود.

می توان نتیجه گرفت دو شرکت A و B تعداد بسیاری ناوگان بلا استفاده در اختیار دارند، که باتوجه به شرایط فعلی و فاصله گذاری اجتماعی امکان استفاده از ناوگان های بزرگ و بلا استفاده فراهم می شود. عملکرد شرکت D نیز قابل توجه است. با میزان پرسنل، صندلی، ناوگان و تعداد و ساعات پرواز کمتر، جابجایی مسافری، بیشتر از شرکت B داشته است و احتمالاً ناوگان های بزرگی برای جابجایی مسافر استفاده کرده است. کل مسافر جابه جا شده در سال ۱۳۹۷ برابر با ۱۹۹۱۲۹۴۸ نفر می باشد. بنابراین شرکت A: ۱۴٪، شرکت B: ۷٪، شرکت C: ۱۳٪، شرکت D: ۹٪، شرکت W: ۱٪، شرکت Z: ۰٪۱ مسافران را در پروازهای داخلی جابه جا می نمایند.

۲-۱-۲- تعدیل هزینه ها

بطوریکه هزینه های حقوق و دستمزد و مزایا بازنگری شده و مجدد با توجه به تورم در هر استان تخصیص داده شود. این راه کار نیازمند استفاده از متخصصین تحقیق و توسعه در حوزه ی اقتصادی می باشد.

۳-۱-۲- ورود به بازار سهام

بورس اوراق بهادار به معنی بازاری متشکل و رسمی سرمایه است که در آن خرید و فروش سهام شرکت ها یا اوراق قرضه دولتی یا موسسات معتبر خصوصی، تحت ضوابط و قوانین و مقررات خاصی صورت می گیرد.

از جمله قوانین عمومی سازمان بورس برای شرکت ها به شرح زیر است:

۱. شرکت باید در ایران ثبت شده و دارای تابعیت ایرانی باشد.

۲. شرکت باید سهامی عام باشد.

۳. شرکت باید دارای سهام عادی با نام دارای حق رأی باشد و ۱۰۰ درصد بهای اسمی آن پرداخت شده باشد و هیچ گونه امتیاز خاصی برای سهامداران شرکت وجود نداشته باشد.

تبصره: شرکتی که دارای سهام با شرایط ویژه باشد، در صورت تأیید هیأت پذیرش اوراق بهادار و تصویب شورای بورس، قابل پذیرش خواهد بود.

۴. حداقل دو سال از تاریخ بهره برداری شرکت گذشته باشد.

۵. حداقل سرمایه شرکت ده میلیارد ریال باشد.

۶. در زمان پذیرش نباید بیشتر از ۸۰ درصد از سهام شرکت در اختیار کمتر از ۱۰ سهامدار باشد. این نسبت باید در پایان دومین سال پس از پذیرش به ۷۵ درصد کاهش یابد. به علاوه حداکثر ظرف مدت شش ماه از تاریخ درج و تا زمانی که نام شرکت در تابلو دوم بورس درج می باشد، بایستی حداقل ۵۰۰ سهامدار داشته باشد.

تبصره: در مورد شرکت های دولتی که طبق مقررات قانونی و در اجرای سیاست خصوصی سازی، سهام آنها باید از طریق بورس اوراق بهادار به مردم واگذار شود، رعایت این بند در زمان پذیرش الزامی نیست. شرکت های یاد شده موظفند ظرف مدت شش ماه از تاریخ پذیرش شرایط خود را با مقررات این بند تطبیق دهند.

۷. مجموع سهام متعلق به دولت، وزارتخانه ها، مؤسسه ها و شرکت های دولتی موضوع ماده ۴ قانون محاسبات عمومی کشور، نباید از ۴۹ درصد سهام شرکت بیشتر باشد. تبصره: شرکت های دولتی مذکور در این بند موظفند حداکثر ظرف مدت دو سال از تاریخ درج نام شرکت در فهرست نرخ های بورس، وضعیت خود را با شرایط فوق الذکر تطبیق دهند.

۸. شرکت باید در دوره متوالی سودآور بوده و امکان سودآوری آن در آینده وجود داشته باشد و زیان انباشته نداشته باشد.

۹. نسبت حقوق صاحبان سهام شرکت به کل دارائی ها، از حد مناسب برخوردار بوده و از ۳۰ درصد کمتر نباشد. در صورتی که نسبت مذکور از حداقل تعیین شده در این بند کمتر باشد، لیکن به تشخیص هیأت پذیرش از حد مطلوب برخوردار باشد، باید نسبت حقوق صاحبان سهام به دارائی های ثابت - به قیمت تمام شده - حداقل از ۵۰ درصد کمتر نباشد.

۱۰. اساس نامه شرکت باید طوری تنظیم شده باشد که به تشخیص هیأت پذیرش، حقوق سهامداران جزء در آن محفوظ باشد
۱۱. شرکت باید دارای نظام حسابداری مطلوب باشد و به تشخیص هیأت پذیرش، در مورد شرکت های تولیدی، روش حسابداری قیمت تمام شده (حسابداری صنعتی) استقرار داشته باشد. به علاوه دفاتر و حساب های شرکت باید بر اساس استانداردهای حسابداری مصوب در کشور، نگهداری شود.

۱۲. شرکت متقاضی پذیرش باید گزارش های حسابرسی دو دوره مالی متوالی پیش از زمان پذیرش را ارائه نماید. این گونه گزارش ها بایستی توسط مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران که واجد ویژگی های خاص مصوب شورای بورس نیز باشند، تهیه شده باشد.

۱۳. برای شرکتهای فعال در تالار فرعی که متقاضی ورود به تابلو دوم تالار اصلی هستند، علاوه بر دارا بودن شرایط فوق، سهام شرکت و میزان فعالیت آن شامل حجم داد و ستد و گردش سهام آن در شش ماهه منتهی به زمان ورود، به تشخیص دبیر

کل سازمان بورس اوراق بهادار تهران، باید از وضعیت مطلوبی برخوردار باشد. در غیر این صورت، مراتب جهت اخذتصمیم به هیأت پذیرش گزارش شود.^۱

با توجه به مقررات ذکر شده در بند ۱ تا ۱۳ تا امروز متأسفانه هیچکدام از شرکت های هواپیمایی شرط ورود به بورس را نداشته اند.

مهمترین بندی که شرکت های هواپیمایی نقض می کنند میزان سودآوری شرکت در ۲ دوره متوالی است که با توجه به شرایط کلی حاکم بر این صنعت دستیابی به این موضوع با موانعی همراه است.

وزیر راه و شهرسازی فرایند خصوصی سازی را از طریق ورود به بازار سرمایه دانست و در انحصار گرفتن شرکت های هواپیمایی توسط فرد یا افراد خاص را نقض کرد.

مدیرعامل هما طی سال های گذشته بارها از عرضه سهام این شرکت پس از اصلاح ساختاری و مشخص شدن ارزش واقعی این شرکت خبر داده است لذا تا کنون شاهد عرضه سهام نبوده ایم.

شرکت هواپیمایی ماهان (سهامی خاص) اگرچه وارد بورس نشده است اما تا سال ۹۷ چهار بار از طریق انتشار اوراق مالی اسلامی در بازار سرمایه اقدام به تامین مالی کرده است.

سازمان بورس و اوراق بهادار، موافقت اصولی عرضه عمومی صکوک منفعت شرکت هواپیمایی ماهان (سهامی خاص) را به ارزش هزار میلیارد ریال جهت تامین سرمایه در گردش مورد نیاز این شرکت صادر کرد، در این اوراق منافع آتی حاصل از قراردادهای اجاره (فول چارتر) خطوط هوایی تهران- کیش- تهران و تهران- مشهد- تهران به مدت ۴ سال به شرکت واسطه مالی خرداد یکم به وکالت از خریداران اوراق واگذار شدند. نرخ معین این اوراق ۱۶ درصد و پرداخت های دوره ای آنها هر سه ماه یکبار است، ناشر این اوراق شرکت واسطه مالی خرداد یکم (با مسئولیت محدود) بوده و عرضه آن از طریق شرکت فرابورس ایران انجام شده است.

بهبود ساختار مالی و تلاش برای سودآوری ایرلاین ها مهمترین گام برای ورود به بازار سهام است.

۲-۲-۲- راهکارهای سمت تقاضا

بصورت عمده این راه کارها به دو دسته ی کلی تقسیم می شوند. تبلیغات و تغییرات قیمت و خدمات. برای درک بهتر این موارد را در چهار دسته ی مجزا مطرح می نماییم.

۲-۲-۲-۱- تبلیغات گسترده

جهت افزایش و تحریک بخش تقاضا، برای به دست آوردن سید خانوار، در گروه های درآمدی مختلف، با تأکید بر اهمیت زمان در تعطیلات، معرفی جاذبه های توریستی خاص و کمتر شناخته شده، رعایت بهداشت و فاصله اجتماعی در پرواز، برای مثال کنترل دمای بدن مسافران، استریل و تهویه مرتب هوای داخل هواپیما، چک کردن شرح حال مسافران و اطمینان از اینکه دوره انتقال خود را گذرانده اند) با اتصال به اطلاعات وزرات بهداشت). این راه کار به جهت اطلاع عموم جامعه و طبقات درآمدی مختلف از سیاست ها و تغییرات خدمات رفاهی، مورد نیاز و تأکید می باشد. در برخی کشورها هنگام کاهش میزان مسافر شرکت هواپیمایی برای حفظ خود به بخش تولید کالاهایی دیگر می پردازند. مثلاً یک شرکت هواپیمایی در ژاپن، تعداد قابل توجهی دوربین سه بعدی سفارش داده است (که بازدید از اماکن گردشگری را میسر می نمود) تا به نام این شرکت تولید و فروخته شود. البته برخی از اقتصاددانان این گونه رویکردها را سرمایه گذاری در نظر می گیرند نه هزینه. به این معنا که هزینه بازگشت ده تا بیست درصدی به وجود می آورد و سرمایه گذاری ارمغان آور بازگشتی بیش از میزان خرج شده می آورد. بنابراین می توان اینگونه مخارج را با رویکرد سرمایه گذاری یا حتی کسب درآمد در این دسته قرار داد.

۲-۲-۲-۲- کاهش قیمت بلیت

جهت تحریک تقاضا و افزایش درخواست مردم برای سفرهای هوایی، در ابتدا لازم است قیمت بلیت های شرکتهای مختلف هواپیمایی به گونه ای تعدیل شوند که قشر متوسط جامعه را نیز جذب کرده و آنها را ترغیب کنند تا قسمتی از سید بودجه ی خانوار را به سفر اختصاص دهند. هرچند که در سالهای اخیر با توجه به افزایش بسیار زیاد نرخ تورم و آشفته گی اقتصاد ایران و در پی آن افزایش بی سابقه قیمت بلیت سفرهای هوایی، این امر ناممکن به نظر می رسد. تا به حال راه های بسیار زیادی جهت تعدیل قیمت پیشنهاد گردیده است. آزاد سازی نرخ بلیت ها نه تنها شرکت ها را به دلیل بازار رقابتی به وجود آمده وادار به کاهش قیمت نکرد بلکه شاهد افزایش روزافزون قیمت بلیت سفرهای داخلی بودیم. اما کاهش در هزینه های غیر ضروری ایرلاین ها می تواند کمک شایانی به آنها در جهت کاهش قیمت بلیت ها داشته باشد(با لحاظ کردن هزینه ی هر سفر هوایی و در نظر گرفتن قیمت کالای جانشین از جمله قطار ساده تا قطار لوکس، اتوبوس و اتوموبیل برآورد میگردد). علاوه بر آن دقت در انتخاب ناوگان مناسب

ضروری می باشد؛ بدین معنا که تعدد پرواز ها در یک مسیر مناسب تر است یا استفاده از ناوگانی با تعداد صندلی بیشتر با توجه به هزینه پرواز هر یک از این ناوگان ها (این راهکار نیازمند بخش مقررات زدایی می باشد).

۲-۲-۳- ایجاد تبعیض های قیمتی در بلیت

تبعیض قیمت ها بر سه دسته هستند.

تبعیض قیمت کامل، وقتی بنگاه آگاهی دارد مصرف کننده حاضر است برای مصرف هر واحد از کالا چه میزان بپردازد و بتواند از فروش مجدد کالا جلوگیری کند. بنابراین برای وی حداکثر قیمتی را که تمایل به پرداخت آن دارد وضع می کند. تبعیض قیمت مقداری، هنگامی که بنگاه ها نمی توانند مشخص کنند که کدام مصرف کنندگان تمایل دارند قیمت بالاتری بپردازند اعمال می شود. قیمت برای هر مصرف کننده با توجه به تعداد کالایی که خریداری میکند تغییر می کند. اگر هزینه تولید کم شود تا کالا یا خدمت ارزان تر فروخته شود تبعیض قیمت به حساب نمی آید. درمقابل برخی کالا یا خدمات عام المنفعه به صورت بلوکی قیمت گذاری می شوند. یعنی اولین بسته با یک قیمت، و بسته های بعدی با قیمت های دیگر به فروش می رسند، و می تواند به صورت افزایشی یا کاهشی باشد. قیمت گذاری در خطوط هوایی و راه آهن از همین نوع است. این نوع تبعیض قیمت مثلاً برای مسافرانی در نظر گرفته می شود که پرتدد هستند. در بسیاری کشورها شرکت های هواپیمایی برای تجار و مسافران پر مصرف، بلیت با بهای پایین تری می فروشند (به عنوان فروش مشروط). به عنوان مثال به مصرف کننده ی عادی گفته میشود که از قبل باید بلیط رزرو کند، یا مثلاً قسمت درجه یک و دو را با خدمات متفاوت ایجاد می نمایند. به این صورت بخش بیشتری از مازاد رفاه افراد ثروتمند را دریافت می کنند. یا مسافرانی که تعداد بیشتری دارند مانند افراد یک خانواده. یا حتی برای مسیرهای پرتدد یا مسیرهایی با زمان طولانی تر، از ناوگان های بهتر با قیمت بیشتر در کنار دیگر ناوگان ها استفاده شود. برای این دسته از مسافران می توان قیمت گذاری بلوکی انجام داد.

تبعیض قیمت چند بازاری، بنگاه، قیمتی را که مشتری برای مقادیر مختلف کالا حاضر به پرداخت آن هست را نمی داند اما می داند چه گروه هایی حاضر هستند قیمت بالاتری بپردازند. بازار بر اساس سلاقی، تمایل و رفتار مصرف کننده به چند بخش تقسیم میشود. بنابراین در هر بازار فرعی قیمتی متفاوت وضع می کند. وجه تمایز هر یک از این بازارها ویژگی متفاوت مصرف کنندگان آن بازار و حساسیت آن ها نسبت به قیمت می باشد. این تبعیض زمانی برقرار می شود که بازارها را با کشش های متفاوت فروش بتوان تفکیک کرد. به طوری که امکان آربیتراژ وجود نداشته باشد. از این نوع تبعیض قیمت می توان برای ساکنین استان هایی با درآمد پایین تر و یا گروه های مختلف مانند سالمندان، دانشجویان، پرستاران و کارگران استفاده کرد.^۱

۲-۲-۴- تغییر خدمات، جهت رفاه بیشتر مسافران

این سوال همواره مطرح است که هر کدام از ما چه حسی داشتیم اگر می توانستیم خودمان خدمات رفاهی مد نظرمان را انتخاب کنیم. مثلاً در یک سفر برای هریک از ما خواسته ای مهم است که اگر فراهم باشد قطعاً دلپذیرتر بوده و مطلوبین ما را افزایش خواهد داد. به فرض مثال خدماتی مانند پذیرایی، انتخابی بوده و با افزایش هزینه بلیت یا دریافت هزینه در محل هواپیما با کیفیت مطلوب تر ارائه شود. یا مثلاً امکان ترنسفر رایگان برای مسافرانی که برای مثال بیش از دو نفر بوده یا بالای شصت سال باشند میسر شود. در این خصوص لحاظ رفاه حال مسافران مسن که سفرهای زمینی برای ایشان دشوار است میسر می گردد. البته محقق شدن این موارد (که باهم مرتبط هستند) نیازمند تغییرات اندکی در اطلاعات سیستم بلیت فروشی می باشد.

نتیجه گیری

شیوع ویروس کرونا کشورها را در سراسر دنیا با بحران مواجه کرده است که شدت این بحران تا میزان بسیار زیادی به مدیریت رهبران هر کشور بستگی دارد. بسیاری از شرکت های کوچک و بزرگ با بحران ورشکستگی مواجه شده اند و یا در تلاش بسیار هستند تا خود را تا حد امکان از رکود به وجود آمده در اثر ویروس کرونا خلاص کنند. در میان این شرکت ها، شرکت های ایران نیز که پیش از شیوع ویروس کرونا نیز به دلیل تحریم و وضعیت آشفته ی اقتصاد در معرض ورشکستگی قرار داشتند، نیازمند تدابیر بسیار هوشمندانه ای هستند تا هرچه سریعتر خود را از این بحران نجات دهند.

شرکت های هواپیمایی ایران نیز از این قاعده مصون نبوده، و میتوان گفت به دلیل کاهش پرواز ها حتی بعد از ویروس کرونا، نیازمند مدیریت و برنامه ریزی دقیق تری میباشند تا با تحریک سمت عرضه و تقاضا بتوانند دوباره به صنعت خود رونق بخشند. در مقاله حاضر سعی بر این مهم بود تا بتوانیم راهکارهای لازم جهت برونرفت از بحران موجود را به شرکت های هواپیمایی ایران ارائه دهیم. از جمله این راهکارها میتوان به ادغام، تعدیل هزینه ها و مقررات زدایی (ورود به بازار سهام) اشاره کرد. گفتنی است مسئله

ادغام مبتنی بر نظریه بازی‌ها می‌باشد و ۶ شرکت هواپیمایی را مورد بررسی قرار داده است. در نهایت اجرای این موارد اگرچه نیازمند زمان می‌باشد ولی بدون شک می‌تواند نقش ویژه‌ای در خروج شرکتهای هواپیمایی ایران از بحران کرونا داشته باشد.

منابع

۱. بت شکن محمدهاشم، عبدالهی پور محمد صادق، (۲۰ فروردین ۱۳۹۹) «اثر کرونا بر اقتصاد ایران»، روزنامه دنیای اقتصاد.
۲. شاکری عباس، (۱۳۸۵)، اقتصاد خرد ۲، تهران، چاپ اول، انتشارات: نشر نی .
۳. صارمی سکینه، (۱۰ مهر ۱۳۸۶)، «شرکت های هواپیمایی در آستانه ورشکستگی»، روزنامه سرمایه.
۴. عبدلی قهرمان، (۱۳۹۰)، نظریه بازی ها و کاربردهای آن، تهران، چاپ سوم، انتشارات: جهاد دانشگاهی.
5. Wiese, Harald, Applied Cooperative Game Theory, published by <http://www.uni-leipzig.de/~micro/>, in 7th September 2010, visited 2020/05/19 .
6. Pearce, Brian .COVID_19 Wider economic impact from air transport collapse, published by www.iata.org, in 7th April 2020.
7. <https://www.cao.ir/statistical-yearbook> سالنامه های آماری سازمان هواپیمایی کشوری
8. www.seo.ir سازمان بورس و اوراق بهادار
9. raesikia.com/3761 ادغام_شرکت_در_قوانین_ایران

بررسی و تبیین تاثیر دستگاه حسابرسي بر کيفيت حسابرسي نمونه موردی: شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۴/۱۸

کد مقاله: ۷۲۶۴۰

سمیه سالخورده جهانتیغ^{۱*}، سیدعلی مفیدی^۲، میثم مهدوی^۳

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، بررسی تاثیر دستگاه حسابرسي بر کيفيت حسابرسي اطلاعات حسابداری و عدم اطمینان اطلاعاتی است. کيفيت حسابرسي بوسیله متغیرهای مشاهده پذیر نوع اظهارنظر حسابرسي، اندازه موسسه حسابرسي و دوره تصدی حسابرسي اندازه گیری می شود و سنجش متغیر کيفيت اطلاعات حسابداری با استفاده از متغیرهای پایداری سود، کيفيت اقلام تعهدی و ارتباط سود با واکنش سرمایه گذاران انجام می شود. پژوهش حاضر رابطه بین تلاش حسابرسي و کيفيت حسابرسي را از دیدگاه فرآیند حسابرسي و نتایج حسابرسي بررسی می کند. نتایج نشان می دهد که تلاش حسابرسي به طور معناداری احتمال تعدیلات (اصلاحات) حسابرسي را افزایش می دهد، که این موضوع مانع از مدیریت سود مثبت شده و موجب بهبود کيفيت صورت های مالی حسابرسي شده، می شود. به طور کلی تلاش حسابرسي تأثیر معناداری در صدور اظهار نظرهای حسابرسي اصلاح شده ندارد، اما به احتمال زیاد در صورت فقدان تعدیلات حسابرسي، یک اظهار نظر حسابرسي اصلاح شده صادر می شود. با بروز نگرانی در مورد قابلیت اتکای صورت های مالی، خدمات اطمینان بخشی حسابرسي مستقل از طریق کاهش عدم تقارن اطلاعاتی میان مدیران و مالکان می تواند برای صورت های مالی ارزش افزوده ایجاد نماید. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحقیق همبستگی و مدل های رگرسیون چند متغیره، در پی آن است تا ارتباط دو مؤلفه رتبه کنترل کيفيت موسسه حسابرسي و دوره تصدی حسابرسي را با شاخصی از شفافیت متشکل از ابعاد چندگانه، مورد بررسی قرار دهد. در مجموع، شواهد نشان می دهد که تلاش حسابرسي با تأثیرگذاری بر فرآیند حسابرسي و بازده حسابرسي نقش مهمی در بهبود کيفيت حسابرسي دارد.

واژگان کلیدی: دستگاه حسابرسي، تعدیلات حسابرسي، اظهار نظر حسابرسي، کيفيت حسابرسي.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابرسي، گرگان، ایران (نویسنده مسئول) (s.jahantigh62@gmail.com)

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابرسي، گرگان، ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابرسي، گرگان، ایران

۱- مقدمه

اهمیت کیفیت گزارشگری مالی در کشورهای در حال توسعه کاملاً آشکارتر از کشورهای توسعه یافته است زیرا گزارش های مالی منبع اصلی قابل اعتماد برای اطلاع رسانی در دسترس برای سرمایه گذاران نسبت به انتشار رسانه ها، کنفرانس های خبری و مالی است. به روزرسانی های تحلیلگران که بطور حتم و مکرر در اکثر کشورهای توسعه یافته در دسترس است. بر این اساس، مقامات نظارتی، آستانه اصلاحات از جمله صدور قوانین، آیین نامه ها و آیین نامه های حاکمیت ملی را با هدف ارتقاء کیفیت ممیزی در این کشورها تصویب کرده و از این طریق، یکپارچگی گزارش های مالی را تقویت می کنند. در برخی از اقتصادهای نوظهور، دولتها ممکن است نقش مهمی در شکل دادن ساختارهای حاکمیتی در سطح کشور از طریق قانونگذاری (جزئی یا کامل) و همچنین تنظیم و نظارت بر بازارها داشته باشند. فراخوانی های ویژه برای محققان برای بررسی بیشتر اینکه آیا ساختارهای حاکمیتی در سطح کشور (سیستم غیرقانونی کشور و فرآیندهای قانونی) از طریق تضمین کیفیت حسابرسی بالاتر، مکانیزم یا جایگزین سازوکارهای حاکمیت سطح بنگاه برای حمایت از منافع ذینفعان هستند، می باشند (Sarhan et al, 2019).

حسابرسی به عنوان یک مکانیزم خارجی حاکمیت شرکتی نقش مهمی ایفا می کند و تأثیر حاکمیتی حسابرسی به طور مستقیم در کیفیت حسابرسی منعکس می شود. اهداف کلی حسابرسی بدست آوردن تضمین مستدل از عدم وجود تحریف عمده ناشی از تقلب یا خطا در صورت های مالی و صدور گزارش های حسابرسی مطابق با استانداردهای حسابرسی و ارتباط با مدیریت مشتری است (MOF, 2019). برای تحقق این اهداف، در الگوی حسابرسی مدرن مبتنی بر ریسک، مسیر اصلی فعالیت حسابرسی مستلزم حسابرسانی است که ریسک تحریف عمده را شناسایی و ارزیابی کرده و پاسخ دهند. مطابق با هدف حسابرسی، کیفیت حسابرسی به عنوان احتمال توامان این است که یک تحریف عمده موجود توسط یک حسابرس شناسایی و گزارش می شود. فرایند تحقق کیفیت حسابرسی می تواند به عنوان تشخیص، تعدیل و گزارش تحریفات عمده و دستیابی به کیفیت حسابرسی خلاصه شود. نحوه تحقق اهداف حسابرسی و بهبود کیفیت حسابرسی همواره مورد توجه تحقیقات حسابرسی بوده است (xiao et al, 2020).

تضاد منافع بالقوه میان مالکان، مدیران و دارندگان سایر اوراق بهادار محیطی را ایجاد می کند که حسابرس خارجی می تواند در آن ارزش قابل ملاحظه ای را برای سرمایه گذاران ایجاد نماید. بی قاعدگی های یافت شده در صورت های مالی موجب موشکافی دقیق تر نقشی که حسابرسان می توانند در بازارهای مالی ایفا کنند، شده است. خدمات حسابرسی به عنوان ناظری مستقل بر نحوه عملکرد مدیریت و نوع گزارشگری وی، مکانیزمی در جهت افزایش قابلیت اتکا و مربوط بودن صورت های مالی، کاهش عدم اطمینان در تصمیمات سرمایه گذاری و نهایتاً بهبود شفافیت شرکتی تلقی می شود. در تحقیقات پیشین عمدتاً عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی از جنبه استقلال حسابرِس، اهمیت مشتری، دوره تصدی شرکت حسابرِس، چرخش اجباری حسابرس و حق الزحمه های حسابرِس و خدمات غیر حسابرِسی بررسی می شد (zhang et al, 2017).

دیگر بخش پیشینه های پژوهش به ویژگی های دیگر حسابرسان و شرکت های حسابرسی می پردازد که از جمله این ویژگی ها می توان به ویژگی های جمعیتی حسابرِس و اندازه و اعتبار شرکت حسابرِس اشاره کرد (He et al, 2018). حسابرِس، فرآیند جستجو، پردازش، برآورد و تنظیم اطلاعات لحاظ می شود. همچنین پشتکار و تلاش در حسابرِس عاملی مهم است که بر کیفیت حسابرِس تأثیر می گذارد، زیرا برای انجام حسابرِس موفق، کار سخت ضروری است. با این وجود، به دلیل عدم دسترسی به مجموعه داده های بزرگ در مورد تلاش حسابرِس، شواهد مربوط به ارتباط بین تلاش حسابرِس و کیفیت حسابرِس کمیاب است. اکثر تحقیقات پیشین برای محاسبه تلاش های حسابرِس، براساس روش های تجربی یا استفاده از شاخص های غیرمستقیم (به عنوان مثال دستمزد یا حق الزحمه حسابرِس) است (xiao et al, 2020).

در این مقاله با استفاده از یک بانک اطلاعاتی منحصر به فرد، تأثیر تلاش حسابرِس بر کیفیت حسابرِس از جنبه فرآیند حسابرِس و خروجی حسابرِس بررسی می شود. دریافته ایم که تلاش حسابرِس احتمال ثبت اصلاحی حسابرِس (به ویژه ثبت اصلاحی رو به پایین حسابرِس) را به طور قابل توجهی افزایش می دهد، که مانع از مدیریت سود توسط مشتریان (عمدتاً مانع مدیریت سود مثبت) و ارتقای کیفیت صورت های مالی حسابرِس شده می شود. مطابق با یافته های احتمال بالاتر تعدیل حسابرِس و صورت های مالی با کیفیت بالا حسابرِس شده، همچنین دریافته ایم که تلاش ممیزی به طور کلی بر صدور نظرات حسابرِس اصلاح شده تأثیر نمی گذارد، اما نظر حسابرِس اصلاح شده به احتمال زیاد در غیاب تعدیل حسابرِس صادر می شود. بعلاوه، پی بردیم وقتی مشتریان پیچید تر شدند و شرکت های حسابرِس بیشتر شدند، از تأثیر تلاش حسابرِس بر کیفیت حسابرِس کاسته می شود. در مجموع، شواهد ما نشان می دهد که تلاش حسابرِس نقش به سزایی در بهبود کیفیت حسابرِس دارد. نتیجه گیری ما هنگامی مطرح می شود که مشکلات درون را از کنترل کنیم. پژوهش ما دو سهم عمده در این زمینه ایفا می کند. نخست، تاریخچه آثار حسابرِس را با بررسی پیامدهای اقتصادی تلاش حسابرِس در بازارهای نوظهور گسترش می دهد. دوم، این پژوهش در تاریخچه آثار در مورد مکانیسم تحقق کیفیت حسابرِس سهم بسزایی ایفا می کند. این مقاله به تشریح رفتار غیر

قابل مشاهده حسابرس در طی فرآیند حسابرسی و تحقق اهداف حسابرسی با مقیاس های قابل مشاهده از جمله تعدیلات حسابرسی، اظهار نظرهای حسابرسی و کیفیت صورت های مالی حسابرسی شده می پردازد.

نگاهی به تصمیمات اتخاذ شده در مجامع عمومی عادی سالیانه شرکت های پذیرفته شده در بورس، نشان می دهد که در سالیان اخیر بسیاری از شرکت ها به دلیل عدم ارائه خدمات با کیفیت از سوی حسابرسان مستقل، در دوره زمانی کمتر از چهار سال ناگزیر به تغییر حسابرس مستقل شده اند. سوالی که انگیزه پژوهش حاضر را مطرح می کند، این است که چگونه رتبه کیفیت کار موسسه حسابرسی تعیین شده توسط سازمان بورس و اوراق بهادار تهران و دوره تصدی حسابرسی می توانند با معیارهای در نظر گرفته شده برای شفافیت شامل کیفیت سود، کیفیت افشا و درک بازار از کیفیت حسابرسی در ارتباط باشند.

در این چارچوب شفافیت دارای سه بعد است: الف) گزارشگری شرکتی؛ شامل افشای دوره ای اطلاعات خاص شرکت به صورت اجباری یا اختیاری می باشد و شامل ۵ زیر بخش است:

- میزان افشا (افشای مالی شامل افشای بخش ها، تحقیق و توسعه و مخارج سرمایه ای، سیاست های حسابداری، شرکت های تابعه، افشاهای مکمل)
- افشای مربوط به نظام راهبری (مشخصات سهامداران عمده، هیات مدیره، مدیریت، پاداش مدیریت، سهام مدیران و کارکنان)
- اصول حسابداری (تلفیق شرکت های تابعه، ذخایر اختیاری)
- بموقع بودن افشا (تعداد دفعات گزارش، تعداد اقلام حسابداری خاص در گزارش های میان دوره ای، تلفیق گزارش های میان دوره ای، گزارشگری رویدادهای پس از تاریخ ترازنامه)
- اعتبار افشا (درصد حسابرسی توسط ۵ موسسه بزرگ)

ب) کسب اطلاعات محرمانه و ارتباط: تعامل به دو صورت تعامل مستقیم (از طریق گزارشات) با تحلیل گران مالی و غیرمستقیم (از طریق معامله) با سرمایه گذاران نهادی و دارندگان اطلاعات محرمانه می باشد. میزان تحصیل اطلاعات محرمانه توسط تحلیل گران مالی با محاسبه میانگین تعداد تحلیل گرانی که شرکت های بزرگ را دنبال می کنند، اندازه گیری می شود.

ج) انتشار اطلاعات (از طریق رسانه ها و شبکه های ارتباطی): در سومین جنبه از شفافیت، به کیفیت انتشار اطلاعات در اقتصاد توجه ویژه ای می شود. برای انتشار اطلاعات، دو عامل زیربنایی و ساختاری میزان نفوذ رسانه های جمعی در اقتصاد و مالکیت در رسانه های جمعی (دولتی در مقابل خصوصی) در نظر گرفته شده است.

۲- فرضیات پژوهش

در مدل حسابرسی ریسک محور مدرن، خط اصلی کار حسابرسی مستلزم حسابرسی است که بتواند ریسک تحریف عمده را تشخیص، ارزیابی و پاسخ دهند. در عمل حسابرسی، حسابرسان شواهد حسابرسی را از طریق اجرای مراحل حسابرسی جمع آوری می کنند تا تحریف های با اهمیت را در صورت های مالی پیدا کنند. هنگامی که حسابرسان تحریف های با اهمیت را پیدا کردند، آنها یا با مدیریت مشتریان برای تعدیل تحریف های مشخص شده ارتباط برقرار می کنند (یعنی تعدیل حسابرسی)، یا آنها تحریف های با اهمیت تعدیل نشده را در قالب اظهار نظر اصلاحی حسابرسی منعکس می کنند. بنابراین، فرایند تحقق کیفیت حسابرسی می تواند به صورت تشخیص، تعدیل و گزارش تحریف های با اهمیت و دستیابی به کیفیت حسابرسی خلاصه شود. اگر مراحل حسابرسی سطح مفهومی فوق را به متغیرهای حسابرسی خاص تبدیل کنیم، می توان آنها را مطابق با تعدیل حسابرسی، اظهار نظر حسابرسی و کیفیت صورت های مالی حسابرسی شده درست کرد. در فرایند تحقق کیفیت حسابرسی، تلاش زیاد برای حسابرسان لازم است تا یک حسابرسی موفق داشته باشند.

اولین تأثیر تلاش حسابرسی بر وقوع تعدیل حسابرسی است. تعدیل زمانی رخ می دهد که دو شرط برآورده شود: (۱) در صورت های مالی پیش از حسابرسی، یک تحریف وجود داشته باشد و (۲) حسابرس تحریف را پیدا کند و به مدیریت مشتری نیاز دارد تا آن را از طریق تعدیل در صورت های مالی تصحیح کند (Lennox et al, 2018).

دومین تأثیر، تأثیر تلاش حسابرسی بر اظهار نظر حسابرسی است. اظهار نظر حسابرسی منعکس کننده مصلحت حسابرسان در مورد ریسک حسابرسی است. به لحاظ تئوری، وقتی حسابرسان هیچ تخلف قابل توجهی را در اطلاعات مالی یک شرکت مشاهده نمی کنند، آنها یک اظهار نظر حسابرسی کامل صادر می کنند. از طرف دیگر، آنها یک اظهار نظر حسابرسی اصلاح شده را صادر می کنند. با این وجود، به دلیل محدودیت ذاتی حسابرسی، از بین بردن ریسک حسابرسی غیرممکن است.

سومین تأثیر، تأثیر تلاش حسابرسی بر کیفیت صورتهای مالی حسابرسی شده است. در عمل حسابرسی، حسابسان با اجرای یک سری روشهای حسابرسی که یک مقدار منابع حسابرسی نیاز دارد، اطمینان پیدا می کنند که صورت های مالی عاری از تحریف عمده هستند.

ارزیابی کیفیت حسابرسی برای سرمایه گذاران با اهمیت و در عین حال هزینه بر است. بنابراین سرمایه گذاران به معیارهای قابل مشاهده برای ارزیابی اتکا خواهند کرد. دوره تصدی، اندازه حسابرس و تخصص حسابرس، شاخص های قابل مشاهده ای هستند که سرمایه گذاران می توانند در ارزیابی کیفیت از آنها استفاده کنند. با توجه به مبانی نظری ذکر شده، عدم تغییر حسابرس در دوره زمانی چهار ساله، می تواند موجب شناخت بیشتر حسابرس از صاحبکار شده و کیفیت حسابرسی افزایش یابد. پژوهش های پیشین ادعا نموده اند که کیفیت حسابرسی بایستی عدم تقارن اطلاعاتی را کاهش و کیفیت افشاهای شرکتی را افزایش بخشد. بدین ترتیب فرضیات پژوهش بدین شکل مطرح می گردد:

۱. بین دوره تصدی حسابرسی و شفافیت شرکتی ارتباط معناداری وجود دارد.
۲. بین امتیاز کنترل کیفیت مؤسسات حسابرسی و شفافیت شرکتی ارتباط معناداری وجود دارد.

۳-پیشینه پژوهش

مطالعات پیشین در مورد کیفیت حسابرسی عمدتاً بر روی خروجی حسابرسی به وسیله اظهارنظر حسابرسی یا کیفیت حسابداری تأکید دارد.

گونگ^۱ و همکاران (۲۰۱۶) از ادغام شرکت حسابرسی در چین استفاده کردند و کاهش قابل توجهی از تلاش حسابرسی ناشی از تلقیق بازار حسابرسی را پیدا کردند، اما آنها بیشتر بر روی عوامل موثر بر تلاش حسابرسی تأکید داشتند تا تأثیر تلاش حسابرسی بر کیفیت حسابرسی. به طور خلاصه، شواهد در مورد پیامدهای اقتصادی تلاش حسابرسی عموماً مبتنی بر بازارهای حسابرسی بالغ در بازارهای توسعه یافته است.

سرهان^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در مطالعه ای با عنوان اجزای پیشین کیفیت حسابرسی در کشورهای MENA: تأثیر کیفیت دولت در سطح شرکت و کشور، کیفیت ممیزی خارجی در کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) تحت تأثیر کیفیت حاکمیت در سطح کشور آن کشورها را بررسی کردند، و نشان دادند که کیفیت دولت و کیفیت حسابرسی خارجی مکمل حمایت از منافع ذینفعان از طریق تضمین امنیت کیفیت حسابرسی بالاتر، بوده است.

هریس^۳ و ویلیامز^۴ (۲۰۱۹) در مطالعه ای با عنوان سیاستگذاری مبتنی بر شواهد در آیین نامه حسابرسی، به تجزیه و تحلیل تاریخی با استناد به تحقیقات دانشگاهی در PCAOB پرداختند و شیوه های تنظیم استاندارد، رویکرد سیاست گذاری در شیوه های تنظیم استاندارد حسابرسی را در زمان های مختلف بررسی کردند.

آسانته آپیاه^۵ (۲۰۱۹) در مطالعه ای با عنوان آیا شدت اعتبار منفی محیطی، اجتماعی و حاکمیت مشتری بر تلاش ممیزی و کیفیت حسابرسی تأثیر می گذارد؟، دریافت که ارتباط بین اعتبار مشهور ESG و کیفیت حسابرسی در درجه اول با افزایش تأخیر در گزارش حسابرسی هدایت می شود، نه با افزایش هزینه حسابرسی. علاوه بر این، اعتبار ESG با تلاش ممیزی همراه است و کیفیت حسابرسی ضعیف را تا سه سال کاهش می دهد. نتایج همچنین نشان می دهد که تلاش ممیزی و تأثیر کیفیت ممیزی در سه مؤلفه ESG متفاوت است.

ماسیاندر^۶ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه ای با عنوان حسابسان خارجی و نظارت بانکی: تئوری و تجربی، تجربه یک بحران مالی با استفاده بیشتر از حسابسان، بویژه در بین بانکهای مرکزی که نقش فزاینده ای در نظارت دارند، را بررسی کردند. نشان دادند که کیفیت حسابرسی بالاتر با افزایش مشارکت حسابسان در نظارت همراه است.

مائو^۷ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه ای با عنوان ممیزی گروهی: آیا کیفیت حسابرسی و قیمت با تصمیم حسابرس رهبر برای قبول مسئولیت مرتبط است؟، به این نتیجه رسیدند که حسابسان اصلی که مسئولیت پذیرش حسابرسی را دارند، ممیزی حسابرسی بالاتری را بر عهده دارند اما ممیزی هایی با کیفیت بالاتر ارائه نمی دهند. این نتایج به تجزیه

1 Gong

2 Sarhan

3 Harris

4 Williams

5 Asante-Appiah

6 Masciandaro

7 Mao

و تحلیل های مختلف اضافه شده است. آنها به بحث در مورد چگونگی تأثیر مشارکت سایر حسابسان بر کیفیت حسابرسی نیز پرداخته اند.

ژیاو^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه ای با عنوان چگونگی تأثیر تلاش ممیزی بر کیفیت حسابرسی، فرایند حسابرسی و چشم انداز خروجی حسابرسی، نشان دادند که تلاش حسابرسی با تأثیرگذاری بر فرایند حسابرسی و بازده حسابرسی نقش مهمی در بهبود کیفیت حسابرسی دارد.

۴- روش و ابزار پژوهش

جامعه آماری مورد نظر پژوهش، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد که نماد آنها در دوره مورد بررسی در تالار اصلی و فرعی بورس اوراق بهادار تهران معامله شده باشد.

گردآوری داده ها در دومرحله انجام شد. در مرحله اول برای تدوین مبانی نظری پژوهش، از روش کتابخانه ای استفاده گردید. در مرحله دوم، داده های مورد نظر که در ارتباط با متغیرهای مطرح شده در مدل های پژوهش هستند، به روش میدانی جمع آوری شد. بدین منظور با استفاده از اطلاعات صورت های مالی موجود در نرم افزار ره آورد نوین و در صورت ناقص بودن با مراجعه مستقیم به صورت های مالی از طریق سایت مرکز مدیریت پژوهش توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس اوراق بهادار، سامانه اطلاع رسانی کدال برای اخذ رتبه های کیفیت افشا، اطلاعات فشرده اخذ شده از کتابخانه بورس و سایت جامعه حسابداران رسمی ایران، داده ها جمع آوری گردید. پس از جمع بندی و انجام محاسبات مورد نیاز، تجزیه و تحلیل نهایی داده ها و نتایج با کمک نسخه ششم نرم افزار EVIEWS انجام شده است.

در پژوهش حاضر از مدل ۱ برای ارزیابی رابطه بین متغیرهای کیفیت حسابرسی و شفافیت شرکتی استفاده می گردد:

$$TRANS = \alpha_0 + \beta_1 TENURE + \beta_2 SCORE + \beta_3 SIZE + \beta_4 GRO + \beta_5 LEV + \beta_6 VOL$$

TRANS: شفافیت شرکتی که بر مبنای سه معیار رتبه کیفیت افشا، کیفیت سود و اختلاف قیمت پیشنهادی خرید و فروش محاسبه می گردد.

TENURE: دوره تصدی حسابرس

SCORE: امتیاز کنترل کیفیت مؤسسات حسابرسی

SIZE: اندازه واحد تجاری

GRO: فرصت های رشد واحد تجاری

LEV: نسبت بدهی واحد تجاری

VOL: نوسان پذیری بازده سهام در دوره سه ماهه پیش از پایان سال مالی

در این پژوهش به منظور اندازه گیری شفافیت از ترکیب سه معیار استفاده شده است. این سه معیار عبارتند از: رتبه کیفیت افشا اعلام شده توسط سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، کیفیت سود و اختلاف میان قیمت پیشنهادی خرید و فروش. طبق سیستم امتیازدهی، به هر سال - شرکت یک امتیاز که از ترکیب سه معیار مذکور ایجاد شده است، اختصاص یافته و به عنوان متغیر وابسته در مدل قرار می گیرد. نحوه تشکیل امتیاز بدین صورت است که شرکت ها در هر سال از نظر هر یک از معیارها به ده طبقه تقسیم می شوند و از ۱ تا ۱۰ رتبه بندی می شوند؛ بدین شکل که شرکت هایی که شفافیت کمتری دارند، ارزش یک و شرکت های دارای بیشترین شفافیت ارزش ده می گیرند. در گام بعد سه رتبه اخذ شده را با هم جمع و آنها را بر ۳۰ تقسیم می کنیم. ارزش شاخص به دست آمده در دامنه ای بین ۰/۱ تا ۱ قرار می گیرد. ارزش های بالاتر معرف شرکت های شفاف تر و ارزش های پایین تر معرف شرکت هایی هستند که شفافیت کمتری دارند.

مطابق ماده ۱۰ دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس اوراق بهادار، سازمان هر سال یکبار مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار را براساس دوگروه معیارهای عادی و تخلفاتی ارزیابی و طبقه بندی نموده و نتایج آن را به عموم اعلام می نماید. معیارهای عادی شامل ارزیابی شرکا، ارزیابی کارکنان موسسه، ارزیابی ساختار و سازمان موسسه، ارزیابی تنوع ارائه خدمات، اطلاع رسانی و موقعیت در بازار حرفه ای و ارزیابی کیفیت خدمات می باشد. معیارهای تخلفاتی شامل سوابق تخلفاتی موسسه طی ۵ سال اخیر و سوابق تخلفاتی شریک موسسه طی ۵ سال اخیر است. امتیاز نهایی هر موسسه حسابرسی از حاصل جمع امتیازهای عادی و تخلفاتی حاصل می شود. شایان ذکر است که امتیازهای تخلفاتی در محاسبه امتیاز نهایی دارای نمره "منفی" می باشد. این دستورالعمل در تاریخ ۹۱/۱۱/۲۸ به تصویب هیأت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید و از تاریخ تصویب لازم الاجرا می باشد. با عنایت به جدید بودن دستورالعمل، عدم ارائه رتبه بندی در طی سالیان پیش و نظر به اینکه سازمان در ارزیابی های خود برای هر موسسه چندین شاخص را در چندین سال مورد توجه قرار می دهد، از تنها امتیاز کنترل کیفیت ارائه شده

تاکنون که توسط جامعه حسابداران رسمی ایران اعلام می‌گردد، به عنوان مبنایی برای کیفیت حسابرسی مؤسسات در دوره زمانی پژوهش استفاده می‌گردد. این امتیاز در چهار رتبه ۱، ۲، ۳ و ۴ وارد مدل می‌شود به صورتی که امتیاز ۴ نشانگر بالاترین کیفیت است. قابل ذکر است که سازمان حسابرسی در این رتبه بندی جای نگرفته است. لذا به منظور وارد شدن در مدل و با توجه به اینکه سازمان به عنوان موسسه بزرگ و دارای حسن شهرت نسبت به سایر مؤسسات شناخته شده است، به سازمان رتبه ۵ اختصاص داده می‌شود.

۵- تحلیل داده های پژوهش

۵-۱- آمار توصیفی

نتایج حاصل از آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱- آماره های توصیفی مربوط به ۳۷۰ مشاهده در تمامی متغیرها

شرح	میانگین	میانه	حداقل	حداکثر	انحراف معیار
شفافیت	۰/۷۸۴۵	۰/۸	۰/۳۶۶	۱	۰/۱۱۵
دوره تصدی	۰/۷۸۶۴	۱	۰	۱	۰/۴۱
رتبه کنترل کیفیت	۴/۲۱	۴	۲	۵	۰/۶۱
اندازه	۲۶/۵۸	۲۶/۴۴	۰	۳۰/۹۶	۱/۹۲
رشد	۱/۳۰۶۸	۱/۱۴۲۵	۰/۵۴	۵/۴۳۶۳	۰/۵۴۸۰
نسبت بدهی	۰/۶۶	۰/۶۶	۰/۱۹۳۲	۱/۹۴۲	۰/۲۱۱۵
نوسان پذیری	۲/۲۸۸	۱/۳۸۳۴	۰	۲۸/۷۸	۲/۹۰۸۵

همان طور که ملاحظه می‌گردد، در دوره مورد بررسی به طور متوسط بیش از دوسوم شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، در طی دوره چهار ساله تغییر حسابرس نداشته‌اند. با توجه به اینکه مقدار میانگین رتبه کنترل کیفیت ۴/۲۱ و میزان حداکثر متغیر مذکور ۵ می‌باشد، می‌توان ادعا نمود که به طور متوسط مؤسسات حسابرسی رتبه کیفیت بالایی داشته‌اند. نظر به اینکه شاخص شفافیت محاسبه شده در بازه‌ای بین صفر و یک قرار می‌گیرد، متوسط شاخص شفافیت ملاحظه شده ۰/۷۸۴۵ نشان دهنده این است که به طور میانگین شفافیت نسبی در شرکت‌ها برقرار است. همچنین میانگین نسبت بدهی بالغ بر ۰/۶۶ می‌باشد. با در اختیار داشتن نتایج حاصله از آمار توصیفی در مورد میزان میانگین و انحراف استاندارد، امکان محاسبه ضریب تغییرات که شاخصی از پراکندگی است، ایجاد می‌شود. ضریب پراکندگی کاربردهایی دارد که انحراف معیار فاقد آن است. کاربرد مهم آن در شرایطی است که در دو یا چند جامعه آماری مورد مقایسه، مشاهدات ناهمگون و نامتجانس وجود داشته باشد. گاهی نیز مقیاس صفت مورد اندازه‌گیری در دو جامعه یکسان است، اما بزرگی مشاهدات آن‌ها به طور قابل ملاحظه‌ای تفاوت دارد. نتایج نشان می‌دهد که در میان متغیرها، متغیر نوسان‌پذیری دارای بیشترین ضریب تغییرات (۱/۲۷) است. این موضوع نشان دهنده آن است که متغیر مذکور طی دوره پژوهش دارای کمترین ثبات و پایداری بوده است. متغیر اندازه شرکت کمترین میزان ضریب تغییرات (۰/۷۲) را به خود اختصاص داده است. البته پایین بودن پراکندگی این متغیر بیشتر به دلیل استفاده از لگاریتم در محاسبه شاخص اندازه در متغیر مذکور است و نه ثبات و پایداری بالای آن.

جدول ۲- ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرها

شرح	شفافیت	دوره تصدی	امتیاز	اندازه	رشد	بدهی	نوسان پذیری
شفافیت	۱	-۰/۰۹۷	-۰/۱۳	-۰/۰۶	۰/۰۳	-۰/۲۴	۰/۰۷
دوره تصدی		۱	۰/۲۸	۰/۱۰	-۰/۱۴	۰/۰۵	-۰/۰۶۹
امتیاز			۱	۰/۱۵	-۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۰۰۴
اندازه				۱	۰/۲	-۰/۱	-۰/۰۳
رشد					۱	-۰/۱۲	-۰/۰۱
بدهی						۱	۰/۰۲
نوسان پذیری							۱

داده‌های پژوهش حاضر شامل عناصر مربوط به داده‌های مقطعی و همچنین داده‌های سری زمانی است. بدین ترتیب هنگام استفاده از مدل رگرسیونی باید تعیین شود که از بین داده‌های ترکیبی یا داده‌های تلفیقی کدام یک می‌تواند رابطه بین متغیر مستقل و وابسته را بهتر بیان کند. برای این منظور، از آزمون چاو (F مقید) استفاده می‌شود.

فرضیه صفر آزمون چاو نشان دهنده استفاده از روش ترکیبی بوده و بیانگر آن است که ضرایب و عرض از مبدأ در شرکت‌های مورد بررسی یکسان است و اثرات مقطعی و زمانی معنادار نیستند. روش ترکیبی برای مواردی که نمی‌توان مسائل را به صورت سری زمانی یا مقطعی بررسی کرد و یا زمانی که تعداد داده‌ها کم است، استفاده می‌گردد. بنابراین رد فرضیه صفر نشانگر آن است که بایستی مدل تلفیقی استفاده گردد. در جدول ۳ نتایج حاصل از آزمون چاو بیان شده است. با توجه به اینکه احتمال آماره F لیمر کمتر از ۵ درصد است، فرض صفر رد می‌شود و مدل تلفیقی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

پس از مشخص شدن روش تخمین داده‌ها به صورت تلفیقی بایستی با انجام آزمون هاسمن از بین دو روش اثرات ثابت و اثرات تصادفی روش مناسب انتخاب گردد. فرض صفر آزمون هاسمن مبنی بر مناسب بودن مدل اثرات تصادفی برای تخمین داده‌های تلفیقی است. به این ترتیب با رد فرضیه صفر از مدل اثرات ثابت استفاده می‌گردد. نتایج حاصل از انجام آزمون هاسمن در جدول ۳ ارائه شده است.

با توجه به اینکه احتمال آماره آزمون هاسمن کمتر از ۵ درصد است، فرض صفر رد می‌شود و به این ترتیب مدل اثرات ثابت برای تخمین داده‌ها مناسب است.

جدول ۳- نتایج آزمون‌های چاو و هاسمن

شرح	مقدار	احتمال
آماره F	۳/۶۲۹۸۷۲	۰/۰۰۰
آماره آزمون هاسمن	۳۸/۴۸۳۸	۰/۰۰۰

در برآورد مدل رگرسیون با رسم نمودار مربوط به باقی مانده‌ها چهار مشاهده پرت ملاحظه گردید که برای رفع اثر این مشاهدات از متغیرهای موهومی استفاده شد. این نوع متغیرهای موهومی مشاهدات پرت را خنثی می‌کنند. حذف مشاهدات با این مفهوم آماری که هر داده‌ای قطعه‌ای مفید از اطلاعات را در بردارد، چندان مطابقت ندارد (بنابراین حذف مشاهدات پرت جایز نمی‌باشد)؛ زیرا این مشاهدات می‌توانند تأثیر جدی روی ضرایب شیب داشته باشند. نتایج حاصل از آزمون فرضیات در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- نتایج آزمون فرضیات

$\varepsilon + \text{VOL} + \beta_1 \text{LEV} + \beta_2 \text{GRO} + \beta_3 \text{SIZE} + \beta_4 \text{SCORE} + \beta_5 \text{TENURE} + \beta_6 \text{TRANS} = \alpha$				
متغیرهای توضیحی		ضریب	آماره t	سطح معناداری
جزء ثابت	α	۰/۹۳۵	۱۱/۱۹	۰/۰۰۰
متغیرهای مستقل	TENURE	۰/۰۳۶	۲/۴۴	۰/۰۱۵
	SCORE	-۰/۰۰۹	-۰/۵۸	۰/۵۶
متغیرهای کنترلی	SIZE	-۰/۰۰۷	-۳/۳۸	۰/۰۰۰۸
	GRO	۰/۰۱۷	۳/۴۵	۰/۰۰۰۶
	LEV	۰/۰۴۳	۱۱/۵۴	۰/۰۰۰
	VOL	۰/۰۰۰۷	۱/۰۳۵	۰/۳
آماره F		۸/۷۵۴		
معناداری مدل		۰/۰۰۰		
آماره دوربین واتسون		۲/۳		
R ^۲		۰/۷۱		
R ^۲ تعدیل شده		۰/۶۳		

با توجه به مقدار ضریب دوره تصدی ۰/۰۳۶ و سطح معناداری آماره t، در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان ادعا نمود که رابطه مثبت و معنی‌داری میان کیفیت حسابرسی و شفافیت شرکتی وجود دارد. به عبارت دیگر هر چه میزان دوره تصدی کوتاه‌تر و میزان تغییرات حسابرسان بیشتر باشد، شفافیت شرکتی کاهش می‌یابد.

همچنین با توجه به سطح معناداری به دست آمده برای متغیر امتیاز کنترل کیفیت مؤسسات حسابرسی، بر خلاف انتظار فرض H0 مبنی بر نبود رابطه معنی‌دار این متغیر و شفافیت پذیرفته شده و متغیر مذکور از مدل خارج می‌شود.

شواهد حاصله از ضریب اندازه واحد تجاری و سطح معناداری ۰/۰۰۰۸ موید آن است که میان اندازه شرکت و شفافیت رابطه معکوسی برقرار است.

با توجه به میزان ضریب متغیر رشد ۰/۰۱۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۰۶ می‌توان در سطح اطمینان ۹۵٪ بیان نمود که رابطه مثبت و معنی‌داری میان رشد و شفافیت شرکتی وجود دارد. مقدار ضریب مربوط به بدهی ۰/۰۴۳ و احتمال آماره t در سطح اطمینان ۹۵٪ بیانگر وجود رابطه مثبت و معنی‌دار میان سطح بدهی و شفافیت است. بدین معنی که هرچه سطح بدهی افزایش یابد، شفافیت بهبود می‌یابد.

علت حصول چنین نتیجه‌ای را می‌توان در تئوری علامت‌دهی جستجو نمود. مطابق با تئوری علامت‌دهی حتی شرکت‌هایی که در وضعیت مالی مناسبی به سر نمی‌برند، برای گزارش نتایج خود انگیزه خواهند داشت. در مورد متغیر نوسان‌پذیری می‌توان گفت در سطح اطمینان ۹۵٪ میان نوسان‌پذیری و شفافیت رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

۵-۲- تحلیل نحوه تأثیر تلاش حسابرسی

تلاش حسابرسی درونزاد می‌باشد. این تلاش را می‌توان با مشخصات مشتریان از جمله اندازه مشتری، پیچیدگی کسب و کار و ریسک عملیات تعیین کرد. با این حال، این را می‌توان با مشخصات حسابرسان همچون اندازه شرکت حسابرسی، دوره تصدی شرکت حسابرسی و چرخش اجباری شرکای حسابرسی تعیین کرد. بعلاوه، تلاش حسابرسی در طول زمان مداوم است و تلاش حسابرسی سال قبل به تلاش حسابرسی سال جاری مربوط است. برای بررسی مسئله درونزادی، تلاش حسابرسی غیرعادی را براساس ایده‌های اقلام تعهدی غیرعادی و دستمزد حسابرسی غیرعادی برآورد می‌کنیم. مدل تلاش حسابرسی را بصورت زیر برآورد می‌کنیم:

$$EFFORT = \phi_0 + \phi_1 LagEFFORT + \phi \sum CONTROLS + \varepsilon$$

متغیر وابسته EFFORT، تلاش حسابرسی سال جاری را ارزیابی می‌کند. یکی از عوامل تعیین‌کننده تلاش حسابرسی سال جاری، تلاش حسابرسی سال قبل است (LagEFFORT). عوامل تعیین‌کننده دیگر مشابه متغیرهای کنترل معادله ۲ می‌باشند. معادله ۵ را برای هر سال صنعتی برآورد می‌کنیم و باقیمانده معادله ۵، تلاش حسابرسی غیرنرمال (Ab_EFFORT) می‌باشد. جدول ۵ نتایج رگرسیون را گزارش می‌کند. زمانیکه ما تحلیل را با تلاش حسابرسی غیرنرمال تکرار می‌کنیم، استنباط‌های ما تغییری نمی‌کنند.

جدول ۵- تلاش حسابرسی غیر عادی به عنوان متغیر مستقل

	(1) ADJUST	(2) MAO	(3) DA_ABS
Ab_EFFORT	0.1588*** (3.19)	-0.0006 (-0.00)	-0.0004** (-1.99)
کنترل‌ها	Yes	Yes	Yes
اثرات ثابت صنعت	Yes	Yes	Yes
اثرات ثابت سال	Yes	Yes	Yes
N	6771	6335	6784
Pseudo-R ²	0.0690	0.4232	-0.0434
Wald Chi ² /F	309.85	528.94	30.32
Prob. > Chi ² /F	0.0000	0.0000	0.0000

حسابرسان در زمینه مشکل و ریسک کار حسابرسی انتظاراتی داشته و احتمالاً بازده کار خود را در طول فرایند حسابرسی و برای مشتریان مختلف، جهت کاهش ریسک حسابرسی به سطح قابل قبول در زمان محدود بهبود بخشند. همزمان، به خاطر پیچیدگی مبادلات، کیفیت صورتحساب مالی قبل از حسابرسی چنین مشتریانی نسبتاً پایین است که برای ارتقاء کیفیت صورتحساب مالی از طریق تلاش حسابرسی، توانایی بیشتری به حساب‌رسان می‌دهد. بنابراین، وقتی که مشتریان بیشتر هستند، انتظار داریم که تلاش حسابرسان نقش مهمی در بهبود کیفیت حسابرسی بازی کند. با این حال، درک کامل عملیات مشتریان مختلف، ارزیابی دقیق ریسک صورتحساب‌های اشتباه و کشف صورتحساب‌های اشتباه بالقوه مشکل است. بنابراین، در سطح مشابه از تلاش حسابرسی، بهبود کیفیت حسابرسی محدود به مشتریان مختلف تر خواهد بود. بعلاوه، حساب‌رسان در مورد مشتریان مختلف، تلاش‌های حسابرسی بیشتری می‌کنند و کاهش سود می‌تواند تأثیر تلاش حسابرسی بر کیفیت حسابرسی را کاهش دهد. بنابراین، انتظار داریم که تلاش حسابرسی نقش کمتر مهمی در بهبود کیفیت حسابرسی به هنگام مختلف بودن مشتریان بازی کند. انتظار داریم که وقتی شرکت‌های حسابرسی بزرگتر هستند، تلاش حسابرسی نقش مهمی در بهبود کیفیت حسابرسی بازی خواهد کرد. با این حال، کیفیت حسابرسی شرکت‌های حسابرسی بزرگ، جای بهبود کمتری برای حساب‌رسان باقی می‌گذارد. بعلاوه،

مشتريان حسابرسي شده توسط شرکتهای حسابرسي بزرگ معمولاً متفاوت تر از مشتريان حسابرسي شده با شرکتهای حسابرسي کوچک می باشند. حسابرسان شرکتهای حسابرسي بزرگ، تلاش حسابرسي خود را افزایش می دهند، ولی کاهش سود باعث کاهش اثر تلاش حسابرسي بر کیفیت حسابرسي می شود. بنابراین، ما انتظار داریم که وقتی شرکتهای بزرگتر می باشند، تلاش حسابرسي نقش مهمی در بهبود کیفیت حسابرسي داشته باشد.

جدول ۶ نتایج رگرسیون را نشان می دهد. ما دریافتیم که وقتی متغیر وابسته ADJUST یا DA_ABS می باشد، ضرایب EFFORT شرکتهای حسابرسي بزرگ نسبت به شرکتهای حسابرسي کوچک کمتر هستند. نتایج نشان می دهند که وقتی شرکتهای حسابرسي بزرگتر هستند، تاثیر تلاش حسابرسي بر تعديل حسابرسي و کیفیت صورتحساب مالی حسابرسي شده کاهش می یابد. بعلاوه، تاثیر تلاش حسابرسي بر اظهارنظر حسابرسي برحسب اندازه شرکت حسابرسي متفاوت، تفاوت معنی داری ندارد. نتایج نشان می دهند که تاثیر تلاش حسابرسي بر کیفیت حسابرسي زمانی کاهش می یابد که شرکتهای حسابرسي بزرگتر باشند و این، ناشی از امکان کمتر حسابرسان در زمینه بهبود کیفیت می باشد.

جدول ۶: تاثیر اندازه شرکت حسابرسي

	ADJUST		MAO		DA_ABS	
	(1) بزرگ	(2) کوچک	(3) بزرگ	(4) کوچک	(5) بزرگ	(6) کوچک
EFFORT	0.1299*** (2.78)	0.2590*** (5.79)	-0.0019 (-0.01)	-0.0204 (-0.19)	-0.0003 (-0.28)	-0.0045*** (-2.95)
کنترل ها	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
الرات ثابت صنعت	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
الرات ثابت سال	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
N	3626	4207	3114	3981	3626	4207
Pseudo-R ²	0.1269	0.0333	0.4901	0.4213	-0.0607	-0.0835
Wald Chi ² /F	321.42	125.70	333.40	429.36	269.47	7.54
Prob. > Chi ² /F	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
آزمون تفاوت ضرایب: EFFORT						
Chi ²	3.97**		0.01		5.03**	
p-value	[0.0463]		[0.9210]		[0.0249]	

۶- نتیجه گیری

حسابرسي به عنوان یک مکانیزم خارجی حاکمیت شرکتي نقش مهمی ایفا می کند و تأثیر حاکمیتی حسابرسي به طور مستقیم در کیفیت حسابرسي منعکس می شود. در این مطالعه رابطه بین تلاش حسابرسي و کیفیت حسابرسي از دیدگاه فرآیند حسابرسي و نتایج حسابرسي، با استفاده از مجموعه داده های منحصر به فرد بررسی شدند. نتایج نشان داد که تلاش حسابرسي به طور معناداری احتمال تعدیلات حسابرسي (به ویژه تعديل رو به پایین حسابرسي) را افزایش می دهد، که این موضوع بیشتر مانع از مدیریت سود مشتريان شده (که این نیز عمدتاً در مهار مدیریت سود مثبت منعکس می شود) و باعث بهبود کیفیت صورت های مالی حسابرسي شده، می شود. همسو با یافته های مربوط به احتمال بالای تعديل حسابرسي و کیفیت بالای صورت های مالی حسابرسي شده، مشخص شد که تلاش حسابرسي تاثیر معنی داری بر صدور اظهارنظر مشروط حسابرسي ندارد ولی احتمال صدور اظهارنظر مشروط حسابرسي در نبود تعديل حسابرسي بیشتر است. بعلاوه، تاثیر تلاش حسابرسي بر کیفیت حسابرسي زمانی کاهش می یابد که مشتريان متفاوت تر باشند و شرکتهای حسابرسي بزرگتر باشند. شواهد نشان میدهند که تلاش حسابرسي در بهبود کیفیت حسابرسي نقش مهمی بازی می کند.

با توجه به نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول می توان ادعا نمود که بین دوره تصدی حسابرسي و شفافیت شرکتي ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. این نتیجه مطابق انتظار بوده و مبین آن است شرکتهایی که حسابرسي آن ها در دوره زمانی چهار سال تغییری نکرده است، رتبه شفافیت شرکتي برتری نسبت به شرکتهایی داشته اند که در دوره های زمانی چهار سال ناگزیر به تغییر حسابرسي مستقل شده اند. به بیان دیگر، نتیجه حاصله نشان دهنده اثربخشی بیشتر خدمات حسابرسي مستقل در کاهش پیامدهای نظریه نمایندگی، بهبود کیفیت افشا و نقدینگی سهام در شرکتهایی است که حسابرسي خود را در دوره زمانی چهار سال تغییر نداده اند. بنابراین فرضیه اول پژوهش رد نمی گردد.

اما نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم نشان داد که بین امتیاز کنترل کیفیت مؤسسات حسابرسي و شفافیت شرکتي ارتباط معناداری وجود ندارد. استدلال شواهد یافت شده را از دو جنبه می توان تبیین نمود. از دیدگاه روش شناختی، بر خلاف بسیاری تحقیقات داخلی در این پژوهش فرض گردید که "نمی توان ادعا نمود سازمان حسابرسي تنها موسسه ای است که حسابرسي های

صاحبکاران را به گونه‌ای انجام می‌دهد که صورت‌های مالی از شفافیت لازم و کافی برخوردار باشند". از این رو با توجه به نظام رتبه بندی که مطابق دستورالعمل مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس الزام گردیده است، پژوهش حاضر سعی نمود تا با در نظر گرفتن این رتبه در مدل پژوهش از تفکیک نمودن فردی سازمان حسابرسی از سایر مؤسسات تا حدی پیش‌گیری نماید. اما موضوعی که در رتبه بندی وجود دارد و می‌تواند به عنوان محدودیتی بر سر نتایج مورد انتظار باشد، این است که از مجموع ۲۲۷ مؤسسه حسابرسی معتمد ۱۲۰ مؤسسه رتبه برتر یعنی الف و ۷۷ مؤسسه رتبه ب را اخذ نموده‌اند و تنها ۳۰ مؤسسه در گروه سوم و چهارم قرار دارد. کثرت وجود مؤسسات در گروه الف می‌تواند بیانگر عدم توانایی در شناخت تمایز میان مؤسسات باشد. در این راستا لزوم توجه به تعیین معیارهای دقیق‌تر به منظور تفکیک هر چه بیشتر کیفیت حسابرسی مؤسسات از یکدیگر، منطقی است. از سویی دیگر این نتیجه می‌تواند ناشی از تأثیر گذاری سازه‌های مختلف بر شفافیت شرکتی باشد. با توجه به در نظر گرفتن شاخصی عملیاتی در حوزه بازار علاوه بر شاخص‌های مالی برای اندازه‌گیری شفافیت، عدم وجود ارتباط معنادار ممکن است برخاسته از عدم مؤثر بودن فعالیت مؤسسات حسابرسی در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی میان فعالان بازار باشد. محدودیت‌های اصلی پژوهش، عدم امکان استفاده از رتبه‌بندی مؤسسات حسابرسی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار به دلیل تصویب و اجرایی شدن دستورالعمل مذکور در سال ۱۳۹۱ و عدم تفکیک مناسب مؤسسات حسابرسی در امتیاز کنترل کیفیت فعلی است.

پژوهش حاضر به بسط آثاری می‌پردازد که نحوه تأثیر تلاش حسابرسی بر کیفیت حسابرسی در بازارهای نوظهور را بررسی می‌کند. نتایج در زمینه بهبود بازده بازار حسابرسی نکاتی ارائه می‌دهد و پیشنهاد می‌دهد که تنظیم کنندگان به تلاش حسابرسی شرکت‌های حسابرسی توجه کرده و آنها را به سرمایه گذاری در زمینه منابع حسابرسی کافی و بهبود کیفیت حسابرسی ترغیب کرده و تحقق اهداف حسابرسی جهت ارتقاء توسعه اقتصاد از طریق حسابرسی با کیفیت بالا را تضمین کنند.

با توجه به نتایج ذکر شده، به مؤسسات مالی و اعتباری، نهادهای قانون گذار، سازمان بورس و سرمایه گذاران پیشنهاد می‌شود هنگام ارزیابی شفافیت شرکتی، به دوره تصدی حسابرسان به عنوان نماینده‌ای از کیفیت حسابرسی توجه داشته باشند. تدوین مستمر مقررات لازم با استفاده از تجربه حسابرسان به منظور بهبود محتوی گزارشات مالی، تقویت طبقه‌بندی مؤسسات حسابرسی بر اساس معیارهای مربوطه و ایجاد رقابت میان آنان برای اخذ رتبه برتر و ارائه خدمات با کیفیت، تعیین راهکارهایی به منظور نظارت اثر بخش و مستمر حسابرسان و استفاده از دانش و تجربه بورس‌های منطقه در زمینه شفاف سازی و بومی سازی آنها با توجه به شرایط حقوقی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌تواند در بهبود شفافیت اطلاعاتی تأثیر بسزایی داشته باشد.

منابع

1. B. Asante-Appiah.(2019), Does the severity of a client's negative environmental, social and governance reputation affect audit effort and audit quality?, J. Account. Public Policy, <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2019.106713>.
2. Qihui Gong, Oliver Zhen Li, Yupeng Lin, Liansheng Wu.(2016); On the Benefits of Audit Market Consolidation: Evidence from Merged Audit Firms. The Accounting Review 1 March 2016; 91 (2): 463-488. doi: <https://doi.org/10.2308/accr-51236>.
3. Xianjie He, S. P. Kothari, Tusheng Xiao, Luo Zuo.(2018); Long-Term Impact of Economic Conditions on Auditors' Judgment. The Accounting Review 1 November 2018; 93 (6): 203-229. doi: <https://doi.org/10.2308/accr-52009>.
4. M. Kathleen Harris and L. Tyler Williams.(2019), Evidence-based policymaking in auditing regulation: An historical analysis of academic research citation in PCAOB standard-setting practices, J. Account. Public Policy, <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2019.05.003>.
5. J. Mao, M. Ettredge and , Group audits.(2020): Are audit quality and price associated with the Lead auditor's decision to accept responsibility?, J. Account. Public Policy, <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2020.106718>.
6. Donato Masciandaro*, Oana Peiab, Davide Romelli.(2020). Banking supervision and external auditors: Theory and empirics. Journal of Financial Stability, ISSN: 1572-3089, Vol: 46, Page: 100722. DOI10.1016/j.jfs.2019.100722.
7. Ahmed A. Sarhana,c,*, Collins G. Ntim, Basil Al-Najjar.(2019). Antecedents of audit quality in MENA countries:The effect of firm- and country-level governance quality. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. 35. Page: 85-107.
8. Xiao, T., et al.(2020). How audit effort affects audit quality: An audit process and audit output perspective. China Journal of Accounting Research (2020), <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2020.02.002>.

رقابت در بازار محصول، بهره‌وری و اشتغال

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۵/۰۹

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۱۷

کد مقاله: ۷۴۹۴۶

حسین کاظمی^۱، مریم قطبی زاده^{۲*}

چکیده

تحقیق حاضر در راستای مبانی تئوریک مبحث رقابت بازار محصول به بررسی و ارزیابی نرخ رشد محصول، بهره‌وری و اشتغال در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته است. تحقیق حاضر تحقیق توصیفی و پژوهشی کاربردی است. با توجه به قلمرو مکانی و زمانی، جامعه آماری پژوهش شامل شرکت‌های تولیدی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران از ۱۳۹۱/۱۲/۲۹ تا ۱۳۹۷/۱۲/۲۹ بوده و بدین ترتیب نمونه آماری در این تحقیق ۱۲۰ شرکت می‌باشد. جهت بررسی ارتباط میان متغیرهای این تحقیق بهره‌وری کل، رشد اشتغال و رشد دستمزد به عنوان متغیر مستقل و نرخ رشد محصول به عنوان متغیر وابسته و صادرات نیز به عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته شد و رابطه هر یک از شاخص‌ها با یکدیگر مورد بررسی قرار گرفت. به این ترتیب چهار فرضیه تدوین شد و داده‌های مرتبط جمع‌آوری شد. جهت بررسی فرضیه‌های این پژوهش از نرم‌افزار Eviews 10 استفاده شده است. همچنین جهت بررسی ارتباط میان متغیرهای این تحقیق از آزمون چاو و نیز رگرسیون استفاده شد.

واژگان کلیدی: رقابت بازار محصول، نرخ رشد محصول، بهره‌وری، اشتغال

۱- استادیار، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین، گروه حسابداری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران
۲- کارشناسی ارشد حسابداری مدیریت دانشگاه غیردولتی سهروردی، قزوین، ایران (نویسنده مسئول) Maryghotbizadeh@gmail.com

۱- مقدمه

آنچه در دنیای امروز شرکت‌ها را از چند دهه قبل متمایز می‌کند، محیط ناپایدار و رقابت روزافزون برای جذب منابع محدود است. براساس مطالعات اخیر، تصمیمات تأمین منابع مالی شرکت، هم از عوامل داخلی و هم از فعالیت‌های گروه‌های خارج از مرزهای شرکت تأثیر می‌گیرد؛ بنابراین، توجه به بازار رقابت در تعیین روش تأمین مالی مناسب برای افزایش بازده و ادامه ی حیات شرکت‌ها اهمیت دارد و از عوامل اصلی رشد و پیشرفت آنها محسوب می‌شود (طوریان، ۲۰۰۹)؛ ازاین‌رو، لازم است مدیران شرکت‌ها برای انتخاب بهترین ترکیب سرمایه، هنگام گرفتن تصمیمات مالی، به رقابت‌پذیری به‌منزله ی وسیله‌ای برای دستیابی به عملکرد مطلوب توجه کنند (خدادادی و آقاجری، ۲۰۰۹).

در دنیای پرتلاطم رقابتی امروز، کسب و حفظ مزیت رقابتی شرط بقا و عملکرد بالای شرکت‌های مختلف تولیدی و خدماتی است. رقابت بازار محصول تأثیری عمده بر استراتژی‌های شرکت و مکانیسم‌های مدیریت داخلی دارد. شلیفر و ویشنی (۱۹۹۷) معتقدند که «رقابت بازار محصول قدرتمندترین نیرو در کارایی اقتصاد در دنیا است». رقابت احتمال اینکه شرکت‌ها با هزینه‌های بالا را به ورشکستگی بکشاند، افزایش می‌دهد. ترس از ورشکستگی مشوقی قوی برای مدیران برای انجام تلاشهایی برای رقابتی ماندن است. در ادبیات راهبردی نیز بیان می‌شود که حفظ و بقای شرکت‌ها در محیط رقابتی، راهی جز کسب مزیت رقابتی برای آنها باقی نمی‌گذارد و کسب مزیت رقابتی به منزله ی قدرت بازاری شرکت‌ها است (عباس‌زاده، ۲۰۱۴). رقابت‌پذیری به‌منزله ی توانایی اقتصادی بنگاه برای ثابت نگاه‌داشتن و افزایش سهم خود در بازارهای ملی و بین‌المللی تعریف می‌شود. به‌طور معمول این استدلال وجود دارد که هرچه سهم بازار نسبت به سایر رقبای تجاری در صنعت زیاده‌تر باشد، شرکت برای به‌دست‌آوردن سهم فروش و تأمین مالی با تعداد رقبای بیشتری روبه‌رو می‌شود. در نتیجه هرچه تعداد رقبای در صنعت بیشتر باشد، رقابت در آن صنعت نیز شدت بیشتری می‌یابد (خدادادی و آقاجری، ۲۰۰۹). در ادبیات رقابتی عنوان می‌شود که رقابت فشرده ی بازار محصول سبب ایجاد انگیزه در مدیران برای عملکرد کارا می‌شود (آلن و گاله، ۲۰۰۰). در همین زمینه کیوز (۱۹۸۰) بیان می‌کند که رقابت، مدیران را به سمت ارتباط بیشتر با سهامداران و افزایش کارایی سوق می‌دهد.

۲- تعریف، اهمیت و هدف پژوهش

رقابت بازار محصول اغلب به عنوان محرک اصلی بهره‌وری و رشد اقتصادی ذکر شده است و بنابراین قطعه مهمی در معمای تقویت عملکرد اقتصادی است. ارزیابی سطح فعلی رقابت در بازار برای آگاهی از توصیه‌های سیاست از اهمیت بسیاری برخوردار است. ساختار بازار تنها یک بازتاب بالقوه رقابت است و ارزیابی دقیق تر نیاز به فراتر از ساختار دارد تا درک و تعامل شرکت را درک کند. به ویژه، این امر مستلزم درک عملکرد شرکت‌ها از قدرت بازار است. به طور معمول، قدرت بازار به درجه ای گفته می‌شود که یک بنگاه قادر به حفظ قیمت‌های خود بالاتر از هزینه‌های حاشیه‌ای برای یک دوره زمانی پایدار باشد. این اقدام انگیزه‌هایی را برای پیشرفت در بهره‌وری و نوآوری ایجاد می‌کند و نتایج اقتصادی را هدایت می‌کند.

بدست آوردن اندازه گیری از رشد نرخ اجناس یک شرکت (قیمتی که نسبت به هزینه حاشیه در نظر گرفته شده است) می‌تواند راهی بهتر برای درک قدرت بازار نسبت به نزدیکان موجود در رقابت باشد. یکی از مواردی که همه سازمان‌ها و حتی انسان‌ها به آن توجه دارند، موضوع بهره‌وری است، اینکه سازمانشان و یا اصلاً خودشان بهره‌وری بالایی داشته باشند. اگر در تعریفی ساده بخواهیم بهره‌وری را در سازمانی توضیح دهیم، یعنی میزان خروجی و سود سازمان نسبت به هزینه‌ها.

رشد اقتصادی نیازمند استفاده حداکثری و بهینه از منابع تولید است و یکی از منابع با اهمیت و مهم در اقتصاد نیروی انسانی است. نیروی انسانی نقشی دو گانه در برنامه ریزی‌های اقتصادی ایفا می‌کند، زیرا از یکسو، به عنوان عامل توسعه و از سوی دیگر به عنوان هدف توسعه مطرح است. مسائل مربوط به نیروی انسانی هم جنبه اقتصادی و هم جنبه غیراقتصادی دارند؛ بنابراین در برنامه ریزی کلان نیروی انسانی اهمیت چشمگیری یافت. در واقع اشتغال از جمله متغیرهای اقتصادی و اجتماعی است که در دوره‌های مختلف زمانی در تمام کشورهای جهان مورد توجه بوده و از دغدغه‌های سیاستمداران و اقتصاددانان هر کشوری محسوب می‌شود. هدف کلی این پژوهش مطالعه تأثیر رقابت بازار محصول بر رشد بهره‌وری و رشد اشتغال و میزان رشد دستمزد در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

۳- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی: بین رقابت در بازار محصول و نرخ رشد محصول ارتباط مستقیم وجود دارد.
فرضیات فرعی:

۱- بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری ارتباط مستقیم وجود دارد.

- ۲- بین نرخ رشد محصول و رشد اشتغال ارتباط مستقیم وجود دارد.
- ۳- بین نرخ رشد محصول و رشد دستمزد ارتباط مستقیم وجود دارد.

۴- قلمرو تحقیق

این پژوهش از نظر قلمرو تحقیق شامل سه بعد زیر می باشد.

قلمرو موضوعی: تأیید رابطه ی رقابت بازار محصول و رشد بهره‌وری و رشد اشتغال و میزان رشد دستمزد در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد.

قلمرو مکانی: شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد.

قلمرو زمانی: محدوده زمانی اجرای این تحقیق بین سال‌های ۱۳۹۱ تا پایان سال ۱۳۹۷ می باشد.

۵- تعریف تئوری متغیرها

رقابت در بازار محصول: رقابت پذیری به معنی توانایی شرکت در ماندگاری در بازار کسب و کار، محافظت از سرمایه های مختلف شرکت، به دست آوردن (بازگشت) سرمایه ها و تضمین شغل ها در آینده، تعریف شده است. رقابت در بازار محصول به عنوان قوی ترین نیرویی که اقتصاد را به سمت کارایی هدایت می کند، تلقی می شود و رقابت پذیری به معنی توانایی شرکت در ماندگاری در بازار کسب و کار، محافظت از سرمایه های مختلف شرکت، به دست آوردن (بازگشت) سرمایه ها و تضمین شغل ها در آینده تعریف شده است.

نرخ رشد محصول: به افزایش سالانه فروش محصول و یا جمعیت بازار آن گفته می‌شود. نرخ رشد بازار به عنوان عاملی برای ارزیابی عملکرد یک محصول خاص در یک بازار خاص در نظر گرفته می‌شود.

بهره‌وری کل: بهره‌وری رابطه بین حجم یا ارزش تولید انجام شده با امکانات و منابع مورد استفاده را توصیف و تبیین می کند و استفاده موثر و بهینه از منابع موجود را به منظور تولید کالا یا خدمات نشان می دهد. بطور کلی بهره‌وری رابطه بین تولید و مصرف را نشان می دهد. به دیگر سخن، بهره‌وری عبارت است از به‌دست آوردن حداکثر سود ممکن با بهره‌گیری و استفاده بهینه از نیروی کار، توان، استعداد و مهارت نیروی انسانی، زمین، ماشین، پول، تجهیزات، زمان، مکان و... به منظور ارتقای رفاه جامعه. بهره‌وری به نسبت کار انجام شده به کاری که باید انجام می‌شده اطلاق می‌شود. می‌توان گفت برای نخستین بار لغت « بهره‌وری » را فردی به نام « کوئیزی » در سال ۱۷۷۶ (میلادی) به کار بُرد. بیش از یک قرن بعد، یعنی در سال ۱۸۳۳ (میلادی)، فردی به اسم « لیتِر » بهره‌وری را « قدرت و توانایی تولید کردن » تعریف کرد. باید توجه داشت که واژه بهره‌وری با گسترش انقلاب صنعتی و جهت افزایش سودمندی حاصل از نیروی کار، سرمایه و مواردی از این دست گسترش یافت. به نظر می‌رسد که بهترین تعریف برای بهره‌وری، به‌دست‌آوردن حداکثر سود ممکن و استفاده از نیروی بهینه در مقابل هزینه صرف شده باشد.

رشد اشتغال: با توجه به اینکه تقاضای نیروی کار تابعی مشتق شده از سطح تولید کالا و خدمات است، انتظار می‌رود رونق یا رکود در بازار کالا (دوره‌های تجاری) بر عملکرد بازار کار موثر باشد. رشد اشتغال وضعیتی است که در آن رشد اشتغال نسبت به رشد سطح تولید اتفاق می افتد.

رشد دستمزد: درصد افزایش سالانه دستمزد که توسط شورای عالی کار تصویب می شود. در اقتصاد دستمزد تعریف خاص خود را دارد و عوامل موثر در تعیین آن عوامل خاصی هستند. از این بعد، همان طور که هر کالایی قیمتی دارد، کار نیز به منزله یکی از عوامل تولید دارای قیمت است؛ به عبارت دیگر در بازار کار کارگر نیروی کار خود را به فروش می‌گذارد و کارفرما در این بازار است که کار مورد نیاز خود را تامین می‌کند و در این بازار است که کار قیمت خود را پیدا می‌کند.

۶- تحقیقات مرتبط با پژوهش

آنچه که قابل ذکر است این است که تاکنون تحقیق و پژوهشی همچون عنوان مطرح شده کنونی انجام نپذیرفته است و بررسی پژوهش های انجام شده در دسترس در داخل و خارج از کشور نشان می دهد که تاکنون پژوهشی به بررسی همه متغیرهای این پژوهش با همدیگر انجام نشده است.

خدماتی پور و برزایی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه رقابت بازار محصول با ساختار هیئت مدیره و کیفیت افشاء ذکر می کنند که منظور از رقابت در بازار محصول این است که شرکت‌های مختلف در تولید و فروش کالا رقابت تنگاتنگی دارند و کالاهای آنها نسبت به یکدیگر برتری چندانی ندارند، زیرا اگر غیر از این باشد بازار به سمت انحصار یا انحصار چند جانبه تمایل پیدا می کند.

رضایی و نامداری (۱۳۹۵) به بررسی تأثیر رقابت در بازار محصول بر رابطه‌ی میان مدیریت ریسک یکپارچه و عملکرد شرکت ها پرداختند و نتایج پژوهش آنها نشان داد، میان مدیریت ریسک یکپارچه و عملکرد شرکت ها رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد و رقابت در بازار محصول تأثیر مثبت و معناداری بر این رابطه می‌گذارد.

سپاسی، کاظم پور، شعبانی و مازویی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان رقابت در بازار محصول، تأثیر آن بر سه معیار در تصمیم‌گیری مطرح می‌کنند که شرکت‌ها برای گرفتن سهم بازار و مشتریان بیشتر در بازار محصولات با یکدیگر رقابت می‌کنند و افزایش درجه‌ی رقابت، ناطمینانی در عملکرد شرکت را افزایش می‌دهد.

نیکل (۱۹۹۶) معتقد است مجموع عوامل مربوط به رشد و بهره‌وری در شرکت‌های انگلیسی به طور مستقیم با معیار رشد رقابت ارتباط دارد. نیکل در مقاله خود با بررسی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس انگلیس به این باور رسیده است که افزایش و تقویت عوامل رشد و بهره‌وری حتماً منجر به افزایش رقابت خواهد شد.

اشلیفر و ویشنی (۱۹۹۷) و گریفیس (۲۰۰۱) نیز بر این امر تأکید کردند که افزایش رقابت بازار محصول سبب افزایش بهره‌وری می‌شود در حقیقت اگر بتوان رقابت در بازار محصول را به طور مثبت تقویت کرد و گسترش داد به نحوی که درصد بالایی از مشاغل را وارد این رقابت کند با حداکثر بهره‌وری روبرو خواهیم شد.

کیم، لیم و پارک (۲۰۰۸) به بررسی رابطه ارتقاء بهره‌وری با اشتغال، تحت تأثیر تکانه‌های فن آوری ارتقاء دهنده بهره‌وری در کشور کره جنوبی به عنوان یک کشور در حال توسعه پرداختند.

چن مالی، ماری (۲۰۱۴) بیان کرده‌اند که به طور کلی رقابت در بازار محصول به منزله‌ی سازوکاری راهبردی عمل می‌کند و انگیزه‌ی مدیران را برای کاهش هزینه‌های تولید و جلوگیری از واگذاری سهم بازار به رقبا و جلوگیری از خطر ورشکستگی افزایش می‌دهد. رقابت در بازار محصول، بر انگیزه‌های مدیریت برای بهبود نوآوری و بازده محصول تأثیر می‌گذارد و رشد عملکرد را از طریق تحریک نوآوری و بهبود بهره‌وری ارتقاء می‌دهد.

دودا و نیمان و کریم (۲۰۱۹) بیان می‌کنند که شرکت‌هایی که سهم فروش بالاتری دارند و شرکت‌های بزرگتر (از نظر تعداد کارمندان) رشد نرخ محصولات بالاتری نیز دارند و به نظر می‌رسد دارای قدرت (قیمت‌گذاری) بازار بالاتری هستند. در همین حال، بنگاه‌هایی که توان صادرات نسبتاً بالایی دارند (بیش از ۲۵ درصد از فروش) رشد نرخ محصول پایین‌تری را نشان می‌دهند اما قدرت بازار بالاتری دارند.

۷- روش پژوهش، جامعه و نمونه آماری

پژوهش‌های حسابداری عموماً در گروه پژوهش‌های اثبات‌گرایی قرار می‌گیرد؛ زیرا پژوهشگران حسابداری معمولاً با این پیش‌فرض که مفاهیم و واقعیات به صورت عینی در دنیای خارجی وجود دارد و با انواع روشهای آماری، مشاهده و... قابل اندازه‌گیری هستند، اقدام به انجام پژوهش خویش می‌نمایند. آنان آگاهانه یا ناآگاهانه معتقد به استقلال آزمون‌کننده و آزمودنی از یکدیگر می‌باشند. البته این شیوه غالباً در پژوهش‌های حسابداری به صورت روزافزون مورد انتقاد واقع شده‌اند؛ اما صرف نظر از آسیب‌شناسی پژوهش‌های مزبور، پژوهش حاضر در طبقه رویکردهای اثبات‌گرایی قرار می‌گیرد.

این پژوهش از لحاظ روش‌شناسی از نوع همبستگی و از لحاظ هدف کاربردی می‌باشد. همچنین از آنجا که این نوشتار به توصیف آنچه که هست یا توصیف شرایط موجود بدون دخل و تصرف (و نه به الزام و توصیه خاص) و با توجه به آن که قضاوت‌های ارزشی در این پژوهش کم‌رنگ است، پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های توصیفی حسابداری به شمار می‌رود. همچنین پژوهش حاضر به لحاظ معرفت‌شناسی از نوع تجربه‌گرا، سیستم استدلال آن استقرایی و به لحاظ نوع مطالعه میدانی - کتابخانه‌ای با استفاده از اطلاعات تاریخی به صورت پس‌رویدای (یعنی استفاده از اطلاعات گذشته) می‌باشد.

جامعه آماری مربوط به این تحقیق شامل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار می‌باشد که شرایط زیر را دارا باشند:

- ۱- قلمرو زمانی تحقیق، ۶ ساله از ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ می‌باشد و قلمرو مکانی تحقیق کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است.
- ۲- تا ابتدای سال ۹۲ در بورس پذیرفته‌شده باشد.
- ۳- نماد معاملاتی شرکت به تابلوی غیررسمی منتقل نشده باشد.
- ۴- نماد معاملاتی شرکت فعال و برای حداقل یک‌بار در سال معامله شده باشد.
- ۵- سال مالی شرکت به پایان اسفند ماه ختم شود و در دوره مورد مطالعه تغییر سال مالی نداده باشد.
- ۶- اطلاعات مالی شرکت در دوره مورد مطالعه در دسترس باشد.
- ۷- شرکت باید در گروه شرکت‌های واسطه‌گری مالی نباشد.
- ۸- جزء شرکت‌های تولیدی نباشد.

جدول ۱: نحوه انتخاب و استخراج جامعه

تعداد شرکت	شرایط
۷۳۵	کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس در تاریخ ۹۷/۱۲/۲۹
(۲۷۶)	شرکت‌هایی که بعد از ۹۲/۱۲/۲۹ در بورس پذیرفته‌شده‌اند
(۲۲)	شرکت‌هایی که ماهیت سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی (هلدینگ، لیزینگ و بانک‌ها) داشته باشند
(۱۷۰)	شرکت‌هایی که در بازه زمانی پژوهش، اطلاعات آن‌ها در دسترس نباشد
(۱۴۷)	شرکت‌هایی که در فاصله زمانی پژوهش تغییر دوره مالی داده و سال مالی آن‌ها منتهی به ۲۹ اسفند نباشد
۱۲۰	کل نمونه آماری قابل آزمون با در نظر گرفتن پیش فرض‌ها

۸- متغیرهای پژوهش و نحوه سنجش آنها

متغیر وابسته پژوهش حاضر نرخ رشد محصول است و متغیرهای مستقل شامل بهره‌وری کل، رشد اشتغال و رشد دستمزد است. نحوه محاسبه متغیرهای پژوهش به شرح ذیل است:

$Y =$ نرخ رشد محصول که از میانگین درصد تغییر در تولید و فروش محصولات شرکت نسبت به سال قبل بدست می‌آید.

$$\ln \mu_{it} = \alpha + X_t' \beta + \delta_t + \gamma_i + \varepsilon_{it}$$

$X_1 =$ بهره‌وری کل که در تحقیق حاضر از دو روش زیر استفاده خواهد شد:

(سود قبل از مالیات - درآمد کل) / درآمد کل

(اجاره + استهلاک + بهره + هزینه کارکنان) / ارزش افزوده

$$\Delta \ln TFP_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln \mu_{it-1} + X_{it}' \beta + \delta_t + \gamma_i + \varepsilon_{it}$$

$X_2 =$ رشد اشتغال که درصد تقسیم جمعیت شاغل به جمعیت در سن کار است.

$$\Delta \ln L_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln \mu_{it-1} + Z_{it}' \beta + \alpha_2 \Delta \ln w_{it} + \alpha_3 \ln TFP_{it-1} + \alpha_4 \Delta \ln l_{it-1} + \delta_t + \gamma_i + \varepsilon_{it}$$

$X_3 =$ رشد دستمزد که درصد افزایش سالانه دستمزد که توسط شورای عالی کار تصویب می‌شود است.

$$\Delta w_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln \mu_{it-1} + Z_{it}' \beta + \alpha_2 \ln TFP_{it-1} + \alpha_3 \Delta TFP_{it-1} + \alpha_4 \Delta \ln w_{it-1} + \alpha_5 \Delta l_{it} + \delta_t + \gamma_i + \varepsilon_{it}$$

$X_4 =$ ارزش افزوده که از طریق سود عملیاتی + هزینه‌های پرسنلی + استهلاک بدست می‌آید.

$X_5 =$ صادرات که از طریق لگاریتم درآمد فروش صادراتی هر شرکت بدست می‌آید.

$X_6 =$ اشتغال که یک متغیر کلان اقتصادی است و اعدادش از سایت مرکز آمار استخراج شده است.

۹- جدول و تحلیل داده‌ها

اولین قدم در هر تحلیل آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات، محاسبه‌ی شاخص‌های توصیفی می‌باشد؛ بنابراین برای ورود به مرحله تجزیه و تحلیل اطلاعات، آماره توصیفی داده‌ها شامل شاخص‌های مرکزی، پراکندگی و انحراف از قرینگی و نتایج در جدول (۲) درج شده است.

جدول ۲: آماره توصیفی داده‌های تحقیق

متغیرها	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشترین	کمترین	کشیدگی	چولگی
نرخ رشد محصول (X)	۰,۰۱۲۲	۰,۰۱۱۵	۰,۰۰۴۲	۰,۰۵۶۵	۰,۰۰۱۷	۲۴,۴۷۱۱۲	۳,۰۳۳۶۷۱
بهره‌وری روش اول (EFFICIENCY1)	۰,۸۰۵۷۸۶	۰,۸۳۰۰	۰,۲۹۴۵۷۰	۴,۴۲۰۰	- ۰,۱۷۰۰	۵۱,۵۰۹۵۶	۳,۸۸۹۵۳۲
بهره‌وری روش دوم (EFFICIENCY2)	۰,۵۴۷۱۷۷	۰,۴۳۰۰	۰,۸۱۶۳۹۶	۴,۵۳۰۰۰۰	- ۴,۰۶۰۰	۱۰,۱۴۵۳۶	۰,۳۶۲۱۵۳
رشد اشتغال (EMPLOYMENT)	۰,۰۱۱۹	۰,۰۱۱۷	۰,۰۰۰۴	۰,۰۱۲۵	۰,۰۱۱۴	۱,۴۲۰۴۶۰	۰,۲۳۱۳۱۹
رشد دستمزد (SALARY)	۰,۲۶۸۷	۰,۲۵۷۹	۰,۰۴۴۲	۰,۳۶۵	۰,۲۳۸۲	۳,۸۳۰۶۹۵	۱,۵۸۹۰۹۹
صادرات (EXPORT)	۰,۰۸۲۹	۰,۱۰۴۷	۰,۰۵۶۲	۰,۱۷۹۸	۰	۱,۷۹۵۱۹۴	- ۰,۵۵۳۰۲

با توجه به اینکه سطح خطای محاسبه شده تمامی متغیرها کوچکتر از ۰,۰۵ است، نشان دهنده توزیع غیر نرمال این متغیرها می‌باشد. در این تحقیق در ارتباط با نرمال بودن متغیرهای مدل از قضیه حد مرکزی استفاده شد؛ بنابراین متغیرهای تحقیق تقریبی از توزیع نرمال خواهند داشت. به طور مثال نرخ رشد محصول (X) دارای میانگین ۱,۲۱۶۸ و دارای میانه ۱,۱۵۰۰ می‌باشد.

۹-۱- ماتریس خود همبستگی

به منظور پی بردن به رابطه بین تغییرات دو یا چند متغیر که همزمان اندازه‌گیری شده‌اند، تحلیل رابطه همزمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای پی بردن به میزان رابطه شاخص‌های همبستگی بکار برده می‌شود؛ به عبارت دیگر، در آمار و احتمال، همبستگی جزئی یا همبستگی پاره‌ای میزان پیوستگی بین دو متغیر تصادفی را اندازه می‌گیرد در حالی که تاثیر دیگر متغیرها حذف شده‌اند.

۹-۲- آزمون چاو

در آمار استنباطی ابتدا باید آزمون لیمر را مورد بررسی قرار داده و بین داده‌های انباشته و داده‌های غیرانباشته (اثرات ثابت یا اثرات تصادفی) انتخاب کنیم؛ که در آن فرضیه H_0 یکسان بودن عرض از مبدأها (روش تلفیقی) در مقابل فرضیه H_1 ناهمسانی عرض از مبدأها (ترکیبی) می‌باشد.

$$\begin{cases} H_0 = \text{اثرات خاص شرکت معنی‌دار نیستند (روش Pooling مناسب است)} \\ H_1 = \text{اثرات تصادفی شرکت معنی‌دار هستند (روش Panel مناسب است)} \end{cases}$$

جدول ۳: نتایج آزمون f لیمر

سطح معناداری	درجه آزادی	آماره	آزمون
۰,۹۹۸۳	۱۱۹,۵۹۴	۴۱۷۵۹,۶	آزمون f لیمر

همانطور که مشاهده می‌گردد، prob بیشتر از ۰/۰۵ است در نتیجه رگرسیون دارای عرض از مبدأ متفاوت می‌باشد؛ بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر آزمون تایید شده است، بنابراین باید از روش داده‌های تلفیقی (pooling) استفاده نمود.

۹-۳- آزمون ناهمسانی واریانس

به منظور بررسی ناهمسانی واریانس در این تحقیق از آزمون براش- پاگان استفاده شده است. چنانچه سطح معناداری، آماره آزمون (آماره خی دو) بیشتر از ۵ درصد باشد نشان دهنده همسانی واریانس بوده و نشان می‌دهد مدل تحقیق دارای کارایی لازم برای آزمون فرضیه‌ها می‌باشد. نتایج آزمون ناهمسانی واریانس نشان دهنده کارا بودن و همسانی واریانس مدل می‌باشد.

$$\begin{cases} H_0 = \text{ناهمسانی واریانس وجود ندارد} \\ H_1 = \text{ناهمسانی واریانس وجود دارد} \end{cases}$$

جدول ۴: نتایج آزمون براش- پاگان

سطح معناداری	درجه آزادی	آماره	آزمون
۰,۱۷۵۱	(۵,۷۱۳)	۱,۵۳۹۸۴۲	آزمون بروش- پاگان

بنابر نتایج حاصل از آزمون که در جدول شماره (۴) آورده شده است، در این مدل پژوهش مشکل همسانی واریانس وجود دارد (زیرا احتمال یا p-value محاسبه شده بزرگتر از ۰/۰۵ است).

پس از تبیین مدل و انتخاب بهترین روش، نتایج تخمین، برای شرکت‌های منتخب به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۵- آزمون فرضیه ها

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح معناداری
عرض از مبدا	-۲,۳۲۶۸۵۷	۰,۲۲۶۹۰۰	-۱۰,۲۵۴۹۸	۰,۰۰۰۰
بهره‌وری روش اول (EFFICIENCY1)	-۰,۲۱۴۴۷۴	۰,۰۸۱۶۸۹	-۲,۶۲۵۵۰۶	۰,۰۰۸۹
بهره‌وری روش دوم (EFFICIENCY2)	۰,۰۱۸۹۲۱	۰,۰۱۳۱۷۵	۱,۴۳۶۰۵۸	۰,۱۵۱۵
رشد اشتغال (EMPLOYMENT)	۳,۱۶۸۸۹۳	۰,۱۶۱۳۴۲	۱۹,۶۴۰۸۷	۰,۰۰۰۰
رشد دستمزد (SALARY)	-۰,۰۰۲۳۴۶	۰,۰۰۱۵۶۱	-۱,۵۰۳۶۵۳	۰,۱۳۳۲
صادرات (EXPORT)	-۰,۰۰۱۴۵۶	۰,۰۰۱۹۱۲	-۰,۷۶۱۳۴۷	۰,۴۴۶۸
ضریب تعیین	۰,۵۲۴۷۹۷			
ضریب تعیین تعدیل شده	۰,۴۲۵۵۹۷			
دوربین واتسون	۲,۲۲۰۹۱۶			
فیش F آزمون	۵,۲۹۰۲۶۷	۰,۰۰۰۰۰۰		

نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد که مدل برآوردی با توجه به آماره ضریب تعیین و دوربین واتسون بیانگر برازش خوبی مدل است. همچنین ضرایب بدست آمده از لحاظ آماری معنی دار نیست؛ بنابراین بین رقابت بازار محصول و نرخ رشد محصول رابطه معناداری وجود ندارد.

۹-۴- آزمون دوربین واتسون

اگر این آماره در بازه ۱,۵-۲,۵ قرار داشته باشد می‌توان گفت مشکل خودهمبستگی بین جملات پسماند (خطا) مشاهده نمی‌شود. آماره دوربین واتسون پس از برآورد ضرایب، مقدار ۲,۲۲۰ را نشان می‌دهد که به معنی عدم وجود همبستگی پیاپی در جزء اخلال می‌باشد. نتیجتاً مشکل خودهمبستگی سریالی در این فرضیه مشاهده نمی‌شود.

۹-۵- آماره F فیش

قبل از آزمون فرضیه پژوهش براساس نتایج به دست آمده، باید از صحت نتایج اطمینان حاصل نمود. بدین منظور برای بررسی معناداری کل مدل از آزمون F استفاده گردید. با توجه به سطح معنی‌داری آماره F محاسبه شده (۰/۰۰۰)، می‌توان ادعا نمود که مدل رگرسیونی برازش شده معنادار است.

۹-۶- ضریب تعیین (R^2):

با توجه به ضریب تعیین مدل برازش شده می‌توان ادعا نمود، حدود ۴۲ درصد از تغییرات در متغیر وابسته مدل فروش، توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود.

۱۰- نتایج فرضیات تحقیق:

فرضیه اول: روش اول

H0: بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری ارتباط مستقیم وجود ندارد.

H1: بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری ارتباط مستقیم وجود دارد.

ضریب برآوردی متغیر مستقل بهره‌وری در جدول بالا نشان‌دهنده وجود رابطه معنی‌دار میان نرخ رشد محصول و بهره‌وری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان P-value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل تحقیق، کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده است. لذا فرض H0 رد و فرض H1 تایید می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه اول: روش دوم

H_0 : بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری ارتباط مستقیم وجود ندارد.

H_1 : بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری ارتباط مستقیم وجود دارد.

ضریب برآوردی متغیر مستقل بهره‌وری در جدول بالا نشان‌دهنده وجود عدم رابطه معنی‌دار میان نرخ رشد محصول و بهره‌وری در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان P-value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل تحقیق، بیشتر از ۰/۰۵ بدست آمده است. لذا فرض H_0 تایید و فرض H_1 رد می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود ندارد.

فرضیه دوم:

H_0 : بین نرخ رشد محصول و رشد اشتغال ارتباط مستقیم وجود ندارد.

H_1 : بین نرخ رشد محصول و رشد اشتغال ارتباط مستقیم وجود دارد.

ضریب برآوردی متغیر مستقل رشد اشتغال در جدول بالا نشان‌دهنده وجود رابطه معنی‌دار میان نرخ رشد محصول و رشد اشتغال در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان P-value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل تحقیق، کمتر از ۰/۰۵ بدست آمده است. لذا فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین نرخ رشد محصول و رشد اشتغال رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه سوم:

H_0 : بین نرخ رشد محصول و رشد دستمزد ارتباط مستقیم وجود ندارد.

H_1 : بین نرخ رشد محصول و رشد دستمزد ارتباط مستقیم وجود دارد.

ضریب برآوردی متغیر مستقل رشد دستمزد در جدول بالا نشان‌دهنده وجود رابطه عدم معنی‌دار میان نرخ رشد محصول و رشد دستمزد در سطح خطای ۰/۰۵ است؛ زیرا میزان P-value محاسبه شده برای ضریب این متغیر مستقل تحقیق، بیشتر از ۰/۰۵ بدست آمده است. لذا فرض H_0 تایید و فرض H_1 رد می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین نرخ رشد محصول و رشد دستمزد رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود ندارد.

۱۱- نتیجه آزمون فرضیه

در این پژوهش در فرضیه اول بین نرخ رشد محصول و بهره‌وری ارتباط مستقیم وجود دارد. در واقع وجود بهره‌وری که از درآمد کل محاسبه شد بر نرخ رشد محصول تاثیر گذار می باشد در نتیجه این فرضیه تایید می شود. در روش دوم بهره‌وری که از وجود ارزش افزوده بهره گرفته بر نرخ رشد محصول تاثیر گذار نبوده است در این صورت این روش بهره‌وری باعث رد فرضیه می شود. در فرضیه دوم بین نرخ رشد محصول و رشد اشتغال ارتباط مستقیم وجود دارد. در واقع وجود بین نرخ رشد محصول بر رشد اشتغال تاثیر مستقیم می گذارد و در نتیجه این فرضیه رد می شود و اما در فرضیه سوم بین نرخ رشد محصول و رشد دستمزد ارتباط مستقیم وجود ندارد. در واقع وجود بین نرخ رشد محصول بر رشد دستمزد تاثیر مستقیم نمی گذارد. در نتیجه این فرضیه رد می شود.

۱۲- پیشنهادها

-پیشنهادهایی بر اساس نتیجه تحقیق:

با توجه به یافته های این پژوهش، به مدیران، تحلیلگران، سرمایه گذاران و سایر استفاده کنندگان از گزارش های مالی توصیه می شود به منظور حصول اطمینان از قابل اتکا بودن صورت های مالی و تصمیم گیری اثر بخش و کارآ بر دارایی و بدهی و سرمایه گذاری شرکت و بهره‌وری و صحت گزارش صورت های مالی توجه ویژه ای داشته باشند.

-پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی:

طبیعی است نتایج این تحقیق بر اساس اطلاعات موجود و محدودیت های زمانی و مکانی به دست آمده است و به نظر می رسد برای تکامل آن پیشنهاد می شود تحقیقات زیر نیز انجام گیرد:

۱. توصیه می گردد به بررسی رابطه بین رقابت در بازار محصول و نرخ رشد محصول و معیار های مالی اقتصادی شرکتی هم پرداخته شود.

۲. می توان موضوع تحقیق را در صنایع مختلف مورد بررسی قرار داد و با توجه به ماهیت فعالیت صنایع مختلف، انتظار نتایج متفاوتی قابل پیش بینی است.

منابع

- ۱- اکبری، محسن و فرخنده، مهسا و ایاغ، زهرا (۱۳۹۸)، "بررسی تأثیر رقابت در بازار محصول بر عملکرد مالی با تعدیل کنندگی کیفیت افشای اطلاعات شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، سال هفتم، بهار ۱۳۹۸، ص ۲۲-۴۳
- ۲- خدادادی، ولی و نیک کار، جواد و رشیدی باغی، محسن (۱۳۹۳)، "تأثیر رقابت بازار محصول بر سیاست تقسیم سود"، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال ۶، شماره ۲۴، زمستان ۱۳۹۳، ص ۲۱-۳۲
- ۳- دموری، داریوش و ایزدی، مینو (۱۳۹۸)، "بررسی تأثیر رقابت بازار محصول بر رابطه بین تمرکز مالکیت و سیاست تقسیم سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال یازدهم، شماره ۴۲، تابستان ۱۳۹۸، ص ۲۲۹-۲۴۹
- ۴- سپاسی، سحر و کاظم پور، مرتضی و شعبانی مازوئی، منور (۱۳۹۵)، "رقابت در بازار محصول و تأثیر آن بر سه معیار مهم در تصمیم گیری: هزینه نمایندگی، ساختار سرمایه و هزینه سرمایه"
- ۵- سعیدا اردکانی، سعید و ایزدی، مینو و ایزدی، فاطمه (۱۳۹۷)، "بررسی تأثیر ساختار سرمایه بر نرخ بازده دارایی ها و ارزش افزوده ی اقتصادی با توجه به شدت رقابت در بازار محصول در صنعت"، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت دارایی و تأمین مالی، سال ششم، شماره اول، بهار ۱۳۹۷
- ۶- فلاحی، محمدعلی و حسین زاده، محمدحسین و بحرینی و مقدم نژاد، حسن (۱۳۹۱)، "بررسی رابطه بین تغییرات بهره وری و اشتغال در صنعت ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، سال دوم، شماره هشتم، پاییز ۱۳۹۱
- ۷- نیکبخت، محمدرضا و قاسمی، علی (۱۳۹۷)، "تأثیر توانایی مدیریت بر رقابت در بازار محصول"، پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، سال دهم، شماره ۴۰، زمستان ۱۳۹۷، ص ۱۳۷-۱۴۶
- 8- Chang, Y. and Hong, J.H. (2003), "On the Employment Effects of Technology. Evidence from U.S. Manufacturing for 1958-1996." Mimeo.
- 9- Chen, S., wang, K., and Li, X., (2012). "Product market competition, ultimate controlling structure and related party transactions". China Jorna of Accounting Research, Vol. 5, No.4, PP.293-306.
- 10- Guo, Y; B Jung; and S. Y Yang, (2015), "Product Market Competition and Earnings Quality: A Non-Linear Relationship", California State University, working paper.
- 11- Li Liu, Wen Qu, Jauto Haman (2017), "Product market competition, State-ownership, corporate governance and firm performance", Asian Review Accounting, 2017.
- 12- Seidu Dauda. Sara Nyman. Aalia cassim, (2019). "Product Market Competition, Productivity, and Jobs The Case of South Africa", Equitable Growth, Finance and Institutions Practice Group December 2019, JEL classification: D24, J21, J31, L11, L13, O47.
- 13- Schmidt, K, (1997), "Managerial Incentives and Product Market Competition", Review of Economic Studies, Vol. 64, PP. 191-203.

تأثیر حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی با تأکید بر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۴/۰۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۰۴

کد مقاله: ۷۹۶۹۳

عزیزاله مرادی^{۱*}، شهین پورعلی^۲

چکیده

این مطالعه به بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی با تأکید بر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته است. در این تحقیق از معیار دوره تصدی حسابرسان بعنوان مبنایی برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی استفاده شده است. متغیرهای به کار رفته در این پژوهش از گزارش‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۶-۱۳۹۸ با نرم افزار اکسل ۲۰۱۰ محاسبه و داده‌های ۱۵۲ شرکت طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۸ با استفاده از نرم افزار اس پی اس اس و روش برآورد پنل دیتا در مدل‌های رگرسیونی لجیت لجستیک تجزیه و تحلیل شده است. نتایج علمی پژوهشی نشان می‌دهد که بین مالکیت نهادی، مالکیت متمرکز، اندازه هیات مدیره و استقلال هیات مدیره با تجدید ارائه صورت‌های مالی رابطه معنی دار مشاهده نگردید. همچنین کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین مالکیت نهادی و تجدید ارائه صورت‌های مالی، مالکیت متمرکز و تجدید ارائه صورت‌های مالی، اندازه هیات مدیره و تجدید ارائه صورت‌های مالی، استقلال هیات مدیره و تجدید ارائه صورت‌های مالی رابطه معنی دار مشاهده نگردید.

واژگان کلیدی: تجدید ارائه صورت‌های مالی، تمرکز مالکیت، مالکیت نهادی، اندازه هیات مدیره، استقلال هیئت مدیره، کیفیت حسابرسی

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حسابداری، عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان (مسئول مکاتبات)

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند

۱- مقدمه

در سالهای اخیر، تجدید ارائه صورت‌های مالی بین شرکت‌های ایرانی بسیار رایج شده است به گونه‌ای که از تعدیلات سنواتی به عنوان یکی از عناصر نسبتاً پایدار در گردش حساب سود و زیان انباشته یاد می‌شود. این تعدیلات عمدتاً به دلیل اصلاح اشتباهات دوره گذشته است و موارد مربوط به تغییر روش‌های حسابداری کمتر مشاهده می‌شود. از طرفی تجدید ارائه صورت‌های مالی بر قابلیت اتکاپذیری و توان اعتماد به ارقام ارائه شده در صورت‌های مالی بویژه رقم سود تأثیر دارد. یکی از مهمترین ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری، اتکاپذیری آن است. همچنین طبق مفاهیم نظری گزارشگری مالی، اطلاعاتی اتکاپذیر است که از اشتباه و تمایلات جانبدارانه خالی باشد. تحقیقاتی که پیشتر در ایران انجام گرفته است نشان می‌دهد که درصد بالایی از شرکت‌های ایرانی به دلیل اصلاح اشتباهات حسابداری، صورت‌های مالی را تجدید ارائه و رقمی که تحت عنوان تعدیلات سنواتی گزارش می‌شود، نشان می‌دهد که این امر اطلاعات حسابداری شرکت‌ها را از نظر ویژگی عاری از اشتباه بودن مورد تردید قرار می‌دهد. (کردستانی و همکاران، ۱۳۸۹). تعدیلات سنواتی و تجدید ارائه صورتهای مالی دوره های قبل، پیامدهای منفی متعددی را به همراه دارد. رقم سود خالص، مبنای محاسبه مواردی نظیر پاداش هیات مدیره، مالیات و سود تقسیمی به سهامداران است. علاوه بر این، سود هر سهم و نسبت قیمت به سود هر سهم از جمله شاخص‌هایی است که مورد استفاده تحلیل‌گران و سرمایه‌گذاران قرار می‌گیرد. در نتیجه ارائه نادرست سود، و اصلاح آن در دوره‌های بعد، یعنی پس از گرفتن تصمیم‌های مربوط، آثار اقتصادی و مالی برای افراد مختلف خواهد داشت. (روتن استاین^۱، ۲۰۱۱). یکی دیگر از پیامدهای منفی تعدیلات سنواتی، اثر آن بر اعتبار حسابرسان است. هدف حسابرسی اعتباربخشی به صورت‌های مالی است و زمانی که صورت‌های مالی حسابرسی شده دوره‌های گذشته به دلیل اشتباهات حسابداری قابل توجه بارها تجدید ارائه شود، اعتماد جامعه نسبت به اظهارنظر حسابرسان کاهش می‌یابد. (آبوت و همکاران^۲، ۲۰۰۴). برای درک انگیزه‌های احتمالی مدیریت شرکت‌ها از ارائه نادرست ارقام حسابداری و اصلاح آن در دوره‌های آینده، باید به عواملی توجه کرد که این گونه عمل را توجیه کند. تحقیقات انجام شده در زمینه گزارشگری متقلبانه، انگیزه‌های مختلفی را برای چنین اقداماتی برشمرده‌اند. البته باید به یاد داشت که تجدید ارائه صورت‌های مالی همواره نشانه تقلب نیست و در طیفی از اصلاح اشتباهات سهوی تا گزارشگری متقلبانه قرار می‌گیرد؛ اما بسادگی می‌تواند به عنوان سرپوشی برای رفتارهای متقلبانه مدیریت به کار رود. (اسرینواسان^۳، ۲۰۰۵). در این پژوهش به این سوال پاسخ داده میشود که تاثیر حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران چگونه است؟ نقش کیفیت حسابرسی در این ارتباط چگونه است؟

۲- حاکمیت شرکتی

حاکمیت شرکتی یک مجموعه روابطی است بین سهامداران، مدیران و حسابرسان شرکت که متضمن برقراری نظام کنترلی به منظور رعایت حقوق سهامداران جزء و اجرای درست مصوبات مجمع و جلوگیری از سوءاستفاده‌های احتمالی می‌باشد. این قانون که بر نظام پاسخگوئی و مسئولیت اجتماعی استوار است مجموعه‌ای از وظایف و مسئولیتهایی است که باید توسط ارکان شرکت صورت گیرد تا موجب پاسخگوئی و شفافیت گردد (دوانی، ۱۳۸۸). حاکمیت شرکتی، موضوعی چند بعدی است. یکی از درونمایه‌های مهم در حاکمیت شرکتی با حسابداری و مدیریت مالی سروکار دارد و به گونه اصولی از به کارگیری سیاست‌ها و مکانیزم‌هایی حمایت می‌کند که از رفتار درست اطمینان حاصل کرده، سهامداران را پشتیبانی کند. یک عنصر اصلی دیگر، دیدگاه کارایی اقتصادی است که سیستم حاکمیت شرکتی از راه آن باید هدفهای اقتصادی را با در نظر گرفتن دقیق ثروت سهامداران، بهبود بخشد. دیدگاه‌های دیگری هم در زمینه حاکمیت شرکتی وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به دیدگاه ذی‌نفعان اشاره کرد که حسابرسی و توجه بیشتری را به ذی‌نفعان طلب می‌کند (سیناقدس، ۱۳۸۸). موسوی و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی ارتباط بین خطاهای سود پیش‌بینی‌شده توسط مدیریت و ساختار حاکمیت شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته است. در این مطالعه رابطه بین خطاهای سود پیش‌بینی شده توسط مدیریت با ساختار حاکمیت شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسی شده است. صالبنیا و همکاران (۱۳۹۰) بررسی رابطه بین ساز و کارهای حاکمیت شرکتی با میزان ثروت ایجاد شده برای سهامداران را مورد مطالعه قرار داده است. این تحقیق برای فراهم آوردن شواهدی در ارتباط با تاثیر ساز و کارهای حاکمیت شرکتی بر میزان ثروت ایجاد شده برای سهامداران، صورت پذیرفته است.

1 Rotenstein

2 Abbott, Parker & Peters

3 Srinivasan

۳- حرفه حسابرسی

یک تعریف متداول از کیفیت حسابرسی به وسیله دی آنجلو (۱۹۸۱) ارائه شده است. او کیفیت حسابرسی را ارزیابی و استنباط بازار از احتمال توانایی حسابرسان در کشف تحریف‌های با اهمیت در صورت‌های مالی و یا سیستم حسابداری صاحبکار و گزارش تحریف‌های با اهمیت کشف شده، تعریف کرده است. احتمال اینکه حسابرسان تحریف‌های با اهمیت را کشف کنند، به شایستگی حسابرسان و احتمال اینکه حسابرسان تحریف‌های با اهمیت کشف شده را گزارش کنند، به عنوان استقلال حسابرسان تعبیر شده است. با وجود این که تعریف دی آنجلو برای حسابرسی صورت‌های مالی مناسب است، اما می‌تواند سایر انواع حسابرسی‌ها را نیز در بر گیرد (حساس یگانه و آذینفر، ۱۳۸۹). آقای و کوچکی (۱۳۷۴) معتقدند، کیفیت کار موسسه‌های حسابرسی متفاوت است و بطور مستقیم نمی‌توان با مشاهده موسسه‌ها تشخیص داد که کدام موسسه از کیفیت کاری بالاتری برخوردار است. مطالعات انجام شده نشان می‌دهند، اندازه، قدمت، شهرت و نام تجاری موسسه‌های حسابرسی می‌توانند معیارهای متمایزکننده کیفیت حسابرسی باشند. جول، جاب و هاگتون^۱ (۲۰۰۷) در تحقیق خود برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی علاوه بر اندازه موسسه حسابرسی از تخصص موسسه حسابرسی در صنعت صاحبکار نیز استفاده کردند. آنان معتقد بودند موسسه‌های حسابرسی که در صنعت صاحبکار تخصص داشته باشند، با کیفیت بیشتری به حسابرسی آن می‌پردازند. فرگوسن و استاکس^۲ (۲۰۰۲)، نیز در تحقیق خود از تخصص حسابرسان در صنعت صاحبکار برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی استفاده کردند. داداشی (۱۳۸۸) به بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر تصمیمات حسابرسان درباره ریسک و برنامه‌ریزی پرداخته است. این پژوهش، تأثیر برخی از مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی را بر تصمیمات حسابرسان مستقل، مورد بررسی قرار داده است. هدف از انجام این تحقیق، تعیین تأثیر مکانیزم‌های حاکمیتی همچون ساختار هیات‌مدیره شرکت، حسابرسی داخلی (مکانیزم‌های نظارتی درون‌سازمانی حاکمیت شرکتی)، سهامدار عمده و سرمایه‌گذاران نهادی (مکانیزم‌های نظارتی برون‌سازمانی حاکمیت شرکتی) بر روی تصمیمات و برنامه‌ریزی‌های حسابرسان مستقل همچون ارزیابی ریسک ذاتی، ریسک کنترل، میزان و زمان‌بندی آزمون‌های محتوا بوده است.

۴- تجدید ارائه صورتهای مالی

تجدید ارائه صورت‌های مالی یعنی ارقام صورت‌های مالی سال قبل یا سال‌های قبل به دلیل تغییرات در مانده ارقام یا به دلیل تغییر در طبقه بندی مجدداً ارائه شود. تجدید ارائه بستگی به ارقام مقایسه‌ای که در صورت‌های مالی می‌گذاریم دارد. یعنی اگر صورت مالی دو ساله باشد، سال قبل تجدید ارائه می‌شود اما اگر ارقام ۳ سال در صورت مالی وجود داشته باشد باید ۲ سال قبل تجدید ارائه شود. عموماً ارقام صورت‌های مالی سالانه که شرکت‌ها تهیه می‌کنند دو ساله است. ارقام صورت‌های مالی میان دوره‌ای عموماً شامل ارقام دوره مالی جاری، ارقام دوره مالی قبل و ارقام سال مالی قبل می‌باشد. تجدید ارائه در ارقام مقایسه‌ای صورت‌های مالی سال یا دوره جاری انجام می‌پذیرد نه در صورت‌های مالی همان دوره. چون عموماً صورت‌های مالی همان دوره حسابرسی شده و پرونده آن‌ها بسته شده است. به تعبیری می‌توان گفت وجود تعدیلات سنواتی و تجدید ارائه در صورت‌های مالی به جز مواردی مثل مالیات عملکرد و ... که عموماً ذخیره مالیات در نظر گرفته شده شرکت با مالیات عملکرد نهایی قطعی تطبیق ندارد و در همه شرکت‌ها چنین موضوعی طبیعی است، نشان از وجود اشتباه یا تغییر روش اساسی که آثار مالی با اهمیتی داشته است، می‌باشد. نشانه تجدید ارائه شدن صورت‌های مالی، تطبیق سود انباشته ابتدای دوره تعدیل شده در ارقام سال یا دوره جاری با سود انباشته پایان دوره سال یا دوره قبل (در ارقام مقایسه‌ای) می‌باشد. البته باید توجه کرد که این تطبیق در صورت‌های مالی میان دوره‌ای تنها بین ارقام دوره جاری و سال قبل مشاهده می‌شود و بین ارقام دوره جاری و دوره قبل چنین تطبیقی وجود ندارد، چرا که مانده سود و زیان انباشته سال مالی قبل به ابتدای دوره سال مالی جاری آمده است. قاسم بولو و دیگران (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان تغییر حسابرسان مستقل و شفافیت اطلاعاتی به این نتیجه رسیدند که تغییر حسابرسان باعث افزایش در میانگین تعدیلات سنواتی شرکت‌ها در سال تغییر نسبت به سال قبل از تغییر نشده است. از این رو به عدم بهبود در میزان تعدیلات سنواتی بعد از تغییر حسابرسان مستقل شرکت رسیدند. لازم به ذکر است با توجه به مقایسه میانگین تعدیلات سنواتی سال تغییر و سال قبل از تغییر نسبت به دو سال قبل از تغییر نیز به کاهش میانگین تعدیلات سنواتی پی بردند که می‌تواند نشان دهنده عدم تلاش حسابرسان از این بابت برای افشای بهتر اطلاعات مالی صاحبکار در سال پایانی دوره تصدی خود باشد. قنبری (۱۳۸۶) اثر حضور اعضای غیر موظف، شفافیت اطلاعاتی، وجود حسابرسی داخلی و حضور سهامداران نهادی را به عنوان معیارهایی از حاکمیت شرکتی بر عملکرد شرکت مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد که فقط وجود سهامداران نهادی و حسابرسی داخلی بر عملکرد شرکت تأثیر می‌گذارد. رهبری خرازی (۱۳۸۴) با بررسی وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکت‌های پذیرفته شده

1 - Johl, Jubb and Houghton

2 - Ferguson and Stokes

در بورس اوراق بهادار ایران و مقایسه آن با کشورهای جهان، میزان رعایت حقوق سهامداران را مورد مطالعه قرار داده است. نتایج حاکی از آن است که حقوق سهامداران در ایران رعایت نمی شود.

۵- رابطه حاکمیت شرکتی و نقش نظارتی حسابرس

در تصدیق قابلیت اعتبار اطلاعات حسابداری فراهم شده توسط مدیریت، حسابرسی های مستقل نقش نظارتی خارجی را به نفع سهامداران ایفا می کنند و مولفه ضروری محسوب می شوند. با این وجود، استفاده از خدمات حسابرسی به کیفیت حسابرسی بستگی دارد. مطالعات قبلی نشان داده اند که شرکت های با هزینه های بالا تمایل به انتخاب حسابرس با کیفیت بالا را دارند تا نظارت شرکت شان را بالا برده و مشکلات بالقوه را کاهش دهند. به همین صورت، حسابرسان با کیفیت پایین، قادر نیستند نظارت موثری بر فرآیند گزارش مالی مشتریان داشته باشند و بنابراین کیفیت حسابرسی های مستقل به طور مستقیم بر عملکرد شرکت اثر خواهد گذاشت. همیشه بین به خدمت گرفتن یک حسابرس درجه بالا جهت بهبود حاکمیت شرکت و گرفتن یک حسابرس درجه پایین جهت حفظ منافع مهم حاصل از مکانیسم ضعیف حاکمیت شرکتی رابطه مستقیم وجود دارد. تحقیقات تجربی نشان می دهند که تقاضا برای حسابرسی به عنوان وسیله نظارت شرکت در ایالت متحده و بریتانیا، تابعی از کیفیت حسابرسی بوده و این تضمین توسط حسابرسان انجام می شود. وارفیلد و اشبوک^۱ (۲۰۰۳) پیشنهاد می کنند از آنجاکه سهامداران اطلاعات مالی قابل اعتماد را می خواهند، حسابرسی مستقل، نقش نظارتی را به عنوان وسیله نظارتی مهم ایفا می کند بنابراین حسابرسی مستقل مولفه مهمی در حاکمیت شرکتی می باشد و رابطه مثبتی بین حاکمیت شرکتی و اعتبار گزارشات مالی وجود دارد. از آنجا که حسابرسان با کیفیت بالا مستقل تر بوده و با تخصص صنعتی بهتری مجهز می شوند، احتمالاً آنها اشتباهات یا بی نظمی های صورت های مالی را کشف کرده و بنابراین به عنوان یک وسیله نظارتی موثر جهت کم کردن مشکلات نمایندگی عمل می کنند. در سال های اخیر، حسابرسی تحول یافته تا نقش فعال تری را در حاکمیت شرکتی در اقتصاد توسعه یافته ایفا کنند. دوئل و کوپلی^۲ (۲۰۰۲) بیان داشتند که تمرکز مالکیت بالا، اثر معکوسی روی حاکمیت شرکتی دارد. مالکیت متمرکز، پیچیدگی های تئوری نمایندگی را القا می کند. تمرکز مالکیت بالا، باعث می شود تا معاملات انجام شده توسط مالکان، توسط ارکان اجرایی شرکت و بازارهای مالکیت به چالش کشیده نشود. علاوه بر این، با تمرکز مالکیت بالا، احتمالاً گزارشات مالی شرکت به دلیل محرک های کنترلی برای انتخاب سهامداران، با ابهام مواجه می شود. در کل، شرکت ها احتمالاً وقتی که مشکلات شدیدتری داشته باشند حسابرسان بزرگ تری را استفاده می کنند. با استفاده از یک نمونه وسیع از اقتصاد آسیای شرقی، فان و ونگ^۳ (۲۰۰۵) نشان دادند شرکت های که دارای پیچیدگی های (گسترده) کارگزاری در ساختارهای مالکیت خود هستند احتمالاً از حسابرسان بزرگتر استفاده می کنند. این مالکان معتقدند انتخاب یک حسابرس با کیفیت بالا نشانه حاکمیت خوب بوده و گزارشات مالی معتبر به سهامداران و سایر سرمایه گذاران ارایه می دهد.

حسابرسی موثر تنها زمانی انجام می شود که منافع آن از هزینه های آن مهمتر گردد. حسابرسان با کیفیت بالا در ارایه خدمات ممکن است از توانایی کنترل مالکان جهت دستکاری منافع خصوصی جلوگیری کنند. بنابراین، مالکان ممکن است به انتخاب حسابرس با کیفیت بالا بی میل باشند یا حتی ممکن است حسابرس با درجه پایین را انتخاب کنند تا میزان نظارت برون سازمانی را کاهش دهند. ابهام در فرآیند گزارش های مالی به حفظ منافع خصوصی آنها (مالکان) کمک می کند حتی به ضرر سهامداران اقلیت. مکانیسم حاکمیت درونی در داخل یک شرکت شامل انواع مختلفی از کارهای سازمانی یا اقداماتی است که قدرت و مسولیت را در میان سهامداران شرکت، مجریان، مدیریت و کارمندان یا مجریان غیراجرایی مستقل و کمیته حسابرسی و رئیس هیات مدیره و مدیرعامل در تعیین اثربخشی مکانیسم حاکمیت درونی اهمیت زیادی دارند (لیو و سان^۴، ۲۰۰۵).

ساختارهای مالکیت بر حاکمیت شرکت اثرگذار هستند. فاما و جنسن^۵ (۱۹۸۳) بیان می دارند که شرکت ها با پیچیدگی کارگزاری بزرگتری مواجه هستند زیرا کنترل سهامداران اقلیت اثر عمده ای روی شرکت دارد و برای آنها مسیر نظارت سایر سهامداران آسان خواهد بود. منافع کنترل خصوصی در صورت ظهور احتمالاً مداخلات خارجی را توسط سهامداران اقلیت یا تنظیم کننده های بازار بوجود می آورد. تمایل به حداکثر کردن سود از طریق مدیریت سود ممکن است سبب شود شرکت ها از نظارت حسابرسان با کیفیت بالا خودداری کنند. طبق مطالعات قبلی، تقاضا برای کیفیت حسابرسی رابطه معکوس با ساختار مالکیت دارد. هرچه ساختار مالکیت متمرکزتر باشد، حاکمیت درونی ضعیف تر شده و از این رو منافع مبهم تری برای سهامداران وجود خواهد داشت. همچنین سهامداران بزرگ وضعیت تک قطبی دارند و بنابراین آنها به آسانی می توانند معرفی و ملاقات رهبران و مدیران

¹ Warfield and Ashbogh

² Douthelt and Copley

³ Fan and Wong

⁴ Lio & Sun

⁵ Fama and Jensen

ارشد را کنترل کنند که شامل انتخاب حسابرسان نیز می‌شود. از این رو شرکت با سهامداران بزرگ (مالکیت متمرکز) احتمالاً حسابرس درجه پایین‌تر را انتخاب می‌کند تا منافع مبهم حاصل از حاکمیت درونی ضعیف را حفظ نماید.

بنابراین شرکتها با حاکمیت شرکتی ضعیف احتمالاً یک حسابرس درجه پایین را انتخاب می‌کنند زیرا آنها می‌خواهند از منافع خود حفاظت کنند (لاپورتا^۱ و همکاران، ۱۹۹۹). برخی مطالعات به طور تجربی نشان دادند که یک شرکت با حاکمیت ضعیف تمایل زیادی برای یکی شدن مدیر عامل و رئیس هیات مدیره دارند. به طور سنتی، در شرکت‌های آمریکایی، یک شخص مدیرعامل و رئیس هیات مدیره می‌باشد. در بیشتر شرکت‌های اروپایی و کانادایی تفکیک این دو موقعیت برای تضمین حاکمیت شرکتی الزامی است (حفظ یک توازن قدرت بین این دو سمت اصلی). این امر شفافیت اندک عملکرد مدیرعامل را مجاز می‌کند طوری که عملکرد این شخص می‌تواند غیرنظامی شود. از آنجا که مدیرعامل اثر غالبی در جلسات هیات مدیره دارد بطوریکه وی به عنوان رئیس هیات مدیره کار می‌کند و گانگی این دو سمت ممکن است منجر به رسوایی و گسستگی شود در نتیجه فقدان کنترل درونی برای این دو سمت قدرتمند در پروسه تصمیم‌گیری شرکت شود (لیو و سان، ۲۰۰۵). شارما^۲ (۲۰۰۴) رابطه مثبتی را بین دوگانگی این دو موقعیت و کلاهبرداری شرکت در یک شرکت استرالیایی پیدا کرد. وقتیکه رئیس هیئت مدیره، سمت مدیرعامل را نداشته باشد، وی قادر خواهد بود تا شرکت را در روش بی‌طرفانه اداره کند و بنابراین نقش نظارتی مکانیسم حاکمیت شرکتی افزایش می‌یابد. در نهایت، در صورت یکی بودن مدیرعامل و رئیس هیئت مدیره حاکمیت شرکتی ضعیف خواهد بود و ممکن است منجر به شفافیت کمتر، مکانیسم نظارتی ضعیف درون یک شرکت شود.

۶- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی تاثیر دارد

فرضیه دوم: کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین حاکمیت و تجدید ارائه صورت‌های مالی تاثیر دارد.

۷- روش تحقیق

جامعه آماری تحقیق، کلیه شرکت‌های غیرمالی پذیرفته شده در سازمان بورس اوراق بهادار تهران از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ می‌باشد. نمونه‌های مورد مطالعه در این تحقیق با توجه به معیارهای زیرانتخاب شده است. شرکت‌های غیرتولیدی نباشند. به دلیل تفاوت در ماهیت عملکردی شرکت‌های تولیدی از سایرین، شرکت‌های بیمه، سرمایه‌گذاری، هلدینگ، بانکها، واسطه‌گری‌های مالی، از دامنه تحقیق کنار گذاشته می‌شوند. دوره مالی گزارشگری شرکت‌های نمونه منتهی به ۱۳۰۱/۱۲/۲۹ هر سال باشد. در طی دوره تحقیق عدم تغییر در دوره مالی داشته باشند. وقفه معاملاتی بیش از ۶ ماه نداشته باشند. اطلاعات در دسترس و کامل باشند. ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام در طی بازه زمانی تحقیق، منفی نباشد. تغییر سال مالی شرکتها در بازه زمانی پژوهش اتفاق نیفتاده باشد. در طی دوره زمانی ۱۳۸۶ الی ۱۳۹۸ عضو بورس اوراق بهادار تهران باشند. داده‌های اطلاعاتی مرتبط با ساختار سرمایه و نقدشوندگی از سامانه معاملاتی و نظارتی سازمان بورس و اوراق بهادار تهران که شامل نرم افزارهای "تدبیرپرداز" و "ره‌آورد نوین" می‌باشد، استخراج شده است. استفاده از نرم افزار: برای محاسبه متغیرها و پردازش آنها از نرم افزار صفحه گسترده اکسل ۲۰۱۰ و نرم SPSS کمک گرفته شده است. اطلاعات مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از طریق پایگاه تخصصی کدال و کتابخانه بورس تهران با استفاده از نرم افزارهای ره‌آورد نوین و تدبیر پرداز جمع‌آوری شده سپس داده‌ها و متغیرهای مورد نظر با استفاده از نرم افزار مایکروسافت اکسل نسخه ۲۰۱۹ محاسبه شده و پس از انتقال این متغیرها به نرم افزار SPSS با توجه به مدل‌های رگرسیونی مربوطه نسبت به تجزیه و تحلیل و برازش مدل‌ها به منظور تأیید یا رد فرضیه‌های علمی پژوهشی در روش‌های برآورد پل دیتا اقدام شده است.

۸- معرفی متغیرها و نحوه محاسبه آن‌ها

متغیرهای تحقیق به شرح جدول ذیل می‌باشند:

نوع متغیر	متغیرهای پژوهش	نماد
مستقل	مالکیت نهادی	INOW
	مالکیت متمرکز	COOW
	اندازه هیات مدیره	BSIZE
	استقلال هیات مدیره	IND

نوع متغیر	متغیرهای پژوهش	نماد
تعدیل کننده	کیفیت حسابرسی	AQ
وابسته	تجدید ارائه صورتهای مالی	REST
کنترل	تغییر حسابرِس	AUCH
	رشد فروش	SG
	اهرم مالی	LEV
	نسبت سود سهام پرداختی	DIV
	جریان نقد آزاد	FCF
	حاشیه فروش	MAR

الف- متغیرهای مستقل (توضیحی)

متغیرهای مستقل مورد استفاده در مدل رگرسیونی این تحقیق شامل هر یک از موارد زیر می باشد. متغیرهای مستقل شامل: مالکیت نهادی، مالکیت متمرکز، اندازه هیات مدیره، استقلال هیات مدیره می باشد

ب- نحوه اندازه گیری متغیرهای مستقل:

درصدسهام نگهداری شده توسط شرکتهای بیمه، شرکتهای سرمایه گذاری و بانکها= INOW (مالکیت نهادی)
درصدسهام نگهداری شده توسط سهامدارانی که بیش از پنج درصد سهام را در اختیار داشته باشند = COOW (تمرکز مالکیت)
تعداد اعضای هیات مدیره که در ترکیب هیات مدیره میباشند = BSIZE

$$IND = \frac{\text{تعداد مدیران غیر موظف}}{\text{تعداد اعضای هیات مدیره}} \quad (استقلال هیات مدیره)$$

ج- متغیرهای کنترلی

متغیر های کنترلی شامل: تغییر حسابرِس، رشد فروش، اهرم مالی، نسبت سود سهام پرداختی، جریان نقد آزاد، حاشیه فروش می باشد.

اگر حسابرِس سال جاری نسبت به سال گذشته تغییر داشته باشد میگوییم تغییر حسابرِس اتفاق افتاده است و با AUCH نشان میدهیم.

رشد فروش را با SG نشان میدهیم و با فرمول زیر محاسبه میگردد:

$$SG = \frac{\text{ما به التفاوت فروش سال جاری و قبل}}{\text{فروش سال قبل}}$$

اهرم مالی را با LEV نشان میدهیم و به صورت فرمول زیر محاسبه میگردد:

$$LEV = \frac{\text{کل بدهیها}}{\text{کل داراییها}}$$

نسبت سود سهام پرداختی را با DIV نشان میدهیم و با فرمول زیر محاسبه میگردد:

$$DIV = \frac{\text{سود نقدی پرداخت شده هر سهم}}{\text{سود هر سهم}}$$

جریان نقد آزاد را با FCF نشان میدهیم و با فرمول زیر محاسبه میگردد:

$$FCF = \frac{\text{سود پرداختی به سهامداران} - \text{هزینه مالیات} - \text{هزینه بهره} - \text{سود عملیاتی قبل از استهلاک}}{\text{داراییهای ابتدای دوره}}$$

حاشیه فروش را با MAR نشان میدهیم و با فرمول زیر محاسبه میگردد:

$$MAR = \frac{\text{سود خالص}}{\text{فروش}}$$

د- متغیر وابسته

متغیر وابسته در اینجا REST تجدید ارائه‌ی صورت‌های مالی تنظیم شده است. وقتی تجدید ارائه میشود که یا در یادداشتهای توضیحی نوشته شود یا اینکه در ستون تعدیلات سنواتی داشته باشیم و یا سود خالص پایان سال قبل با سود خالص ابتدای دوره متفاوت باشد.

۵- متغیر تعدیل کننده

در اینجا کیفیت حسابرسی متغیر تعدیل کننده میباشد با AQ نشان میدهیم. و اگر سه سال متوالی حسابرسی یک شرکت باشد می‌گوییم حسابرسی باکیفیت میباشد.

۹- یافته‌های تحقیق

۹-۱- آزمون ضریب همبستگی

برای بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش از آزمون تاوی-بی کندانال استفاده، که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱- نتایج آزمون ضریب همبستگی

MAR	FCF	DIV	LEV	SG	AUCH	AQ	IND	BSIZE	COOW	INOW	REST	tau-a
											0.4852	REST
										0.998	-0.0004	INOW
									0.999	0.451	-0.041	COOW
								0.028	-0.012	-0.009	-0.002	BSIZE
							0.709	0.001	-0.126	-0.080	0.004	IND
						0.493	-0.012	-0.002	-0.017	-0.019	-0.020	AQ
					0.371	-0.276	0.0005	-0.0006	0.008	0.012	0.016	AUCH
				1.000	-0.019	-0.0496	0.016	-0.0004	0.011	-0.006	-0.004	SG
			1.000	-0.054	-0.0008	0.017	-0.174	-0.010	0.128	0.090	0.013	LEV
		0.988	-0.075	-0.246	-0.006	0.030	-0.003	0.006	0.087	0.120	0.017	DIV
	1.000	-0.273	-0.169	0.425	0.004	-0.033	0.031	0.007	-0.0006	-0.003	0.009	FCF
1.000	0.272	0.102	-0.487	0.140	-0.003	-0.023	0.138	0.007	-0.041	-0.012	0.005	MAR
MAR	FCF	DIV	LEV	SG	AUCH	AQ	IND	BSIZE	COOW	INOW	REST	Probability
											----	REST
										----	0.9844	INOW
									----	0.0000	0.0458	COOW
								----	0.0135	0.0515	0.5680	BSIZE
							----	0.6758	0.0000	0.0005	0.8289	IND
						----	0.5118	0.6254	0.4128	0.3428	0.2509	AQ
					----	0.0000	0.9724	0.8710	0.6398	0.4882	0.2957	AUCH
				----	0.2882	0.0173	0.4772	0.9217	0.6446	0.8006	0.8394	SG
			----	0.0248	0.9628	0.3993	0.0000	0.0294	0.0000	0.0002	0.5056	LEV
		----	0.0017	0.0000	0.7277	0.1492	0.8754	0.2163	0.0003	0.0000	0.4023	DIV
	----	0.0000	0.0000	0.0000	0.7893	0.1093	0.1700	0.1365	0.9776	0.8720	0.6482	FCF
----	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000	0.8424	0.2652	0.0000	0.1485	0.0841	0.6175	0.7798	MAR

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که؛ طح احتمال متغیرهای مالکیت نهادی، مالکیت متمرکز، اندازه هیات مدیره، استقلال هیات مدیره، کیفیت حسابرسی، تغییر حسابرسی، رشد فروش، اهرم مالی، نسبت سود سهام پرداختی، جریان نقد آزاد و حاشیه فروش نشان می‌دهد که بین مالکیت نهادی، اندازه هیات مدیره، استقلال هیات مدیره، کیفیت حسابرسی، تغییر حسابرسی، رشد فروش، اهرم مالی، نسبت سود سهام پرداختی، جریان نقد آزاد و حاشیه فروش با تجدید ارائه صورتهای مالی ارتباط وجود ندارد و بین مالکیت متمرکز و تجدید ارائه صورتهای مالی ارتباط وجود دارد.

۹-۲- آزمون فرضیه تحقیق

فرضیه اول: حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر دارد.

مدل مورد استفاده برای بررسی این فرضیه تحقیق عبارتند از:

$$REST = \alpha + \beta_1 INOW + \beta_1 COOW + \beta_1 BSIZE + \beta_1 IND + \beta_2 AUCH + \beta_3 SG + \beta_4 LEV + \beta_5 DIV + \beta_6 FCF + \beta_7 MAR + \epsilon_i$$

نتایج آزمون رگرسیون لاجیت (لجستیک) فرضیه فوق به شرح زیر است:

جدول ۲- نتایج آزمون فرضیه پژوهش

متغیر	ضریب β	آماره والد	Sig
INOW	-.011	.001	.978
COOW	-.575	2.351	.125
BSIZE	-.095	.057	.811
IND	.171	.181	.671
AUCH	.157	.809	.368
SG	-.159	5.086	.024
LEV	.380	3.728	.054
DIV	.067	1.624	.203
FCF	-.061	1.879	.170
MAR	.132	3.466	.063
A	.455	1.311	.252
آماره کای دو	P-value	Sig(H-L)	ضریب تعیین
14.480	.043	0.3737	.025

در جدول فوق؛ مقدار احتمال آماره هاسمر و لمشو (H-L) در مدل برآورد شده بیشتر از ۵ درصد است؛ بنابراین فرض صفر که بیانگر نیکویی برازش است، پذیرفته می‌شود (مدل رد نمی‌شود) که حاکی از صحت تعیین مدل است. سطح معنی داری آماره کای دو کمتر از ۵ درصد بوده و کل مدل رگرسیون معنادار است. ضریب تعیین نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل و کنترل وارد شده در رگرسیون توانسته اند حدوداً ۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. سطح معنی داری (Sig) متغیرهای مستقل از سطح خطای مورد پذیرش بیشتر است؛ لذا مالکیت نهادی، مالکیت متمرکز، اندازه هیات مدیره و استقلال هیات مدیره بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر ندارد. سطح معنی داری متغیرهای کنترل نشان می‌دهد که تغییر حسابرس، اهرم مالی، نسبت سود سهام پرداختی، جریان نقد آزاد و حاشیه فروش بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر ندارد و رشد فروش بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر منفی و معنادار دارد.

فرضیه دوم: کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین حاکمیت و تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر دارد.

لازم به ذکر است که مدل مورد استفاده برای فرضیه فوق عبارت است از:

$$REST = \alpha + \beta_1 INOW + \beta_1 COOW + \beta_1 BSIZE + \beta_1 IND + \beta_2 AQ + \beta_3 INOW * AQ + \beta_3 COOW * AQ + \beta_3 BSIZE * AQ + \beta_3 IND * AQ + \beta_4 AUCH + \beta_5 SG + \beta_6 LEV + \beta_7 DIV + \beta_8 FCF + \beta_9 MAR + \epsilon_i$$

نتایج آزمون رگرسیون لاجیت (لجستیک) فرضیه فوق به شرح زیر است:

جدول ۳- نتایج آزمون فرضیه پژوهش

متغیر	ضریب β	آماره والد	Sig
INOW	-.418	.456	.500
COOW	-.121	.044	.834
BSIZE	-.111	.042	.837
IND	.407	.449	.503
AQ	-.811	1.567	.211
INOW*AQ	.827	.975	.323
COOW*AQ	-.814	1.120	.290
BSIZE*AQ	.423	.197	.658
IND*AQ	-.534	.441	.507
AUCH	.048	.045	.833
SG	-.177	6.092	.014
LEV	.398	4.010	.045
DIV	.071	1.867	.172
FCF	-.061	1.806	.179
MAR	.153	4.526	.033
A	.890	2.667	.102

متغیر	ضریب β	آماره والد	Sig
آماره کای دو	P-value	Sig(H-L)	ضریب تعیین
18.129	.034	0.1188	.032

در جدول ۳: مقدار احتمال آماره هاسمر و لمشو (H-L) در مدل فوق، بیانگر نیکویی برازش است. سطح معنی داری آماره کای دو بیانگر معنادار بودن مدل رگرسیون است. ضریب تعیین نشان می دهد که متغیرهای مستقل و کنترل وارد شده در رگرسیون توانسته اند حدوداً ۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. سطح معنی داری (Sig) متغیر کیفیت حسابرسی از سطح خطای مورد پذیرش بیشتر است؛ لذا کیفیت حسابرسی بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر ندارد. سطح معنی داری (Sig) متغیر تعامل کیفیت حسابرسی و مالکیت نهادی، مالکیت متمرکز، اندازه هیات مدیره و استقلال هیات مدیره نشان می دهد که کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین حاکمیت شرکتی و تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر ندارد. سطح معنی داری متغیرهای کنترل نشان می دهد که تغییر حسابرسی، نسبت سود سهام پرداختی و جریان نقد آزاد بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر ندارد و رشد فروش بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر منفی و معنادار دارد و اهرم مالی و حاشیه فروش بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر مثبت و معنادار دارد.

۱۰- بحث

موضوع مورد پژوهش در این مطالعه بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورت های مالی با تاکید بر کیفیت حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. حاکمیت شرکتی مجموعه روابط حاکم بین سهامداران، مدیران و حسابرسان شرکت است که متضمن برقراری نظام کنترلی به منظور رعایت حقوق سهامداران جزء و اجرای درست مصوبات مجمع و جلوگیری از سوءاستفاده های احتمالی می باشد. این قانون که بر نظام پاسخگوئی و مسئولیت اجتماعی استوار است مجموعه ای از وظایف و مسئولیت هایی است که باید توسط ارکان شرکت صورت گیرد تا موجب پاسخگوئی و شفافیت گردد (دوانی، ۱۳۸۹). در این راستا متغیرهای کنترلی نیز به منظور درک بهتر موضوع به شرح ذیل مورد بررسی قرار می گیرند. متغیر های کنترلی شامل (تغییر حسابرسی، نرخ رشد فروش، جریان نقد آزاد، نسبت سود سهام پرداختی، حاشیه فروش و درجه اهرم مالی) در تحقیق پیش رو می باشد. مبانی نظری در مورد تشخیص حاکمیت شرکتی قوی و ضعیف در فصل دوم به تفصیل بیان گردیده است. در بیان نقش اصلی حسابرسی استدلال می شود که حسابرسی، استفاده بهتر و قابل اطمینان تر از منابع (اطلاعات) را تضمین می کند. جنسن و مک لینگ (۱۹۷۶) استدلال کردند که یکی از اجزای هزینه های نمایندگی، هزینه نظارت بر مدیران است؛ تحقیقات نشان داده است که به موازات افزایش تضاد منافع بین سهامداران، تقاضا برای حسابرسی و کیفیت حسابرسی نیز افزایش می یابد. (فرانسیس ۱، ۱۹۸۲؛ چاو ویلسون، ۱۹۸۸). بدیهی است که حسابرسی با ایفای نقش ناظر (اعتبار دهنده)، مشکلات نمایندگی را کاهش می دهد، اثر بخشی نقش نظارتی حسابرسی باید در کاهش تجدید ارائه صورتهای مالی شرکت صاحبکار خود را منعکس نماید. (فرناندو و احمد، ۲۰۱۰). نقش دوم حسابرسی، فراهم نمودن محیط اطلاعاتی بهتر است، همچنان که قبلاً ذکر شد یکی از اثرات منفی جدایی مالکیت از مدیریت، به وجود آمدن عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران و مدیران است، تحقیقات تجربی و نظری نشان داده اند که هر چه کیفیت اطلاعات افزایش یابد تجدید ارائه صورتهای مالی توسط صاحبکار کاهش می یابد. (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۴؛ بوستل و همکاران، ۲۰۰۴؛ لوتر و ورچیس، ۲۰۰۵؛ مرتون، ۱۹۸۷)، بنابراین نقش اطلاعاتی حسابرسی نشان می دهد که حسابرسی از طریق بهبود کیفیت اطلاعات منجر به کاهش ریسک می گردد و این کاهش ریسک از کاهش در رفتارهای فرصت طلبانه مدیریت حاصل می گردد. (فرناندو و احمد، ۲۰۱۰). نقش بیمه ای حسابرسی بیان می کند که با انجام حسابرسی، ریسک سرمایه گذاران کاهش می یابد زیرا حسابرسی منبع دیگری برای جبران زیانهای آنها در صورت ورشکستگی شرکت، می باشد. منون و ویلیامز (۱۹۹۴) استدلال کردند که این عامل بیمه به قیمت سهام صاحبکار مربوط می شود، آنها دریافتند که بین حسابرسی توسط یکی از مؤسسات حسابرسی چهار بزرگ (4 Big) و تجدید ارائه صورتهای مالی یک رابطه منفی معنادار وجود دارد.

با توجه به نتایج حاصله از تحلیل فرضیه های پژوهش، در حالت کلی می توان این گونه بیان نمود که معیارهای حاکمیت شرکتی (مالکیت نهادی، مالکیت متمرکز، اندازه هیات مدیره و استقلال هیات مدیره) بر تجدید ارائه صورتهای مالی شرکت تاثیر ندارند و همچنین کیفیت حسابرسی بر ارتباط بین معیارهای حاکمیت شرکتی (مالکیت نهادی، مالکیت متمرکز، اندازه هیات مدیره و استقلال هیات مدیره) بر تجدید ارائه صورتهای مالی تاثیر ندارد.

1. Francise, chow and willson

1. Fernando, Ahmad

- در خصوص اهمیت مالکیت نهادی و مالکیت متمرکز (معیار حاکمیت شرکتی) می توان بیان کرد که سهامداران نهادی به عنوان معیاری اثرگذار در بهبود حاکمیت شرکتها و کنترل کننده قوی در نظارت بر به کارگیری اصول حاکمیت شرکتی می باشند. بنابراین انتظار می رود که حضور آنها باعث بهبود حاکمیت، افزایش نظارت های مؤثر بر مدیریت، افزایش ارزش برای سهامداران و در نتیجه منجر به کاهش ارائه صورتهای مالی اشتباه شود و این امر باعث نجات و دوری جستن از سردرگمی تحلیل گران مالی و استفاده کنندگان از ارزیابی مناسب صورتهای مالی می شود. طبق مبانی نظری پژوهش، حاکمیت شرکتی موجب کاهش تجدید ارائه صورتهای مالی می شود و بنابراین مفهوم تجدید ارائه صورتهای مالی با مطرح نمودن نقش بالقوه حاکمیت شرکتی بیشتر اهمیت پیدا می کند. سرمایه گذاران نهادی با نظارت کارآمد خود می توانند کمک شایانی به تجدید ارائه صورتهای مالی شرکت می کنند و در صورت عدم نظارت کارآمد، باعث هرج و مرج شدن اطلاعات مالی شرکتها می گردند. هرچه سطح مالکیت نهادی شرکتها افزایش یابد، عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران و سایر اشخاص ذینفع کاهش پیدا می کند. در صورت بروز عدم تقارن اطلاعاتی، خللی در نقشه طراحی ساختار حاکمیت شرکتی به وجود آمده و حتی این امر موجب سرنگونی اهمیت حاکمیت شرکتی در سال های متمادی شود و اشتباهات ناشی از ارائه صورتهای مالی افزایش پیدا می کند. با توجه به اینکه سهامداران نهادی در بازار سرمایه ایران در موقعیتی قرار نمی گیرند که بتوانند وظایف سازمانی خودشان را به خوبی اعمال نمایند، در نتیجه کارهای نظارتی و کنترلی از طرف سهامداران نهادی بر ارائه مجدد صورتهای مالی شرکتها بیشتر اهمیت پیدا نمی کند و آن عامل سبب می شود تاثیرگذاری سهامداران نهادی بر تجدید ارائه صورتهای مالی چندان قابل ملاحظه تصور نشود.

- هیات مدیره مهم ترین عامل در کنترل و نظارت بر مدیریت شرکت و محافظت از منافع سهامداران قلمداد می شود. نتایج بررسی های انجام شده نشان می دهد که هیات مدیره در ارتقای عملکرد و ارزش شرکت و در نتیجه در ارائه مجدد صورتهای مالی نقش با اهمیتی ایفا می کند. از یک طرف هیات مدیره کوچکتر باعث ارتقای عملکرد شرکت می گردد؛ هنگامی که هیات مدیره از تعدادی زیادی از اعضا تشکیل شده باشد، مشکلات نمایندگی و در نتیجه رفتارهای فرصت طلبانه مدیریت افزایش می یابد؛ زیرا تعدادی از اعضای هیات مدیره ممکن است به عنوان افراد بی منفعت عمل نماید و در نتیجه این امر به تضعیف کیفیت صورتهای مالی بیانجامد. همچنین زمانی که تعداد اعضای هیات مدیره بیش از اندازه باشد، کنترل و نظارت بر مدیرعامل به صورت کارا صورت نمی پذیرد. یک هیات مدیره بیش از اندازه، توانایی ایفای وظایف خود را به نحو احسن از دست می دهد و بیشتر در یک جایگاه سمبولیک قرار می گیرد و در نتیجه اشتباهات به وجود آمده ناشی از صورتهای مالی قابل چشمگیری خواهد بود. از آنجایی که در بورس اوراق بهادار ایران، تعداد اعضای هیات مدیره نه در جهت ارتقای عملکرد شرکت، بلکه حضور آنها در ترکیب هیات مدیره مدنظر می باشد، بنابراین نمی توان اظهار نمود که تجدید ارائه صورتهای مالی تحت تاثیر آن قرار می گیرد. به عبارتی، هیات مدیره در بازار سرمایه ایران در یک جایگاه سمبولیک قرار دارد و به صورت کارا به وظایف خود برای کاهش مشکلات نمایندگی و در نتیجه در ارائه مجدد صورتهای مالی عمل نمی نماید و این عامل باعث می شود اهمیت اندازه هیات مدیره در بازار سرمایه ایران در ارزیابی تجدید ارائه صورتهای مالی چشمگیر نباشد که نتایج پژوهش نیز بر همین استدلال دلالت دارد.

- حضور مدیران غیرموظف مستقل در هیات مدیره شرکت و عملکرد نظارتی آنها به عنوان افرادی مستقل، به کاهش تضاد منافع موجود میان سهامداران و مدیران شرکت کمک شایانی می کند. یکی از دلایل عدم تاثیرگذاری استقلال هیات مدیره بر تجدید ارائه صورتهای مالی در این پژوهش، عدم آگاهی مدیران غیرموظف از وظایف سازمانی خود می باشد. این مدیران خود را فارغ از مسئولیت پاسخگویی در مقابل نهادهای پاسخ خواه می دانند. لذا وظایف نظارتی خود را به نحو شایسته ای انجام نمی دهند و حضور این مدیران در ترکیب اعضای هیات مدیره جنبه تشریفاتی پیدا نموده است و در نتیجه نمی توانند نقش مؤثری را در امر حاکمیت شرکتها ایفا کنند. از طرف دیگر، عضویت اعضای غیرموظف در هیات مدیره چند شرکت نیز ممکن است از دیگر علل کاهش اثربخشی آن باشد. همچنین مدیر غیرموظفی که تجربه و یا دانش لازم جهت تصمیم گیری های استراتژیک شرکت را نداشته باشد، نه تنها معیار کنترلی نیست بلکه باعث اثربخشی هیات مدیره نیز نخواهد شد و این امر مساعدتی به تجدید ارائه صورتهای مالی نخواهد نمود.

- توضیح بر اینکه در حالت کلی تاثیر معیارهای حاکمیت شرکتی بر تجدید ارائه صورتهای مالی حتی مداخله نقش کیفیت حسابرسی در این ارتباط چندان قابل تصور نیست؛ با توجه به مبانی نظری پژوهش، حاکمیت شرکتی موجب کاهش ارائه مجدد صورتهای مالی می گردد. بنابراین حاکمیت شرکتی می تواند نقشی در تبیین تجدید ارائه صورتهای مالی شرکت ایفا نماید و همین طور انتظار می رفت که حاکمیت شرکتی می تواند به عنوان یکی از عوامل تاثیرگذار بر تجدید ارائه صورتهای مالی شرکتها مورد بررسی در این پژوهش باشد. اما مطالب مذکور با نتایج پژوهش تناقض دارد؛ چرا که با توجه به نتایج پژوهش، در بازار بورس اوراق بهادار ایران، تجدید ارائه صورتهای مالی شرکت تحت تاثیر حاکمیت شرکتی قرار نمی گیرد. بنابراین حاکمیت شرکتی در بازار بورس ایران نمی تواند نقش پررنگی در تبیین و توصیف تجدید ارائه صورتهای مالی شرکت ایفا نماید و در نتیجه نمی تواند اهمیت و تاثیرگذاری خودشان را بر تجدید ارائه صورتهای مالی حتی با مطرح نمودن کیفیت حسابرسی نشان دهند. دلیل این امر نشان

دهنده عدم عکس العمل بازار و سرمایه گذاران نسبت به حاکمیت شرکتی می باشد و این موضوع نشان دهنده عدم شناخت کافی سرمایه گذاران و فعالین بازار سرمایه ایران از این مفهوم می باشد. نتایج پژوهش های خارجی متفاوت و مجزا از نتایج انجام شده در کشور ایران می باشد؛ دلیل این امر را می توان شرایط محیطی ایران دانست. به طور کلی می توان بیان کرد که حاکمیت شرکتی در شرکتهای ایرانی، بازارهای سرمایه و محافل علمی، هنوز در ابتدای راه خود است و فاصله ای بسیار با مفهوم حاکمیت، در سایر کشورهای پیش رو دارد. نتایج این پژوهش با یافته های موسوی و همکاران (۱۳۹۳) عدم ارتباط معنادار بین حاکمیت شرکتی و تجدید ارائه صورتهای مالی [همخوانی دارد. به سهامداران، مدیران و سایر ذینفعان شرکتهای پیشنهاد می گردد با اتکاء به نتایج پژوهش های خارجی، از اهمیت بالقوه ساختار حاکمیت شرکتی در تبیین کاهش اشتباهات صورتهای مالی در سال های متمادی غافل نشوند و نسبت به زمان طراحی استراتژی نقشه حاکمیت شرکتی بی تفاوت نباشند؛ چرا که حاکمیت شرکتی می تواند مساعدت وافری به درست ارزیابی شدن صورتهای مالی بکند. پیشنهاد می گردد در مطالعات آتی از سایر معیارهای اندازه گیری حاکمیت شرکتی از دو جنبه مذکور (مالکیت خصوصی، مالکیت شرکتی، مالکیت حقیقی، نفوذ مدیرعامل، دوگانگی وظیفه مدیرعامل، تخصص مالی هیات مدیره، سن هیات مدیره، مدت تصدی عضویت در هیات مدیره، تعداد جلسات هیات مدیره و نوع حسابرس) استفاده، و نتایج آن با یافته های این پژوهش مقایسه شود.

منابع

- آقای، محمد علی؛ کوچکی، حسن (۱۳۷۴). گمانههایی پیرامون نمایش سود. فصلنامه علمی و پژوهشی بررسی های حسابداری. ۴ (۱۴-۱۵): ۳۲-۴۹.
- بولو، قاسم؛ مهم، کیهان؛ گودرزی، اسماعیل (۱۳۸۹). عنوان تغییر حسابرس مستقل و شفافیت اطلاعاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مجله علمی دانش حسابداری، ۶ (۱): ۱۱۱-۱۳۵.
- حساس یگانه، یحیی؛ آذینفر، کاوه (۱۳۸۹). رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه موسسه حسابرسی. نشریه بررسی های حسابداری و حسابرسی. ۱۷ (۶۱): ۸۳-۹۶.
- داداشی، ایمان (۱۳۸۸). تاثیر حاکمیت شرکتی بر تصمیمات حسابرسان درباره ریسک و برنامه ریزی کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- دوانی، غلامحسین (۱۳۸۸). عقب نشینی مالیاتی تیز خلاص به جامعه حسابداران. نشریه حسابدار.
- رهبری خرازی، مهسا. (۱۳۸۴) مطالعه و شناخت وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و مقایسه آن با کشورهای جهان "رساله جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- سیناقدس، علی (۱۳۸۷). حاکمیت شرکتی و اصلاح ساختار هیات مدیره. تبذیر، شماره صد و نود پنج.
- طالب نیا، قدرت اله؛ رحیمیان، نظام الدین؛ باقری نوبر، مجتبی (۱۳۹۰). بررسی رابطه بین ساز و کارهای حاکمیت شرکتی با میزان ثروت ایجاد شده برای سهامداران. حسابداری مدیریت، ۴ (۴): ۵۳-۶۴.
- قتبری، فرحناز (۱۳۸۶). بررسی تاثیر مکانیزم های حاکمیت شرکتی بر عملکرد شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران "رساله جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا.
- کردستانی، غلامرضا و دیگران (۱۳۸۹)، آزمون تجربی اهمیت تعدیلات سنواتی در بازار سرمایه، تحقیقات حسابداری شماره ۸ زمستان ۸۹ صص ۶۲-۷۳.
- موسوی، سیدعلیرضا؛ زارعی، حمید؛ هنربخش، سمیرا (۱۳۹۰). بررسی ارتباط بین خطاهای سود پیش بینی شده توسط مدیریت و ساختار حاکمیت شرکتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. حسابداری مدیریت. ۴ (۳): ۳۵-۴۹.
- Abbott, L., S. Parker and G. Peters 2004. Audit committee characteristics and restatements. *Auditing: A Journal of Practice and Theory* 23 (1): 69-87.
- Ashbaugh, H. and T. D. Warfield (2003). Audits as a corporate governance mechanism: Evidence from the German market, *Journal of International Accounting Research*, 2: 1-21
- Copley, P. A., & Douthett, E. B. (2002). The Association between Auditor Choice, Ownership Retained, and Earnings Disclosure by Firms Making Initial Public Offerings*. *Contemporary Accounting Research*, 19(1), 49-76.
- DeAngelo, L. (1981), "Auditor Size and Audit Quality", *Journal of Accounting and Economics*, 3, PP. 297-322.
- Fama, E.F and Jensen, M.C. Auditor change: A joint test of theories relating to agency cost and auditor differentiation. *accounting review*. 1988: 663-683.

17. Fan, P., and T. J. Wong. 2005. "Do External Auditors Perform a Corporate Governance Role in Emerging Markets? Evidence from East Asia." *Journal of Accounting Research* 43 (1): 35–72.
18. Ferguson, A., & Stokes, D. (2002). Brand name audit pricing, industry specialization, and leadership premiums post-big 8 and big 6 mergers. *Contemporary Accounting Research*, 19 (1), 77-110.
19. Johl, C. A., Jubb, K. Houghton, A (2007), "Earnings management and the audit opinion: evidence from Malaysia", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 22 Iss 7 pp. 688 – 715 <http://dx.doi.org/10.1108/02686900710772591>
20. La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, and A. Shleifer. 1999. "Corporate Ownership around the World." *Journal of Finance* 54 (2): 471–517.
21. Liu, G., Sun, J. (2005). Director tenure and independent audit committee effectiveness. *International Research Journal of Finance and Economics* 51:176-189
22. Rotenstein, A 2011. Corporate Governance Changes Following Earning Restatements *The Journal of Applied Business Research*, 27:123-140
23. Sharma, V. D. (2004) Board of Director Characteristics, Institutional Ownership, and Fraud: Evidence from Australia. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*: September 2004, Vol. 23, No. 2, pp. 105-117.
24. Srinivasan, S. 2005. Consequences of financial reporting failure for outside directors: Evidence from accounting restatements and audit committee members. *Journal of Accounting Research* 43 (2): 291-334.

فصلنامه علمی تخصصی پژوهش
در حسابداری و علوم اقتصادی
سال ۴، شماره ۲ (پیاپی: ۱۲)، تابستان ۹۹

پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی

Jares.ir

نشانی: کرج، بلوار امام خمینی (باغستان)، بین
خیابان پنجم و ششم، روبروی مجموعه ورزشی
انقلاب، پلاک ۷۳۵، ساختمان پرند، واحد ۱

۰۲۱ ۳۳ ۲۰ ۲۴ ۸۷

۰۲۶ ۳۴ ۴۳ ۶۹ ۵۹

۰۲۱ ۴۳ ۸۵ ۷۱ ۲۴